

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično
gonjenje osoba odgovornih za
teška kršenja međunarodnog
humanitarnog prava počinjena
na teritoriji bivše Jugoslavije
od 1991. godine

Predmet br. IT-95-8-S
Datum: 13. novembar 2001.
Original: ENGLESKI

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: sudija Patrick Robinson, predsjedavajući
sudija Richard May
sudija Mohamed Fassi Fihri

Sekretar: g. Hans Holthuis

Presuda od: 13. novembra 2001.

TUŽILAC

protiv

**DUŠKA SIKIRICE
DAMIRA DOŠENA
DRAGANA KOLUNDŽIJE**

PRESUDA O KAZNI

Tužilaštvo:

**g. Dirk Ryneveld
gđa Julia Baly
g. Daryl Mundis**
Obrana:

**g. Veselin Londrović i g. Michael Greaves za Duška Sikiricu
g. Vladimir Petrović i g. Goran Rodić za Damira Došena
g. Ivan Lawrence i g. Jovan Ostojić za Dragana Kolundžiju**

SADRŽAJ

I. UVOD I ISTORIJAT POSTUPKA	1
A. UVOD	1
B. SPORAZUMI O POTVRDNOM IZJAŠNJAVANJU O KRIVICI.....	4
1. Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice.....	5
2. Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Došena	6
3. Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Kolundžije	8
C. POTVRDNO IZJAŠNJAVANJE O KRIVICI.....	9
D. POSTUPAK ODMJERAVANJA KAZNE	10
II. POTVRDNO IZJAŠNJAVANJE O KRIVICI KAO OSNOV ZA OSUĐUJUĆU PRESUDU	11
III. USLOVI U LOGORU	13
A. LOGOR.....	13
1. Opis logora.....	13
2. Logoraši	14
3. Postupak po dolasku	14
4. Smjene.....	15
5. Raspoređivanje u prostorije i premještanje iz jedne prostorije u drugu.....	15
B. OPŠTI ŽIVOTNI USLOVI.....	16
1. Smještaj.....	16
(a) Prostorije u kojima su boravili zarobljenici	16
(i) Prostorija 1	16
(ii) Prostorija 2.....	17
(iii) Prostorija 3.....	17
(iv) Prostorija 4.....	18
(b) Sobne “starješine”	18
(c) Uslovi za spavanje.....	18
(d) Pristup nužnicima.....	19
(e) Uslovi za ličnu higijenu.....	19
2. Prehrana	20
3. Voda.....	21
4. Pristup medicinskoj njezi.....	21
5. Svakodnevni život u logoru	22
C. ISPITIVANJA.....	23
D. PREMLAĆIVANJA I ZLOSTAVLJANJA.....	25
1. Opšta atmosfera u logoru	25
2. Premlaćivanja od strane stražara.....	26
3. Premlaćivanja od strane posjetilaca	27
E. MASAKR U PROSTORIJI 3	29
IV. ODMJERAVANJE KAZNE	31
A. MJERODAVNO PRAVO.....	31
ČLANAK 24.....	31
KRIVIČNE SANKCIJE.....	31
Pravilo 101	31
Kazne	31
B. FAKTORI RELEVANTNI ZA ODMJERAVANJE KAZNE.....	32
1. Opšti faktori	32

(a) Težina zločina	32
(b) Olakšavajuće okolnosti	32
(c) Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije	33
2. Faktori koji se tiču svakog pojedinog optuženog	34
(a) Duško Sikirica	34
(i) Težina krivičnog djela	34
a. Krivično ponašanje kao osnov za osuđujuću presudu	34
i. Ubistvo	35
ii. Premlaćivanje	36
iii. Seksualni nasrtaj i silovanje	36
iv. Maltretiranje, ponižavanje i psihološko zlostavljanje	37
v. Držanje u zatočeništvu u nehumanim uslovima	37
b. Otežavajuće okolnosti	37
i. Argumenti strana	37
ii. Zaključak	40
(ii) Olakšavajuće okolnosti	40
a. Argumenti strana	40
b. Zaključak	42
(b) Damir Došen	43
(i) Težina krivičnog djela	43
a. Inkriminisano ponašanje kao osnov za osuđujuću presudu	43
i. Premlaćivanje	43
ii. Maltretiranje, ponižavanje i psihološko zlostavljanje	45
iii. Držanje u zatočeništvu u nehumanim uslovima	45
b. Otežavajuće okolnosti	45
i. Argumenti strana	45
ii. Zaključak	47
(ii) Olakšavajuće okolnosti	47
a. Argumenti strana	47
b. Zaključak	52
(c) Dragan Kolundžija	54
(i) Težina krivičnog djela	54
a. Krivično ponašanje kao osnov za osuđujuću presudu: držanje u zatočeništvu u nehumanim uslovima	54
b. Otežavajuće okolnosti	55
i. Argumenti strana	55
ii. Zaključak	56
(ii) Olakšavajuće okolnosti	56
a. Argumenti strana	56
b. Zaključak	61
V. ODMJERAVANJE KAZNE OD STRANE PRETRESNOG VIJEĆA	63
1. Duško Sikirica	63
2. Damir Došen	64
3. Dragan Kolundžija	64
VI. DISPOZITIV	66

I. UVOD I ISTORIJAT POSTUPKA

A. Uvod

1. Trojica saoptuženih, Duško Sikirica, Damir Došen i Dragan Kolundžija dovedeni su pred Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (u daljnjem tekstu: Međunarodni sud) tokom razdoblja od više od godine dana, od juna 1999. do jula 2000. godine. Nalozi za hapšenje optuženih izdati su 21. jula 1995. godine, nakon što je istoga dana sudija Vohrah potvrdio optužnicu protiv trojice optuženih i deseterice¹ drugih saoptuženih. Optužnica se odnosi na događaje za koje se tvrdi da su se desili u opštini Prijedor u sjeverozapadnoj Bosni i Hercegovini, konkretno na događaje za koje se tvrdi da su se desili u logoru Keraterm, uključujući i masakr navodno počinjen nad više od 120 muškaraca u prostoriji koja je u logoru bila poznata kao prostorija br. 3 (u daljnjem tekstu: masakr u prostoriji br. 3). Za Duška Sikiricu je rečeno da je bio komandant logora Keraterm, a Damir Došen (kog su mnogi zatočenici znali i kao “Kajina”) i Dragan Kolundžija (zvan “Kole”) navodno su bili komandiri smjene u logoru.

2. Protiv Dragana Kolundžije podignuto je pet optužbi za kršenje zakona i običaja ratovanja i za zločine protiv čovječnosti iz člana 3 odnosno člana 5 Statuta Međunarodnog suda (u daljnjem tekstu: Statut). Dana 7. juna 1999. godine uhvatile su ga multinacionalne stabilizacijske snage (SFOR) koje djeluju u Bosni i Hercegovini i dovele ga u sjedište Međunarodnog suda. Prilikom Kolundžijinog prvog stupanja pred Međunarodni sud 14. juna 1999. godine, njegov branilac je postavio pitanje njegovog identiteta. Dana 24. juna 1999. održan je pretres s izvođenjem dokaza na kojem je Pretresno vijeće donijelo odluku da je uvjereno da je Dragan Kolundžija ona osoba koja je imenovana u optužnici.² Dragan Kolundžija se 13. jula 1999. godine izjasnio da nije kriv ni po jednoj od optužbi.

3. Protiv Damira Došena podignuto je sedam optužbi za kršenje zakona i običaja ratovanja i za zločine protiv čovječnosti prema članu 3 odnosno članu 5 Statuta. Uhapšen je i doveden na Međunarodni sud 25. oktobra 1999. godine, a prvi put je stupio pred Međunarodni sud 8. novembra 1999.³ Prilikom prvog stupanja pred Sud, Damir Došen se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od optužbi.

¹ Sudija Vohrah je 5. maja 1998. godine odobrio povlačenje optužbi protiv petorice saoptuženih, a u novembru 1998. sudija Vohrah je dao dopuštenje da se optužbe protiv jednog drugog saoptuženog, Zorana Žigića, uvrste sa drugima u izmijenjenu optužnicu u drugom predmetu (IT-98-30).

² Pretres, 24. juni 1999., stranica transkripta (u daljnjem tekstu: T.) 51-52.

³ Damir Došen nije mogao prisustvovati pretresu koji je zakazan za 1. novembra 1999. zbog sportske ozljede koju je zadobio u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija.

4. Protiv Duška Sikirice podignuto je devet optužbi za kršenje zakona i običaja ratovanja, genocid i zločine protiv čovječnosti prema članovima 3, 4 i 5 Statuta. Uhapšen je i doveden pred Međunarodni sud 25. juna 2000. godine, a prvi put je stupio pred Međunarodni sud 7. jula 2000.⁴ Prilikom prvog stupanja pred Sud, Duško Sikirica se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od optužbi.

5. Optužnica kojom se terete optuženi izmijenjena je u augustu 1999. godine, ponovo uz dopuštenje sudije Vohraha. Nakon što je i Kolundžijina i Došenova odbrana podnijela preliminarne podneske sa prigovorom na formu optužnice, Pretresno vijeće je 10. februara 2000. godine donijelo Odluku po preliminarnim podnescima u kojoj traži da Tužilaštvo (u daljnjem tekstu: optužba) podnese izmijenjenu verziju povjerljivog priloga uz optužnicu. Svrha tog priloga bila je da se optuženima podastre detaljniji prikaz svojstva u kojem je svaki od njih navodno učestvovao u inkriminisanom ponašanju i da se precizira da li se terete direktnom odgovornošću ili odgovornošću nadređenog. Izmijenjeni prilog podnesen je 9. marta 2000. godine, nakon čega je Došenova odbrana iznijela argument da izmijenjeni prilog nadilazi doseg tačaka same optužnice. Ovo pitanje je na kraju riješeno dogovorom između strana, pa je 20. decembra 2000. optužbi rečeno da podnese konačnu verziju optužnice i izmijenjenog priloga. Oni su uredno podneseni 3. januara 2001. i zajedno čine Drugu izmijenjenu optužnicu (u daljnjem tekstu: Optužnica).

6. Duško Sikirica se tereti za: genocid i saučesništvo sa ciljem počinjenja genocida (tačke 1 i 2); progone na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi (tačka 3), nehumana djela (tačka 4) i ubistvo (tačka 8) ili, alternativno, nehumana djela (tačka 10) (zločini protiv čovječnosti); te za povrede ličnog dostojanstva (tačka 5) i ubistvo (tačka 9), ili, alternativno, za okrutno postupanje (tačka 11) (kršenja zakona i običaja ratovanja). Sva krivična djela za koja se tereti u Optužnici počinjena su, tvrdi se, u razdoblju od 24. maja 1992. do kraja augusta 1992.

7. Damir Došen se tereti za: progone na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi (tačka 3), nehumana djela (tačke 4 i 14) i mučenje (tačka 12) (zločini protiv čovječnosti); te za povrede ličnog dostojanstva (tačka 5), mučenje (tačka 13) i okrutno postupanje (tačka 15) (kršenja zakona i običaja ratovanja). Sva krivična djela za koja se tereti u Optužnici počinjena su, tvrdi se, u razdoblju od 24. maja 1992. do kraja augusta 1992.

8. Dragan Kolundžija se tereti za: progone na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi (tačka 3), nehumana djela (tačka 4) i ubistvo (tačka 6) (zločini protiv čovječnosti); te za povrede ličnog dostojanstva (tačka 5) i ubistvo (tačka 7) (kršenja zakona i običaja ratovanja). Sva krivična djela za

⁴ Prvo stupanje pred Sud odgođeno je kako bi se omogućilo liječenje Duška Sikirice.

koja se tereti u Optužnici počinjena su, tvrdi se, u razdoblju od 24. maja 1992. do kraja augusta 1992.

9. Na statusnoj konferenciji održanoj u septembru 2000. godine, dogovoreno je da će se suđenje voditi na osnovu neredigovane Optužnice koja uključuje i imena četvorice optuženih koji nisu uhapšeni.⁵ Suđenje je započelo 19. marta 2001., a izvođenje dokaza optužbe privedeno je kraju 1. juna 2001. i trajalo je 33 sudska dana. Optužba je pozvala 34 svjedoka, a transkripti svjedočenja dodatnih šest svjedoka⁶ koji su svjedočili u drugim postupcima vođenim pred Međunarodnim sudom prihvaćeni su u skladu sa pravilom 92 *bis* Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda (u daljnjem tekstu: Pravilnik).

10. Sva tri optužena podnijela su prijedloge za donošenje oslobađajuće presude po završetku izvođenja dokaza optužbe, a pretres na kojem su usmeno izneseni argumenti u vezi sa tim prijedlozima održan je 21. juna 2001. Pretresno vijeće je 27. juna 2001. godine donijelo usmenu odluku, odgodivši svoje pismeno obrazloženje za kasnije. Pretresno vijeće je prihvatilo prijedlog podnesen u ime Duška Sikirice u dijelu u kojem se odnosi na optužbe za genocid i saučesništvo sa ciljem počinjenja genocida i odbacilo tačke 1 i 2 Optužnice. Takođe je odbacilo tačke 12 do 15 Optužnice (mučenje, okrutno postupanje i nehumana djela) kojima se teretio Damir Došen, a koje se odnose na jedan incident u prostoriji br. 2, čime je potvrdilo priznanje optužbe da jedini dokaz koji optuženog doista povezuje sa tim navodnim događajima jeste, u stvari, oslobađajućeg karaktera.⁷ Ostali prijedlozi su odbijeni. Pismena Odluka po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuće presude donesena je 3. septembra 2001., nakon sudskog raspusta.

11. Odbrana Duška Sikirice izvela je dokaze u prilog svoje teze, zasnovane na najavi o odbrani alibijem, u pet sudskih dana, od 27. juna do 5. jula 2001., sa ukupno 15 svjedoka, uključujući i svjedoke koji su svjedočili o karakteru optuženog. Zatim je odbrana Damira Došena izvodila svoje dokaze tokom osam sudskih dana, od 16. do 30. jula 2001., pozvavši 16 svjedoka, uključujući dva sudsko-medicinska vještaka u svrhu ublažavanja kazne.

12. Branioци Dragana Kolundžije tražili su i dobili odgodu izvođenja dokaza odbrane dok ne pregledaju detaljne zaključke Pretresnog vijeća u njegovoj pismenoj Odluci po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuće presude. Dana 31. augusta 2001. podnesen je zajednički

⁵ Statusna konferencija, 14. septembar 2000., T. 419-21.

⁶ Troje od tih svjedoka pozvano je na unakrsno ispitivanje.

⁷ Odgovor optužbe na podnesak Damira Došena u skladu sa pravilom 98 *bis*, 15. juna 2001., par. 3.

podnesak u ime Dragana Kolundžije u kojem optužba obavještava Pretresno vijeće da je postignut sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici optuženog po tački 3 Optužnice (progon).⁸

13. Dragan Kolundžija je 4. septembra 2001. stupio pred Pretresno vijeće i izjasnio se da je kriv po tački 3 Optužnice. Nakon što je postupak privremeno obustavljen kako bi se stranama omogućilo da podnesu dodatni dokument u kojem iznose priznate činjenice koje su relevantne za potvrdno izjašnjavanje o krivici, Pretresno vijeće je prihvatilo dotično izjašnjavanje i toga dana proglasilo optuženog krivim. Tokom istog pretresa, optužba je potvrdila da zvanično odustaje od preostalih tačaka po kojima se tereti Dragan Kolundžija.

14. Dana 7. septembra 2001. podneseni su zajednički podnesci i u ime Duška Sikirice i u ime Damira Došena, u kojima optužba obavještava Pretresno vijeće o postignutim sporazumima o potvrdnom izjašnjavanju o krivici obojice optuženih po tački 3 Optužnice (progon) i, pod uslovom da vijeće prihvati ta izjašnjavanja, o odustajanju od svih ostalih tačaka po kojima se terete.

15. I Duško Sikirica i Damir Došen stupili su pred Pretresno vijeće 19. septembra 2001. i svaki od njih se izjasnio da je kriv po tački 3 Optužnice. Pretresno vijeće je prihvatilo njihovo izjašnjavanje i toga dana ih proglasilo krivima. Optužba je na istom pretresu potvrdila da odustaje od preostalih tačaka po kojima se terete Duško Sikirica i Damir Došen.

16. Pretresno vijeće je primilo pismeno izjašnjavanje o kazni koje je 28. septembra 2001. podnijela optužba i tri zasebna podneska odbrane podnesena 3. i 4. oktobra 2001. U ime Dragana Kolundžije podnesene su pismene izjave svjedoka koji su svjedočili o činjenicama i karakteru optuženog, a pretres sa usmenim iznošenjem argumenata održan je 8. i 9. oktobra 2001.

B. Sporazumi o potvrdnom izjašnjavanju o krivici

17. Odredbe sporazuma između svakog od optuženih i optužbe iznose se u zasebnim dokumentima: “Zajednički podnesak optužbe i optuženog Duška Sikirice u vezi sa sporazumom o potvrdnom izjašnjavanju o krivici i priznatim činjenicama” podnesen 7. septembra 2001. (u daljnjem tekstu: Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice); “Zajednički podnesak optužbe i optuženog Damira Došena u vezi sa sporazumom o potvrdnom izjašnjavanju o krivici i priznatim činjenicama” takođe podnesen 7. septembra 2001. (u daljnjem tekstu: Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Došena); i “Zajednički podnesak optužbe i optuženog Dragana Kolundžije o sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici” (u daljnjem tekstu: Zajednički podnesak Kolundžije) zaveden 31. augusta 2001., zajedno sa dodatnim dokumentom “Priznate

⁸ Član 5 Statuta predviđa kako slijedi: “Međunarodni sud je ovlašten da krivično goni osobe odgovorne za sljedeća

činjenice relevantne za sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Dragana Kolundžije” (u daljnjem tekstu: Usaglašene činjenice) podnesenim 4. septembra 2001. (zajedno u daljnjem tekstu: Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Kolundžije). U svakom od tih dokumenata iznose se činjenične osnove učešća svakog od optuženih u događajima za koje se terete. Nadalje, svaki od optuženih prihvata u svom Sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici da se time što se izjašnjava krivim dobrovoljno odriče određenih procesnih prava.⁹

1. Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice

18. U Sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice, optužba i Duško Sikirica prihvataju da su određene činjenice istinite i da tvore činjeničnu osnovu za potvrdno izjašnjavanje o krivici po optužbi za progon, zločin protiv čovječnosti, definisanoj u paragrafu 36(a) do (e) Optužnice. Prihvata se da tačka o progonu obuhvata dokaze koje je izvela optužba u odnosu na logor Keraterm¹⁰ u vezi sa konkretnim terećenjima u Optužnici za: (a) ubijanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u opštini Prijedor, uključujući i zatočene u logoru Keraterm; (b) mučenje i batinanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u opštini Prijedor, uključujući i zatočene u logoru Keraterm; (c) seksualno zlostavljanje i silovanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u opštini Prijedor, uključujući i zatočene u logoru Keraterm; (d) maltretiranje, ponižavanje i psihološko zlostavljanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u opštini Prijedor, uključujući i zatočene u logoru Keraterm; i (e) držanje u zatočeništvu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u nehumanim uslovima u logoru Keraterm.

19. Duško Sikirica priznaje da je bio komandir obezbjeđenja u logoru Keraterm.¹¹ Premda je imao ovlaštenje da prijavljuje incidente ili pojedine osobe svom nadređenom, Živku Kneževiću, on sam nije imao ovlaštenje da kažnjava svoje podređene.¹² Kao komandir obezbjeđenja, Duško Sikirica nije bio zadužen da se brine da zatočenici imaju adekvatnu hranu, odjeću, vodu, medicinsku pomoć i smještaj, mada je imao određenu moć da postupa po vlastitom nahođenju, na primjer, da dozvoli prijatelju ili rođaku da nekom zatočeniku donese dodatnu hranu.¹³

krivična djela... (h) progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi.”

⁹ Ona obuhvataju pravo da se negativno izjasni o krivici, pravo da se smatra nevinim dok se na suđenju ne utvrdi da je kriv van svake razumne sumnje, pravo na svjedočenje ili na šutnju tokom suđenja i pravo ulaganja žalbe na proglašenje krivice odnosno žalbe na sve pretpretresne odluke ili odluke donesene tokom suđenja. *Vidi* Sporazume o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice i Došena, par. 4, Zajednički Kolundžijin podnesak, par. D.

¹⁰ “Zajednički podnesak optužbe i optuženog Duška Sikirice u vezi sa sporazumom o potvrdnom izjašnjavanju o krivici i priznatim činjenicama” podnesen 7. septembra 2001. (u daljnjem tekstu: Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice); str. 4.

¹¹ *Ibid.*, str. 8.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

20. Zabilježeno je i da Duško Sikirica nije mogao da spriječi osobe koje nisu pripadale logorskom osoblju da ne ulaze u logor Keraterm kad god to požele i zlostavljaju zatočenike.¹⁴

21. Prihvaćeno je da je u logoru Keraterm ubijeno niz osoba i da je među njima zatočenik kojeg je Duško Sikirica ustrijelio iz vatrenog oružja i ubio blizu nužnika.¹⁵ Optužba priznaje da ne postoje dokazi da je Duško Sikirica bio prisutan u logoru Keraterm tokom događaja koji su doveli do masakra u prostoriji br. 3, odnosno da je na bilo koji način učestvovao u tom incidentu, premda je prihvaćeno da je formalno imao dužnost da spriječi ulazak neovlaštenih osoba u logor.¹⁶

22. Premlaćivanja i silovanja često su činile osobe koje nisu pripadale logorskom osoblju, a neki zatočenici su bili prisiljeni da vrše spolne radnje protiv svoje volje.¹⁷ Optužba priznaje da ne postoje dokazi da je Duško Sikirica znao za slučajeve silovanja ni da je bio u poziciji da naknadno sazna za njih.¹⁸

23. Prihvata se da su zatočenici bili izloženi nehumanim uslovima tokom svog zatočeništva u logoru Keraterm u razdoblju od 24. maja do 5. augusta 1992. i da je tamo vladala atmosfera terora uslijed ponižavanja, maltretiranja i psihološkog zlostavljanja, koja je nanijela teške tjelesne i duševne povrede onima koji su bili očevici tih događaja.¹⁹

24. Optužba potvrđuje da prije početka ovog postupka, odnosno dok se Duška Sikiricu još uvijek teretilo optužbama za genocid, ne bi bila prihvatila ovakvo potvrdno izjašnjavaње o krivici.²⁰

25. Najzad, optužba i odbrana su se usaglasile da će optužba preporučiti Pretresnom vijeću kaznu od najmanje 10 godina i najviše 17 godina zatvora, te da ni jedna od strana neće uložiti žalbu na presudu koju izrekne Pretresno vijeće u tom rasponu.²¹ U Sporazumu o potvrdnom izjašnjavaњу o krivici Sikirice, optužba navodi da će tražiti kaznu u gornjem kraju ovog raspona.²²

2. Sporazum o potvrdnom izjašnjavaњу o krivici Došena

26. U Sporazumu o potvrdnom izjašnjavaњу o krivici Došena, optužba i Damir Došen prihvataju da su određene činjenice istinite i da tvore činjeničnu osnovu za potvrdno izjašnjavaње o krivici po optužbi za progon, zločin protiv čovječnosti, definisanoj u paragrafu 36(b), (d) i (e)

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*, str. 5.

¹⁶ *Ibid.*, str. 7.

¹⁷ *Ibid.*, str. 5-6.

¹⁸ *Ibid.*, str. 6.

¹⁹ *Ibid.*, str. 4-5.

²⁰ *Ibid.*, str. 4.

²¹ *Ibid.*, str. 9.

²² *Ibid.*

Optužnice.²³ Prihvata se da tačka o progonu obuhvata dokaze koje je izvela optužba u odnosu na logor Keraterm²⁴ u vezi sa konkretnim terećenjima u Optužnici za: (b) mučenje i batinanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u opštini Prijedor, uključujući i zatočene u logoru Keraterm; (d) maltretiranje, ponižavanje i psihološko zlostavljanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u opštini Prijedor, uključujući i zatočene u logoru Keraterm; i (e) držanje u zatočeništvu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih ne-Srba u nehumanim uslovima u logoru Keraterm.

27. Damir Došen priznaje da je bio vođa smjene u logoru Keraterm.²⁵ Imao je samo ograničenu kontrolu nad drugim stražarima istoga ranga u svojoj smjeni i nije imao ovlaštenje da ih kažnjava.²⁶ Kao vođa smjene, Damir Došen nije bio zadužen da se brine da zatočenici imaju adekvatnu hranu, odjeću, vodu, medicinsku pomoć i smještaj, a prihvata se da postoje dokazi da je ponekad koristio svoj uticaj da bi poboljšao uslove i da je pomogao određenom broju zatočenika da dobiju hranu i ljekarsku njegu.²⁷

28. Prihvata se i da Damir Došen nije uvijek mogao da spriječi osobe koje nisu pripadale logorskom osoblju da ne ulaze u logor Keraterm kad god to požele i da ne zlostavljaju zatočenike.²⁸

29. Prihvata se da su mnogi zatočenici premlaćivani, što su često činile osobe koje nisu pripadale logorskom osoblju, i da su ta premlaćivanja pridonijela stvaranju atmosfere terora u Keratermu.²⁹ Prihvata se da postoje dokazi da su se premlaćivanja odvijala u vrijeme kada je Damir Došen bio na dužnosti i da je znao za neka od njih.³⁰ Međutim, postoje takođe dokazi da je Došen, u slučajevima kada je znao da će doći do premlaćivanja, pokušao da spriječi zlostavljanje zatočenika.³¹

30. Prihvata se da su zatočenici bili izloženi nehumanim uslovima tokom svog zatočeništva u logoru Keraterm od 24. maja do 5. augusta 1992. i da je tamo vladala atmosfera terora uslijed

²³ "Zajednički podnesak optužbe i optuženog Damira Došena u vezi sa sporazumom o potvrđnom izjašnjanju o krivici i priznatim činjenicama" podnesen 7. septembra 2001. (u daljnjem tekstu: Sporazum o potvrđnom izjašnjanju o krivici Došena); str. 4.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibid.*, str. 6.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*, str. 4.

³⁰ *Ibid.*, str. 6.

³¹ *Ibid.*

ponižavanja, maltretiranja i psihološkog zlostavljanja, koja je nanijela teške tjelesne i duševne povrede onima koji su bili očevici tih događaja.³²

31. Najzad, optužba i odbrana su se usaglasile da će optužba preporučiti Pretresnom vijeću kaznu od najmanje pet godina a najviše sedam godina zatvora i da ni jedna od strana neće uložiti žalbu na kaznu koju izrekne Pretresno vijeće u tom rasponu.³³ Optužba u Sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Došena navodi da će tražiti kaznu zatvora u trajanju od sedam godina.³⁴

3. Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Kolundžije

32. U Sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Kolundžije, optužba i Dragan Kolundžija prihvataju da su određene činjenice istinite i da tvore činjeničnu osnovu za potvrdno izjašnjavanje o krivici po optužbi za progon, zločin protiv čovječnosti, definisanoj u paragrafu 36(e) Optužnice.³⁵ Prihvata se da djela za koja se optuženi izjasnio da je kriv po tački o progonu obuhvataju dokaze koje je izvela optužba u odnosu na nehumane uslove kojima su bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugi ne-Srbi bili izloženi u logoru Keraterm.³⁶

33. Dragan Kolundžija priznaje da je bio vođa smjene u logoru Keraterm.³⁷ U tom svojstvu imao je određenu kontrolu i vlast nad drugim stražarima u svojoj smjeni.³⁸ Kao vođa smjene, Dragan Kolundžija je bio u poziciji da utiče na svakodnevno upravljanje logorom Keraterm u vrijeme kada je bio na dužnosti.³⁹ Prihvata se da postoje određeni dokazi da je ponekad koristio svoj položaj vlasti da bi poboljšao uslove i da je pomogao određenom broju zatočenika dopustivši im određene privilegije.⁴⁰

34. Prihvata se takođe da je Dragan Kolundžija sprečavao posjetioce logora Keraterm da ne zlostavljaju zatočenike, pri čemu nije uvijek bio jednako uspješan.⁴¹

35. Prihvata se da su mnoge zatočenike premlaćivali, što su često činile osobe koje nisu pripadale logorskom osoblju, da su neki zatočenici uslijed takvog zlostavljanja umrli,⁴² i da su ta

³² *Ibid.*, str. 4.

³³ *Ibid.*, str. 7.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ “Zajednički podnesak optužbe i optuženog Dragana Kolundžije o sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici” zaveden 31. augusta 2001. (u daljnjem tekstu: Zajednički podnesak). i “Priznate činjenice relevantne za sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Dragana Kolundžije” zavedene 4. septembra 2001. (u daljnjem tekstu: Usaglašene činjenice) (zajedno u daljnjem tekstu: Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Kolundžije), Usaglašene činjenice, str. 4.

³⁶ Zajednički podnesak, str. 1.

³⁷ Usaglašene činjenice, str. 2.

³⁸ *Ibid.*, str. 2-3.

³⁹ *Ibid.*, str. 3.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

batinanja pridonijela atmosferi terora u Keratermu.⁴³ Optužba prihvata da Dragan Kolundžija nije lično zlostavljao zatočenike ni tolerisao zlostavljanje istih, i da bi često spriječio stražare u svojoj smjeni da ne zlostavljaju zatočenike.⁴⁴

36. Prihvata se da su zatočenici bili izloženi nehumanim uslovima tokom svog zatočeništva u logoru Keraterm u razdoblju od 24. maja do 5. augusta 1992.⁴⁵

37. Najzad, optužba i odbrana su se složile da će optužba preporučiti Pretresnom vijeću kaznu od najmanje tri godine a najviše pet godina zatvora, i da ni jedna od strana neće uložiti žalbu na kaznu koju izrekne vijeće u tom rasponu.⁴⁶ Optužba u Sporazumu o potvrdnom izjašnjanju o krivici Kolundžije navodi da će tražiti kaznu zatvora u trajanju od pet godina.⁴⁷

C. Potvrdno izjašnjanje o krivici

38. Na pretresima održanim 4. i 19. septembra 2001., svaki optuženi je pojedinačno potvrdio da su mu objašnjene odredbe relevantnog Sporazuma o potvrdnom izjašnjanju o krivici i da ih je razmotrio sa svojim braniocem, te da shvata posljedice koje bi za njega imalo bilo koje izjašnjanje o krivici. Svaki optuženi je takođe potvrdio da shvata da je na Pretresnom vijeću da donese odluku o kazni, neovisno o odredbama Sporazuma o potvrdnom izjašnjanju o krivici. Svaki od njih je potvrdio da ne potpisuje Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici ni pod kakvom prijetnjom ni prisilom, te da se dobrovoljno izjašnjava da je kriv. Za Damira Došena i Dragana Kolundžiju podneseni su i ljekarski izvještaji u kojima se potvrđuje da su obojica sposobni razumjeti posljedice koje za njih nosi ova izmjenjena izjave o krivici u potvrdnu.⁴⁸

39. Pretresno vijeće je razmotrilo, u odnosu na svakog optuženog, da li je potvrdno izjašnjanje o krivici po tački 3 Optužnice, to jest, progon, valjano i prihvatljivo prema pravilu 62 *bis* Pravilnika. Uvjerivši se u činjeničnu osnovanost navoda i razmotrivši okolnosti u kojima je došlo do potvrdnog izjašnjanja o krivici, Pretresno vijeće je prihvatilo dotično izjašnjanje i proglasilo krivim svakog od optuženih. Pretresno vijeće je, u odnosu na svakog optuženog, prihvatilo odustajanje optužbe od relevantnih tačaka Optužnice, odnosno tačaka 4, 5, 8, 9, 10 i 11 za Duška Sikiricu, tačaka 4 i 5 za Damira Došena i tačaka 4, 5, 6 i 7 za Dragana Kolundžiju.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*, str. 3.

⁴⁴ *Ibid.*; Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Kolundžije, str. 1.

⁴⁵ Usaglašene činjenice, str. 2.

⁴⁶ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Kolundžije, str. 2.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ "Izvještaj o psihijatrijskom pregledu" dr Nikole Kmetića, podnesen 4. oktobra 2001. (u daljnjem tekstu: Izvještaj dr Kmetića); "Izvještaj o Draganu Kolundžiji" dr Vere Petrović, podnesen 3. septembra 2001. (u daljnjem tekstu: Izvještaj dr Petrović).

D. Postupak odmjeravanja kazne

40. Podnesak optužbe o odmjeravanju kazne (u daljnjem tekstu: Podnesak optužbe o kazni) zaveden je 28. septembra 2001., Podnesak Duška Sikirice o kazni i Podnesak odbrane o kazni za Damira Došena zavedeni su 3. oktobra 2001., a Podnesak o kazni za Dragana Kolundžiju zaveden je 4. oktobra 2001. (u daljnjem tekstu: Sikiričin podnesak o kazni, Došenov podnesak o kazni i Kolundžijin podnesak o kazni).

41. Upravnik Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija podnio je izvještaj o ponašanju svakog od optuženih u pritvoru. Došenova odbrana podnijela je izvještaj o psihijatrijskom pregledu koji je izvršio dr Nikola Kmetić,⁴⁹ a pored toga se oslanjala i na dokaze koje su podastrla dva sudsko-medicinska vještaka koja su ranije dala svoj iskaz. Kolundžijina odbrana podnijela je 31 izjavu i dokazne predmete u prilog Kolundžijinom podnesku o kazni, uključujući dva ljekarska nalaza, potvrde da Dragan Kolundžija nije ranije krivično gonjen, pisma kojima se potvrđuju ponude za buduće zaposlenje i izjave 24 svjedoka koji su dali iskaz o činjenicama i karakteru optuženog.⁵⁰

42. Pretres o kazni održan je 8. i 9. oktobra 2001., kada je Kolundžijina odbrana potvrdila da ne namjerava pozivati svjedoke i da se namjerava osloniti na podnesene pismene dokumente. Sve strane su iznijele svoju završnu riječ i svaki je optuženi dao izjavu kojom izražava kajanje. Optužba je zatražila da Pretresno vijeće izrekne kaznu zatvora u trajanju od 17 godina za Duška Sikiricu, 7 godina za Damira Došena i 5 godina za Dragana Kolundžiju. Odbrana Duška Sikirice predložila je kaznu od 10 godina, odbrana Damira Došena od 5 godina, dok je odbrana Dragana Kolundžije zatražila da ga se odmah pusti na slobodu.⁵¹

43. Pretresno vijeće je odlučilo da će naknadno donijeti presudu.

⁴⁹ Izvještaj dr Kmetića.

⁵⁰ "Izmijenjeni dodatni i cjeloviti spisak afidavita i dokaznih predmeta u prilog Podnesku o kazni za Dragana Kolundžiju", podnesen 8. oktobra 2001.

⁵¹ Pretres o kazni, 8. i 9. oktobar 2001. (u daljnjem tekstu: pretres o kazni), T. 5674, 5681, 5687, 5720, 5739 i 5773.

II. POTVRDNO IZJAŠNJAVANJE O KRIVICI KAO OSNOV ZA OSUĐUJUĆU PRESUDU

44. Statut se izravno ne bavi pitanjem potvrdnog izjašnjavanja o krivici. Član 20, stav 3 Statuta predviđa samo sljedeće:

Pretno vijeće će pročitati optužnicu, uvjeriti se da se poštuju prava optuženog, potvrditi da optuženi razumije optužnicu i uputiti optuženog da se izjasni o krivici. Pretresno vijeće će zatim utvrditi datum početka suđenja.

45. Pravilo 62 *bis* Pravidnika, koje uređuje potvrdno izjašnjavanje o krivici, iznosi kriterije koje valja primijeniti,⁵² propisujući da pretresno vijeće može prihvatiti potvrdno izjašnjavanje o krivici samo ako se uvjeri:

- (i) da je potvrdna izjava o krivici data dobrovoljno;
- (ii) da je potvrdna izjava o krivici data upućeno;
- (iii) da potvrdna izjava o krivici nije dvosmislena; i
- (iv) da postoje dovoljne činjenične osnove za postojanje krivičnog djela i učestvovanje optuženog u istom, bilo na osnovu nezavisnih indicija ili toga što ne postoji nikakvo bitno neslaganje između strana u pogledu predmetnih činjenica.

46. Ova presuda o kazni zasniva se na prihvaćanju od strane Pretresnog vijeća potvrdnog izjašnjavanja o krivici svakog optuženog, na uvjerenju Pretresnog vijeća da postoje dovoljne činjenične osnove za postojanje krivičnih djela za koje se terete, i na shodno tome izrečenoj osudi trojice optuženih po tački 3 Optužnice za progon kao zločin protiv čovječnosti iz člana 5 Statuta.

47. Pravilo 62 *bis* (iv) zahtijeva da se pretresno vijeće, prije nego što optuženog proglasi krivim na osnovu njegovog potvrdnog izjašnjavanja o krivici, mora uvjeriti da “postoje dovoljne činjenične osnove za postojanje krivičnog djela i učestvovanje optuženog u istom, bilo na osnovu nezavisnih indicija ili toga što ne postoji nikakvo bitno neslaganje između strana u pogledu predmetnih činjenica”.

48. Prilikom odlučivanja o tome je li uvjereno u gorepomenuto, Pretresno vijeće nije ograničeno na razmatranje činjenica o kojima su se optužba i odbrana usaglasile, pošto ono ima temeljnu obavezu da se uvjeri da postoje dovoljne činjenične osnove za postojanje krivičnog djela i učestvovanje optuženog u istom. Stoga, ako pretresno vijeće nije uvjereno ili iz nekog razloga nije

sigurno u postojanje nekih činjenica koje su usaglašene među stranama, ono može sprovesti suđenje o tom konkretnom pitanju radi utvrđivanja tih činjenica.

49. Međutim, kad Pretresno vijeće jednom proglasi nekoga krivim, trebalo bi, osim ako ne postoje uvjerljivi razlozi koji upućuju na suprotno, izreći kaznu koja se zasniva na usaglašenim činjenicama. Ovaj pristup je sasvim u skladu sa drugostepenom presudom u predmetu *Jelisić*, u kojoj se kaže da Pretresno vijeće prilikom odmjeravanja kazne nakon potvrdnog izjašnjavanja o krivici može uzeti u obzir dokaze izvedene tokom suđenja “ukoliko su ti dokazi izvedeni da bi se pokazale činjenice ili ponašanje za koje se [optuženi] izjasnio krivim”.⁵³

⁵² Ove kriterije je prvi put definisalo Žalbeno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Dražena Erdemovića*, predmet br. IT-96-22-A, Presuda, 7. oktobar 1997. (u daljnjem tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Erdemović*).

⁵³ Predmet br. IT-95-10-A, *Tužilac protiv Gorana Jelisića*, Presuda, 5. juli 2001. (u daljnjem tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*), par. 87.

III. USLOVI U LOGORU

50. Svi optuženi izjasnili su se da su krivi za zločin progona, kao zločin protiv čovječnosti. Premda se krivično ponašanje optuženih koje je u osnovi njihovih osuda značajno razlikuje po obimu i težini, ono izvire iz istih događaja, odnosno događaja koji su se desili u logoru Keraterm tokom razdoblja od otprilike dva mjeseca u ljeto 1992. godine. Doista, svaki Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici odražava shvatanje da tačka o progonu obuhvata dokaze koje je optužba izvela u odnosu na Keraterm.⁵⁴ Iz tog razloga, Pretresno vijeće smatra korisnim da se iznesu neki dokazi o uslovima koji su vladali u logoru Keraterm u navedenom razdoblju.

A. Logor

51. Većina svjedoka optužbe koji su dali iskaz pred Pretresnim vijećem bivši su zatočnici koji su dali svjedočanstvo iz prve ruke o uslovima u logoru i o logorašima. Jednako tako su i neki svjedoci odbrane svjedočili o uslovima i zatočnicima u logoru.

1. Opis logora

52. Lokacija poznata kao logor Keraterm, veliki objekat u predgrađu Prijedora koji se mogao jasno vidjeti sa glavne ceste koja povezuje Banja Luku i Prijedor, jeste nekadašnja fabrika keramičkih proizvoda.⁵⁵ Logor Keraterm je bio otvoren prema dvjema glavnim cestama i prolaznici su mogli da vide središnji prostor logora koji nije bio ograđen bodljikavom žicom, već običnom industrijskom ogradom.⁵⁶ Zgrada nije bila projektirana sa namjenom da u njoj borave zatočnici, već kao fabrika keramičkih proizvoda.⁵⁷

53. Neki svjedoci su predočili skice logora Keraterm koje su nacrtali po sjećanju, ili su prepoznali različite lokacije u krugu logora sa fotografija koje im je predočila optužba.⁵⁸ Zgrada je imala prizemlje i sprat, a zatočnici su bili smješteni u prostorijama u prizemlju.⁵⁹ Četiri prostorije u logoru Keraterm naknadno su prozване prostorijom 1, 2, 3 i 4.⁶⁰ Dotične prostorije bile su smještene na istoj strani zgrade. Prostorije 1 i 2 bile su susjedne sobe, baš kao i prostorije 3 i 4. Dio zgrade u

⁵⁴ *Vidi* Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Došena, par. 7; Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice, par. 7; Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Kolundžije, par. 1(C).

⁵⁵ Svjedok J, T. 2147-48.

⁵⁶ Svjedok C, T. 939.

⁵⁷ Svjedok B, T. 804-5.

⁵⁸ *Vidi* dokazne predmete 2A-2I; svjedok B, T. 765-68, dokazni predmet 4; Jusuf Arifagić, T. 1551, dokazni predmet 21; svjedok C, T. 890, dokazni predmet 13; Hajrudin Zubović, T. 2554-61, dokazni predmet 37; svjedok N, T. 2864-68.

⁵⁹ Jusuf Arifagić, T. 1550-51.

⁶⁰ Svjedok B, T. 765-68, dokazni predmet 4.

kojem su se nalazile prostorije 3 i 4 nalazio se nekoliko metara dalje od dijela u kojem su bile prostorije 1 i 2. Udaljenost između prostorije 2 i prostorije 3 bila je između 15 do 20 metara.⁶¹ Udaljenost između prostorije 1 i prostora ispred prostorije 3 bila je otprilike 60 metara, ili možda manja.⁶²

54. Na ulazu se nalazila kapija s malom ciglenom zgradom sa prozorima koju su zvali kiosk (kolska vaga), ispred koje su se nalazile velike vage,⁶³ a ispred pomenutih prostorija prostirale su se, kako je rečeno, travnate površine i asfaltirana površina ("pista"). Ispred prostorija su se nalazila mitraljeska gnijezda.⁶⁴ Nekih 20 dana prije zatvaranja logora i prije masakra u prostoriji br. 3, u logor su postavljeni reflektori.⁶⁵ U logoru je bilo i rasvjetnih stupova koji su osvjetljavali prostor kada je bilo struje.⁶⁶ Nije bilo stalnih stražarskih mjesta.⁶⁷

2. Logoraši

55. Broj ljudi zatočenih u Keratermu s vremenom se značajno povećao, sa tek nekoliko pojedinaca na početku do opšte pretrpanosti prostora. Neke osobe koje su 31. maja 1992. godine među prvima dopremljene u Keraterm svjedočile su da je logor bio prazan.⁶⁸ Prema iskazu svjedoka A, prve noći koju je proveo u Keratermu u prostoriji 2 se nalazilo oko 120 ljudi.⁶⁹ Većina svjedoka je izjavila da je kasnije u Keratermu bilo između 1000 do 1400 ljudi,⁷⁰ uz prosjek od 1200 ljudi. Pretresno vijeće je takođe saslušalo iskaze o tome iz kojih su mjesta u opštini Prijedor bile osobe zatočene u Keratermu.⁷¹

3. Postupak po dolasku

56. Većina svjedoka je izjavila da su ih po dolasku u Keraterm pretresli na kapiji ispred kioska.⁷² Postoje takođe svjedočenja da su ljude prvo poredali uza zid, raširenih nogu i ruku naslonjenih na zid.⁷³ Oduzimali su im lične karte i druge zvanične dokumente.⁷⁴ Obično bi im po dolasku u

⁶¹ Hajrudin Zubović, T. 2557-58.

⁶² Svjedok M, T. 2754.

⁶³ Svjedok B, T. 780; svjedok C, T. 891; svjedok F, T. 1486; Hajrudin Zubović, T. 2609; svjedok N, T. 2868.

⁶⁴ Svjedok C, T. 891; Hajrudin Zubović, T. 2609; svjedok P, T. 3194.

⁶⁵ Svjedok C, T. 891; 974-76, 1036.

⁶⁶ Svjedok G, T. 1753.

⁶⁷ Senad Kenjar, T. 3585.

⁶⁸ Svjedok A, T. 702; svjedok B, T. 752-61.

⁶⁹ Svjedok A, T. 702.

⁷⁰ Svjedok A, T. 586, 703; svjedok B, T. 809; svjedok C, T. 940; svjedok E, T. 1301; svjedok F, T. 1462; svjedok H, T. 1850-51; svjedok I, T. 2086; svjedok DB, T. 4461-62.

⁷¹ Ante Tomić, T. 1950-51; 1956; svjedok DR, T. 5570.

⁷² Svjedok F, T. 1502; svjedok H, T. 1790-91; svjedok L, T. 2501-02; svjedok N, T. 2837-39; svjedok R, T. 3308; Senad Kenjar, T. 3534; svjedok P, T. 3096.

⁷³ Svjedok A, T. 570; svjedok D, T. 1063; svjedok E, T. 1240-41; svjedok G, T. 1700.

⁷⁴ Svjedok A, T. 571; svjedok E, T. 1286-87; svjedok H, T. 1790; svjedok P, T. 3096, 3178; Salko Saldumović, T. 3477; svjedok R, T. 3310.

Keraterm oduzeli oštre predmete,⁷⁵ dragocjenosti i ličnu imovinu, uključujući novac, nakit, satove i cigarete.⁷⁶ Nekim zatočenicima su vraćena oduzeta lična dokumenta, a nekima nisu.⁷⁷ Nekim svjedocima su po dolasku zapisana imena.⁷⁸

57. Većina svjedoka koji su bili zatočeni u logoru izjavili su da su ih po dolasku tukli, ili da su vidjeli kako druge tuku.⁷⁹ Čini se da novopridošle zatočenike nisu tukli sistematski, naročito na početku.⁸⁰ Kasnije, međutim, izgleda da su osobe koje su stizale u logor počeli sistematski premlaćivati.⁸¹ Pretresno vijeće je takođe saslušalo iskaze da su neke zatočenike odmah po dolasku odabrali za zlostavljanje.⁸² Neke su udarali kundacima puške i željeznim cijevima, a neke drvenim štapovima. Svjedoka G su tukli otprilike pola sata.⁸³

58. Neki bivši zatočeni su svjedočili da su ih odmah po dolasku odveli u jednu od prostorija, a neke su ostavili da čekaju.⁸⁴

4. Smjene

59. Nakon što je prošlo određeno vrijeme od osnivanja logora Keraterm, stražari su organizovani u tri smjene: jedna smjena bi obično stigla između 06:00 i 08:00 sati, bila dežurna 12 sati i zatim raspuštena negdje između 18:00 i 20:00 sati. Svaka smjena je imala vođu smjene i desetak stražara.⁸⁵

5. Raspoređivanje u prostorije i premještanje iz jedne prostorije u drugu

60. Postoje dokazi koji pokazuju da je postojao jedan opšti obrazac, uz nekoliko izuzetaka, po kojem su određene kategorije ljudi bile smještane u određene prostorije. Prve osobe koje su dovedene u Keraterm 31. maja 1992. smještene su u prostoriju 2.⁸⁶ Zatočenike su nakon ispitivanja obično prebacivali u prostoriju 1, naročito u prvim danima logora.⁸⁷ Druge su, u nekim slučajevima

⁷⁵ Svjedok B, T. 752.

⁷⁶ Svjedok H, T. 1790; svjedokinja K je izjavila da im je Sikirica rekao da skinu nakit, T. 2263-64; svjedok L, T. 2502, 2534; svjedok N, T. 2837-38; svjedok P, T. 3096, 3178-79; Svjedok X, T. 4011; svjedok DN, T. 5129-30.

⁷⁷ Svjedok A, T. 571; svjedok E, T. 1286-87; svjedok N, T. 2916; svjedok P, T. 3178; Salko Saldumović, T. 3478; svjedok X, T. 4053.

⁷⁸ Svjedok G, T. 1700; Ante Tomić, T. 1950; svjedok L, T. 2501; Hajrudin Zubović, T. 2551-52, 2567; svjedok R, T. 3310; svjedok DO, T. 5225.

⁷⁹ Svjedok D, T. 1063; svjedok H, T. 1882-84.

⁸⁰ Svjedok A, T. 570-71; svjedok E, T. 1241; Fikret Hidić, T. 2330-31; svjedok DM, T. 5080-81, 5096.

⁸¹ Svjedok L, T. 2501; svjedok Q, T. 3239-41; svjedok X, T. 4011; Jusuf Arifagić, T. 1550.

⁸² Svjedok G, T. 1700-01.

⁸³ Svjedok G, T. 1701-03.

⁸⁴ Svjedok J, T. 2148; Ante Tomić, T. 1950; svjedok L, T. 2502.

⁸⁵ Svjedok B, T. 756; svjedok C, T. 898; svjedok F, T. 1407-08.

⁸⁶ Svjedok A, T. 572; svjedok B, T. 768-69; svjedok E, T. 1244; Jusuf Arifagić, T. 1550; svjedok G, T. 1703-04; svjedok H, T. 1791; Salko Salmudović, T. 3453; Senad Kenjar, T. 3533; svjedok W, T. 3875.

⁸⁷ Svjedok A, T. 572; svjedok B, T. 768; svjedok C, T. 981; svjedok V, T. 3800-02; svjedok E, T. 1246.

nakon ispitivanja, selili u prostoriju 4.⁸⁸ Pretresno vijeće je takođe saslušalo iskaze da su neki zatočenici prešli iz jedne prostorije u drugu bez ovlaštenja.⁸⁹ Neki svjedoci su cijelo vrijeme boravka u logoru bili u prostoriji 1.⁹⁰ Prostorija 4, kako se čini, nije bila korištena za neku posebnu svrhu. Došen je predložio da se svjedok B preseli iz prostorije 1 u prostoriju 4, jer je prostorija 1 bila prepuna, a u prostoriji 4 je bilo mjesta. Došen je tada rekao svjedoku B da će mu dati ključ da se može zaključati i da će tako biti na sigurnom. Prema iskazu svjedoka B, Došen je rekao: “A ako te iko pita u vezi toga, reci mu da Kajin ima ključ, pa neće biti problema.”⁹¹

61. Ljudi koji su bili zatočeni u prostoriji 3 su oko 20. jula 1992. godine premješteni u druge prostorije.⁹² Prije dolaska novih zatočenika, Dragan Kolundžija, koji je bio dežuran, zatražio je od zatočenika iz drugih prostorija da prime određeni broj ljudi s područja Kozarca, koji su boravili u prostoriji 3, u svoje prostorije.⁹³ Svi novi zatočenici sa područja Brda koji su dovedeni u Keraterm oko 20. jula smješteni su u prostoriju 3.⁹⁴ Neki su svjedočili da su ih odveli u prostoriju 3 po dolasku između 20. i 23. jula.⁹⁵ Svjedok N je izjavio da je dotična prostorija bila prazna i da se činilo kao da je pripremljena za njih.⁹⁶

B. Opšti životni uslovi

1. Smještaj

(a) Prostorije u kojima su boravili zarobljenici

(i) Prostorija 1

62. Prema riječima bivših zatočenika, prostorija 1 bila je široka nekih 6 do 10 metara i dugačka 15 do 20 metara, a strop je bio visok 3 do 4 metra.⁹⁷ Prostorija 1 imala je željezna vrata koja su kasnije zamijenjena vratima sa željeznim rešetkama kroz koja su zatočenici mogli da gledaju napolje i koja su omogućavala bolje zračenje prostorije.⁹⁸ Pretresno vijeće saslušalo je iskaze prema

⁸⁸ Svjedok G, T. 1704, 1731; svjedok DN, T. 5131.

⁸⁹ Ante Tomić, T. 1950-51; svjedok C, T. 973-74.

⁹⁰ Svjedok F, T. 1395-96; svjedok S, T. 3619; svjedok J, T. 2150; svjedok M, T. 2761.

⁹¹ Svjedok B, T. 769-70.

⁹² Hajrudin Zubović, T. 2552-54; Jusuf Arifagić, T. 1585.

⁹³ Svjedok A, T. 620-21; svjedok B, T. 784.

⁹⁴ Svjedok A, T. 621-22; svjedok B, T. 784-85; svjedok C, T. 919; Jusuf Arifagić, T. 1585; Fikret Hidić, T. 2357-59; Hajrudin Zubović, T. 2577; svjedok M, T. 2704.

⁹⁵ Svjedok L, T. 2501-02; svjedok N, T. 2838; svjedok Q, T. 3239-42; svjedok R, T. 3314.

⁹⁶ Svjedok N, T. 2838.

⁹⁷ Svjedok B, T. 766; svjedok F, T. 1395; Fikret Hidić, T. 2337-38; svjedok C, T. 892-93; Hajrudin Zubović, T. 2607-08.

⁹⁸ Svjedok C, T. 894; svjedok F, T. 1395-96; svjedok M, T. 2753-54, 2761-62; svjedok DN, T. 5185-86; svjedok DO, T. 5230.

kojima zatočnici nisu imali dovoljno mjesta da sjednu, pa su često morali da stoje.⁹⁹ Prema procjeni većine svjedoka, u prostoriji 1 u prosjeku je boravilo između 200 i 350 osoba.¹⁰⁰ Prema iskazu jednog svjedoka, sve su to bili viđeniji građani Prijedora.¹⁰¹

(ii) Prostorija 2

63. Prostorija 2 bila je najveća od svih prostorija. Procjenjuje se da je bila široka 15 do 20 metara i dugačka 18 do 20 metara, a otprilike 2,5 do 3 metra visoka.¹⁰² Bila je podijeljena svojevrsnom ogradom i u njoj se nalazila mala radiona u kojoj se držao alat i strojevi.¹⁰³ Prostorija 2 imala je čvrsta dvokrilna vrata od aluminija koja su naknadno, otprilike krajem juna, zamijenjena vratima sa željeznim rešetkama kako bi se omogućilo bolje prozračivanje i veća vidljivost.¹⁰⁴ Ugrađeni su i lokoti.¹⁰⁵ Pod u prostoriji 2 bio je od betona i uvijek hladan. Bilo je i kartona, koji su zatočnici u početku međusobno dijelili, kada ih još nije bilo toliko mnogo.¹⁰⁶ Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenje da je u prostoriji bilo prevruće, da nije bilo svjetlosti i da je strašno zaudaralo.¹⁰⁷ Kao i u prostoriji 1, zbog pretrpanosti su neki logoraši naizmjenice stajali.¹⁰⁸ Većina svjedoka je ocijenila da je u prostoriji 2 bilo između 250 i 500 osoba,¹⁰⁹ a najviše ih je bilo tokom mjeseca jula, kada je došlo do priliva zatočenika u prostoriju 2 uslijed premještanja ljudi iz prostorije 3. Hajrudin Zubović je posvjedočio da je prebrojavanjem ljudi na dan 27. ili 28. jula 1992. otkriveno da u prostoriji 2 ima 570 ljudi.¹¹⁰

(iii) Prostorija 3

64. Prostorija 3 bila je otprilike 6 metara sa 8 ili 10 metara veličine, prostirala se u obliku slova L i bila podijeljena po sredini.¹¹¹ Prostorije 3 i 4 dijelio je zid koji je bio visok do stropa i u kojem nije bilo prozora ni pukotina.¹¹² U prostoriji 3 zatočnici su mogli da gledaju napolje kroz vrata, ali nisu mogli da gledaju kroz prozore.¹¹³ Prostorija 3 nalazila se pored umivaonika i nužnika, koji su

⁹⁹ Fikret Hidić, T. 2398; svjedok J, T. 2150; svjedok M, T. 2760, 2762.

¹⁰⁰ Svjedok A, T. 580, 621; svjedok F, T. 1396; svjedok J, T. 2150; Fikret Hidić, T. 2337; svjedok M, T. 2760; svjedok C, T. 974.

¹⁰¹ Svjedok J, T. 2148.

¹⁰² Hajrudin Zubović, T. 2607-08; svjedok A, T. 573; svjedok B, T. 766-67; svjedok C, T. 892; Jusuf Arifagić, T. 1555; svjedok P, T. 3190.

¹⁰³ Svjedok B, T. 767.

¹⁰⁴ Svjedok DN, T. 5185-86; svjedok DO, T. 5230.

¹⁰⁵ Svjedok A, T. 704; Jusuf Arifagić, T. 1556.

¹⁰⁶ Svjedok B, T. 763.

¹⁰⁷ Svjedok G, T. 1704; svjedok H, T. 1792.

¹⁰⁸ Hajrudin Zubović, T. 2613.

¹⁰⁹ Svjedok A, T. 572, 702-03; Jusuf Arifagić, T. 1626-27; Senad Kenjar, T. 3534; Ante Tomić, T. 1950-51, 1986; svjedok E, T. 1244; svjedok H, T. 1791.

¹¹⁰ Hajrudin Zubović, T. 2613.

¹¹¹ Svjedok N, T. 2859-60.

¹¹² Svjedok L, T. 2530.

¹¹³ Svjedok P, T. 3193.

curili u prostoriju 3, što je stvaralo strašan zadržavanje.¹¹⁴ Uslovi u prostoriji 3 opisani su kao veoma loši odnosno “tragični” i u njoj je vladala velika vrućina.¹¹⁵ Što se tiče broja ljudi zatočenih u prostoriji 3, Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja uglavnom o brojčanom stanju 20. jula 1992. i otprilike oko tog datuma, kada su stigle grupe ljudi sa područja Brda.¹¹⁶ Prema iskazima svjedoka, u to vrijeme je u prostoriji 3 bilo između 250 i 400 ljudi, a kasnije se broj povećao na 570.¹¹⁷

(iv) Prostorija 4

65. Prostorija 4 je bila otprilike iste veličine kao prostorija 3, ili malo veća.¹¹⁸ Sastojala se od dva dijela veličine 6 x 6 metara, sa malenim hodnikom u sredini. Prostorija se od sredine mijenjala u oblik potkove. Strop je bio visok 3 do 4 metra, a u jednom od uglova, sa desne strane vrata, nalazio se nužnik koji je bio prljav i zagađivao zrak.¹¹⁹ Kao što je bio slučaj i sa drugim prostorijama, i prostorija 4 je imala dvokrilna željezna vrata iznad kojih se nalazio prozor. Kad su vrata bila zatvorena, ljudi nisu mogli da vide šta se dešava sa druge strane.¹²⁰ I prostorija 4 bila je prepuna ljudi, čiji broj je najprije porastao na 280, a kasnije i 400 do 500 ljudi.¹²¹

(b) Sobne “starješine”

66. Prema svjedočenjima iznesenim pred Pretresnim vijećem, svaka prostorija imala je svog “starješinu” koji je služio kao veza između stražara, komandira smjene i zatočenika, i koji je vodio evidenciju ili spisak zatočenika u dotičnoj prostoriji.¹²² Stražari bi obično taj zadatak dali lako prepoznatljivim zatočenicima.¹²³

(c) Uslovi za spavanje

67. Pretresnom vijeću su predloženi dokazi da osobama zatočenima u logoru nisu obezbijeđeni nikakvi uslovi za spavanje. Osim što nije bilo dovoljno mjesta da legnu, jer su prostorije bile prepune, nisu im obezbijeđeni nikakvi ležajevi ni pokrivači, te su tokom prvog mjeseca logoraši spavali na betonskom podu, bez pokrivača i ležajeva, sve dok im nisu dali neke drvene palete na

¹¹⁴ Svjedok H, T. 1810; svjedok B, T. 785.

¹¹⁵ Svjedok B, T. 785; svjedok L, T. 2505.

¹¹⁶ Svjedok P, T. 3102; Hajrudin Zubović, T. 2553; svjedok DO, T. 5226-27.

¹¹⁷ Svjedok L, T. 2503; svjedok N, T. 2838-40, 2859; svjedok Q, T. 3239-42; svjedok R, T. 3314, 3394-95.

¹¹⁸ Hajrudin Zubović, T. 2608; svjedok B, T. 767.

¹¹⁹ Svjedok B, T. 767; svjedok I, T. 2048-49; svjedok D, T. 1071-72.

¹²⁰ Svjedok I, T. 2111-12.

¹²¹ Svjedok B, T. 769-70; svjedok G, T. 1742; svjedok I, T. 2049.

¹²² Svjedok A, T. 598-99; svjedok B, T. 770-73; svjedok F, T. 1503; svjedok L, T. 2505; svjedok DN, T. 5132-34.

¹²³ Svjedok L, T. 2503.

kojima su spavali.¹²⁴ Prema iskazu svjedoka B, Kolundžija bi ponekad dopustio da im se daju pokrivači,¹²⁵ koje je poslao, prema riječima svjedoka DO, Crveni Krst.¹²⁶

(d) Pristup nužnicima

68. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenje o nedovoljnom broju nužnika na raspolaganju zatočenicima. Većina nužnika nije funkcionisala kako treba, pa su zatočnici na putu do njih prolazili kroz vodu, mokraću i izmet.¹²⁷ Zatočnici u prostorijama 2 i 3 su za obavljanje nužde morali da koriste bure, a oni u prostoriji 1 kese, jer je, prema riječima svjedoka DO, Došen predložio da zatočnici uzmu bure u prostoriju i koriste ga kao nužnik tokom noći pošto je bolje, radi njihove vlastite bezbjednosti, da ne idu u nužnik tokom noći.¹²⁸ Osim što nije bilo dovoljno nužnika i što su postojeći nužnici bili u groznom stanju, zatočnicima nije uvijek bilo dozvoljeno da se njima koriste, što je ovisilo o dežurnoj smjeni.¹²⁹ Na primjer, Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenje da tokom smjene jednog drugog komandira smjene, Fuštra, zatočnicima ponekad po danu, a obavezno po noći, nije bilo dozvoljeno da se koriste nužnikom, dok im je za vrijeme Došenove i Kolundžijine smjene bilo dozvoljeno da se koriste nužnikom i danju i noću, premda je Došen savjetovao zatočnicima da radi vlastite bezbjednosti ne idu noću u nužnik.¹³⁰ Prema iskazu svjedoka F, bilo je veoma opasno ići u nužnik noću jer bi te mogli pretučiti, a neki se ne bi uopšte vratili.¹³¹

(e) Uslovi za ličnu higijenu

69. Prema riječima svjedoka, u Keratermu nije bilo mogućnosti pranja i zatočnici se u pravilu nisu mogli prati, nisu mogli prati ni odjeću, niti se presvući.¹³² Zbog toga im je odjeća bila prljava i zaudarala je, i vladale su vaške.¹³³ Nekoliko svjedoka je izjavilo da bi im ponekad dopustili da obave ličnu higijenu, naročito za vrijeme Kolundžijine smjene.¹³⁴ Odjeća i drugi predmeti jedanput su izneseni iz prostorija radi dezinfekcije, a najmanje jednom obezbijeden je i prašak protiv vaški.¹³⁵ Prema riječima svjedoka W, nakon što je Marinko Sipka postao komandant logora, dva ili tri dana

¹²⁴ Svjedok B, T. 763-64; svjedok A, T. 580; svjedok C, T. 892, 894-95; svjedok I, T. 2049; svjedok DM, T. 5081.

¹²⁵ Svjedok B, T. 854-55.

¹²⁶ Svjedok DO, T. 5232.

¹²⁷ Svjedok D, T. 1072; svjedok E, T. 1277; svjedok F, T. 1398; svjedok H, T. 1810.

¹²⁸ Svjedok DO, T. 5232-34; svjedok A, T. 586-87; svjedok C, T. 895-96, 912; Jusuf Arifagić, T. 1655; svjedok L, T. 2505; svjedok N, T. 2857.

¹²⁹ Svjedok C, T. 895, 904; svjedok D, T. 1072.

¹³⁰ Svjedok A, T. 586-87; svjedok DO, T. 5232-34.

¹³¹ Svjedok F, T. 1398-99; svjedok M, T. 2700; svjedok V, T. 3759; svjedok X, T. 4028.

¹³² Svjedok B, T. 764; svjedok D, T. 1072-73; svjedok G, T. 1704.

¹³³ Svjedok A, T. 587; svjedok C, T. 910; Fikret Hidić, T. 2337; svjedok DN, T. 5145.

¹³⁴ Svjedok A, T. 629-30; svjedok B, T. 764; svjedok E, T. 1277; svjedok DK, T. 4816.

¹³⁵ Svjedok C, T. 983; svjedok D, T. 1134; svjedok P, T. 3216.

nakon masakra u prostoriji 3, životni uslovi su se poboljšali tokom te posljednje sedmice. Zatočenicima je tada dozvoljeno da očiste svoje prostorije, da se okupaju, pa čak i obriju.¹³⁶

2. Prehrana

70. Pretresno vijeće je saslušalo iskaze prema kojima su zatočenci jedanput dnevno dobivali porciju hrane lošeg kvaliteta u količinama jedva dovoljnim za preživljavanje, a ponekad je ne bi uopšte dobili, što se znalo desiti ili na početku, jer distribucija hrane još nije bila organizovana,¹³⁷ ili zbog toga što nije bilo dovoljno hrane za sve.¹³⁸ Zatočenci s područja Brda, koji su stigli u logor oko 20. jula 1992. godine, nekoliko dana nisu uopšte dobili hranu, premda je svjedok B izjavio da mu je Kolundžija u svojoj smjeni, uoči masakra, dopustio da im podijeli hljeba.¹³⁹ Hrana, koja je dovožena spolja, služena je tokom poslijepodneva, između 15:00 i 18:00 sati, ispred prostorija 1 i 2.¹⁴⁰ Radilo se o vrućoj vodi u kojoj je ponekad bio list kupusa, malo krompira ili pasulja, ili neke kosti, i dvije vrlo tanke kriške hljeba.¹⁴¹ Kako se povećavao broj zatočenika, tako se smanjivala količina hrane koju su zatočenci primali.¹⁴² Nikada nije bilo dovoljno hrane za sve, a zatočenci koji su bili u posljednjoj prostoriji kojoj se posluživala hrana ne bi dobili ništa.¹⁴³ U distribuciji hrane nije bilo nikakvog reda, a svaki drugi dan bi se mijenjala prostorija koju se prvu posluživalo.¹⁴⁴

71. Osim što nije bilo dovoljno hrane, zatočenicima se nije uvijek ostavljalo dovoljno vremena da pojedu svoj mršavi obrok. Zatočenci su imali tek nekoliko minuta da pojedu svoju porciju, u protivnom bi dobili batina.¹⁴⁵ Zatočenike su tukli i dok su se skupljali u redovima da dobiju hrane, o čemu svjedoči Fikret Hidić, koji je vidio kako stražar tuče imama koji je imao problema sa srcem.¹⁴⁶

72. Postoje dokazi da je nekim zatočenicima povremeno bilo dopušteno da primaju hranu spolja, naročito za vrijeme Došenove i Kolundžijine smjene.¹⁴⁷ Svjedoci E i X su takođe izjavili da

¹³⁶ Svjedok W, T. 3888-89.

¹³⁷ Svjedok A, T. 587; svjedok B, T. 764; svjedok DG, T. 4612.

¹³⁸ Svjedok I, T. 2049-50; svjedok DB, T. 4454-55.

¹³⁹ Svjedok B, T. 784-85; svjedok A, T. 637; svjedok H, T. 1811; Fikret Hidić, T. 2359; svjedok L, T. 2505; Hajrudin Zubović, T. 2578; svjedok N, T. 2843; svjedok P, T. 3131-32; svjedok R, T. 3315-16; Salko Saldumović, T. 3482-83; svjedok W, T. 3888, 3949.

¹⁴⁰ Svjedok I, T. 2049; Hajrudin Zubović, T. 2557; svjedok P, T. 3195; svjedok DB, T. 4452.

¹⁴¹ Svjedok A, T. 591-92; svjedok C, T. 907; svjedok D, T. 1072-73; svjedok F, T. 1399; Jusuf Arifagić, T. 1570-71; svjedok G, T. 1704; svjedok I, T. 2049-50; Hajrudin Zubović, T. 2585; svjedok P, T. 3195-96; svjedok DB, T. 4454; svjedok DN, T. 5132-34.

¹⁴² Svjedok D, T. 1072-73; svjedok DB, T. 4456; svjedok DN, T. 5132-34.

¹⁴³ Svjedok F, T. 1399; svjedok DB, T. 4454-55.

¹⁴⁴ Svjedok C, T. 907-08; svjedok F, T. 1400; svjedok DO, T. 5235.

¹⁴⁵ Svjedok A, T. 592; svjedok C, T. 908-09; svjedok D, T. 1087-88; Jusuf Arifagić, T. 1571.

¹⁴⁶ Svjedok F, T. 1511; Jusuf Arifagić, T. 1583; Fikret Hidić, T. 2354-55.

¹⁴⁷ Svjedok A, T. 684-85; svjedok B, T. 805; svjedok C je izjavio da mu je mjesec dana nakon dolaska u logor Sikirica dopustio da zadrži kesu hrane koju mu je donijela njegova porodica. T. 914-16; svjedok DA, T. 4432; svjedok DG, T. 4606; svjedok DJ, T. 4744; svjedok DL, T. 4980; Husein Ganić, T. 5050; svjedok DM, T. 5085-86; svjedok DN, T. 5136-37; svjedok DO, T. 5234.

je Kolundžija pokušao da zatočenicima dâ ostatke hrane od stražara.¹⁴⁸ Uslijed nedovoljne ishrane, svaki zatočenik je u prosjeku izgubio 20 kilograma težine.¹⁴⁹

3. Voda

73. Pretresno vijeće je saslušalo iskaze svjedoka prema kojima su zatočenici imali ograničeni pristup vodi, ako su ga uopšte imali. U logoru nije bilo vode – kao, uostalom, ni u prijedorskom vodovodu. U prvim danima svog postojanja, logor se putem šmrka snabdijevao vodom za industrijsku upotrebu¹⁵⁰ koja nije bila za piće i od koje su se razbolijevali.¹⁵¹ Zatočenici s područja Brda nisu mogli do vode tokom prvih dana zatočeništva u prostoriji 3.¹⁵² Povremeno su, međutim, zatočenici imali pristup vodi za piće koja se dovozila kamionom.¹⁵³ Bilo im je dozvoljeno da napune boce i da ih odnesu natrag u svoje prostorije, uglavnom za vrijeme Kolundžijine ili Došenove smjene.¹⁵⁴ Distribuciju vode organizovali su komandiri smjene.¹⁵⁵

4. Pristup medicinskoj njezi

74. Većinu vremena zatočenici nisu imali medicinsku njegu.¹⁵⁶ Štaviše, zatočenici koji su imali ozljede uslijed premlaćivanja često se nisu usuđivali zatražiti medicinsku njegu.¹⁵⁷ Neki svjedoci su, međutim, dobili medicinsku pomoć, ili su odvedeni u bolnicu, ili su vidjeli da su drugi primili takvu njegu.¹⁵⁸ Svjedoci su izjavili da je Došen pomogao njima, odnosno drugim zatočenicima, da dobiju medicinsku pomoć ili lijekove.¹⁵⁹ Husein Ganić je svjedočio da je njegov sin zamolio Draška Došena, brata Damira Došena, da mu pomogne i da je dr. Barudžija intervenisao na njihov zahtjev. Sedamnaest osoba je odvedeno u bolnicu.¹⁶⁰ Svjedok F, koji je dobio medicinsku pomoć nakon što je Došen tokom svoje smjene primijetio da su “mnogi zatočenici poluživi”, posvjedočio je da su ga početkom jula odveli u bolnicu na 10 dana i zatim ga vratili u logor (u isto vrijeme u bolnicu su

¹⁴⁸ Svjedok E, T. 1346; svjedok X, T. 4118; drugi put kad je Kolundžija pokušao da zatočenicima dâ ostatke hrane, došli su stražari i svu hranu bacili. T. 4118.

¹⁴⁹ Svjedok A, T. 592; svjedok C, T. 907; svjedok E, T. 1279; svjedok F, T. 1401; Jusuf Arifagić, T. 1601; svjedok H, T. 1818-19; Fikret Hidić, T. 2377; Hajrudin Zubović, T. 2585; svjedok M, T. 2712; svjedok P, T. 3141; svjedok R, T. 3350; svjedok DN, T. 5181-82; svjedok DO, T. 5258.

¹⁵⁰ Svjedok A, T. 724-25; svjedok B, T. 764; svjedok C, T. 910.

¹⁵¹ Svjedok C, T. 1004; svjedok E, T. 1277-79; svjedok F, T. 1399-401; svjedok G, T. 1753-54.

¹⁵² Svjedok A, T. 637-38; svjedok L, T. 2505.

¹⁵³ Svjedok A, T. 724-25; svjedok C, T. 910, 976; svjedok DB, T. 4455; Ranko Došen, T. 4907, 4939-40.

¹⁵⁴ Svjedok A, T. 724; svjedok B, T. 764, 825-27; svjedok G, T. 1754; svjedok I, T. 2086; Ranko Došen, T. 4907-08; svjedok DN, T. 5135-36.

¹⁵⁵ Svjedok F, T. 1408-09; svjedok DK, T. 4816.

¹⁵⁶ Svjedok G, T. 1706.

¹⁵⁷ Svjedok E, T. 1260.

¹⁵⁸ Svjedok G, T. 1706, 1754; svjedok I, T. 2088; svjedok P, T. 3216; Salko Saldumović, T. 3479, 3497; svjedok DM, T. 5089-90; svjedok DN, T. 5145.

¹⁵⁹ Svjedok B, T. 825-27; svjedok E, T. 1331-33; svjedok F, T. 1495-96; svjedok H, T. 1888; svjedok W, T. 3910; svjedok DO, T. 5246.

¹⁶⁰ Husein Ganić, T. 5070-71.

odvedena još petorica).¹⁶¹ Svjedok W je izjavio da je zatražio medicinsku pomoć za svoju nogu i da su ga Došen i Sikirica odveli u bolnicu i sačekali ga napolju.¹⁶² Jusuf Arifagić je uz Došenovu pomoć odveden u prijedorsku bolnicu, zajedno sa šest ili sedam ozlijeđenih zatvorenika.¹⁶³ Međutim, Jusuf Arifagić je takođe posvjedočio da mu je u bolnici uskraćena medicinska njega i da je ostatak svog zatočeništva u Keratermu proveo slomljenih prstiju.¹⁶⁴ Svjedok R je takođe posvjedočio da je 4. augusta odveden sa još 25 osoba u bolnicu u Prijedor, u pratnji Sikirice.¹⁶⁵ Prema iskazu svjedoka D, najmanje jedanput je u logor došao i ljekar.¹⁶⁶

5. Svakodnevni život u logoru

75. Svjedoci su dali dokaze o dnevnoj životnoj rutini u logoru. Tokom dana zatočenici veći dio vremena nisu bili zaključani u svojim prostorijama i mogli su slobodno da izađu ili da se prošeću, ovisno o smjeni. Prema iskazu svjedoka A, zatvorenicima je tokom Kolundžijine i Došenove smjene često bilo dozvoljeno da provedu mnogo vremena na otvorenom i da se kartaju.¹⁶⁷ Tokom dežurstva druge smjene zatočenici nisu mogli tako slobodno da se kreću.¹⁶⁸ Zatočenicima s područja Brda obično nije bilo dozvoljeno da izlaze iz prostorije 3, osim u Kolundžijinoj smjeni.¹⁶⁹

76. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja po kojima je svaki komandir smjene imao ključ od prostorija i mogao ih je zaključati kad god je to htio. Vrata od prostorija su se obično zaključavala u sumrak, naročito u Došenovoj i Kolundžijinoj smjeni.¹⁷⁰ Stražari su većinom obilazili logor. Došen i Kolundžija bi ulazili u prostorije i razgovarali sa zatočenicima koje su poznavali.¹⁷¹

77. Zatočenicima u Keratermu ponekad je bilo dozvoljeno da viđaju posjetioce ili da primaju pakete sa hranom ili odjećom, naročito u Došenovoj i Kolundžijinoj smjeni.¹⁷² Došen bi im davao i cigarete.¹⁷³

¹⁶¹ Svjedok F, T. 1427-29, 1516-17; svjedok D, T. 1086-87; svjedok S, T. 3668-69.

¹⁶² Svjedok W, T. 3886-87.

¹⁶³ Jusuf Arifagić, T. 1564.

¹⁶⁴ Jusuf Arifagić, T. 1569, 1612.

¹⁶⁵ Svjedok R, T. 3351-52.

¹⁶⁶ Svjedok D, T. 1134; svjedok DO, T. 5246.

¹⁶⁷ Svjedok A, T. 630; svjedok B, T. 825-27; svjedok C, T. 994-95; svjedok M, T. 2800-02; Senad Kenjar, T. 3591, 3610; svjedok DN, T. 5185-86.

¹⁶⁸ Svjedok D, T. 1173; svjedok P, T. 3179; Senad Kenjar, T. 3591; svjedok W, T. 3910, 3940-41.

¹⁶⁹ Svjedok A, T. 637-38; svjedok H, T. 1811; svjedok L, T. 2505; svjedok M, T. 2704; svjedok N, T. 2838-40; svjedok P, T. 3131-32.

¹⁷⁰ Svjedok A, T. 709-10, 736-37; svjedok F, T. 1408-09, 1411.

¹⁷¹ Svjedok G, T. 1755; svjedok DN, T. 5141-42, 5154; svjedok DO, T. 5243-44; svjedok DR, T. 5566.

¹⁷² Svjedok F, T. 1502; svjedok I, T. 2089-90; svjedokinja K, T. 2258-59; Fikret Hidić, T. 2370-77; svjedok M, T. 2800; svjedok O, T. 3021-23; svjedok W, T. 3944; svjedok DG, T. 4606, 4610-11; svjedok DJ, T. 4744; Ranko Došen, T. 4908-09; Husein Ganić, T. 5050; svjedok DM, T. 5085-86; svjedok DN, T. 5136-37, 5155; svjedok DO, T. 5234; svjedok DP, T. 5270-74; svjedok DR, T. 5565.

¹⁷³ Svjedok DN, T. 5144-45.

78. Pretresno vijeće je takođe saslušalo svjedočenje da je tokom prvih dana logora po jednu grupu zatočenika koja se dobrovoljno javila za rad van logora svakodnevno dolazio kamion i da su se uvijek vraćali u dobrom raspoloženju i nikada nisu gladovali,¹⁷⁴ dok se neki drugi dobrovoljci više nisu vratili.¹⁷⁵

C. Ispitivanja

79. Većina svjedoka je izjavila da su tokom svog boravka u Keratermu bili ispitivani najmanje jedanput. Prve zatočenike koji su stigli u Keraterm 31. maja 1992., kao i neke zatočenike koji su stigli kasnije, ispitivali su u roku od 8 do 12 dana od njihovog dolaska.¹⁷⁶ Druge koji su stigli u otprilike isto vrijeme ispitivali su nekoliko sedmica kasnije.¹⁷⁷

80. Prema iskazu svjedoka B, većina ispitivanih zatočenika bila je iz Puharske.¹⁷⁸ Postoje dokazi da su nekoliko sedmica nakon osnivanja logora zatočenici bili ispitivani prema jednom određenom redosljedju sa spiska.¹⁷⁹ Prema svjedočenju Senada Kenjara, ispitivanja su započela nakon što je jedan stražar 15. juna 1992. napravio spisak zatočenika iz prostorije 2.¹⁸⁰ Neke zatočenike, međutim, nisu ni jednom ispitivali.¹⁸¹ Prema iskazu Ante Tomića, ni jedan zatočenik iz Ljubije, uključujući njega, nije bio ispitivan.¹⁸²

81. Nakon što bi ih prozvali sa spiska, zatočenike bi logorski stražar¹⁸³ odveo na ispitivanje u jednu kancelariju koja se nalazila iznad prostorije 1.¹⁸⁴ Ispitivanja su se odvijala tokom dana¹⁸⁵ i trajala 15 minuta do sat vremena.¹⁸⁶

82. Pretresno vijeće je saslušalo iskaze da su ispitivanja obično vodile jedna ili dvije osobe¹⁸⁷ koje su zvali “inspektorima” odnosno “istražiocima” i koje su dolazile spolja.¹⁸⁸ Jedan od njih je bio svjedok DJ. Prema njegovom svjedočenju, obično bi dolazio u logor u 08:00 sati zajedno sa još

¹⁷⁴ Svjedok A, T. 612.

¹⁷⁵ Svjedok A, T. 603; svjedok C, T. 925; svjedok N, T. 2840-42.

¹⁷⁶ Svjedok A, T. 596, 680; svjedok B, T. 768, 814; svjedok H, T. 1792; Hajrudin Zubović, T. 2616; svjedok P, T. 3103; svjedok W, T. 3883, 3921.

¹⁷⁷ Svjedok C, T. 906, 940; Jusuf Arifagić, T. 1582; svjedok G, T. 1730; Fikret Hidić, T. 2351; svjedok DM, T. 5083-84.

¹⁷⁸ Svjedok B, T. 769.

¹⁷⁹ Svjedok DG, T. 4619.

¹⁸⁰ Svjedok O, T. 3050; svjedok P, T. 3103; Senad Kenjar, T. 3535.

¹⁸¹ Svjedok DO, T. 5260.

¹⁸² Ante Tomić, T. 1962.

¹⁸³ Svjedok C, T. 906; svjedok G, T. 1730; Fikret Hidić, T. 2385; svjedok V, T. 3776; svjedok DM, T. 5084, 5099-100; svjedok DN, T. 5177-79.

¹⁸⁴ Svjedok A, T. 597; svjedok C, T. 905; svjedok F, T. 1411; svjedok G, T. 1730; svjedok H, T. 1792; svjedok P, T. 3103.

¹⁸⁵ Svjedok C, T. 905; svjedok F, T. 1411; Svjedok M, T. 2702.

¹⁸⁶ Svjedok A, T. 597; svjedok F, T. 1413; Fikret Hidić, T. 2385; svjedok M, T. 2745; Salko Saldumović, T. 3482; svjedok W, T. 3883.

¹⁸⁷ Svjedok A, T. 597, 680; svjedok B, T. 814; svjedok H, T. 1792, 1884-85; svjedok V, T. 3776.

¹⁸⁸ Svjedok C, T. 940; svjedok G, T. 1731; svjedok M, T. 2745-46.

dvojjicom ispitivača, od kojih je jedan bio iz državne bezbjednosti, a drugi iz vojske. Dnevno bi razgovarali sa 12 do 14 zatočenika.¹⁸⁹ Čini se da su u Keratermu radila tri odvojena ispitivačka tima.¹⁹⁰ Svjedoci optužbe najčešće su kao osobu koja ih je ispitivala pominjali čovjeka po imenu Modić.¹⁹¹ Nekolicina drugih svjedoka pominjala je Draška (ili Dragana) Radetića i Ranka Bucala.¹⁹² Neki svjedoci su izjavili da su ih ispitivale neke druge osobe.¹⁹³ Prema svjedočenju nekih zatočenika, dotični ispitivači bili su pripadnici civilne policije.¹⁹⁴ Svi ispitani zatočenici posvjedočili su da logorski stražari nisu učestvovali u ispitivanjima: oni nisu bili prisutni tokom ispitivanja i njihova uloga svodila se na odvođenje zatočenika od njegove prostorije do sobe za ispitivanje.¹⁹⁵ Prema iskazu svjedoka C, istražioci su odlučivali koje će zatočenike ispitivati.¹⁹⁶

83. Iskazi svjedoka upućuju na to da su istražioci imali za cilj da otkriju koji su zatočenici bili umiješani u borbe, odnosno otkuda dolaze, te da ih na osnovu njihovih odgovora rasporede po kategorijama.¹⁹⁷ Neke su ispitivali o njihovom bavljenju političkim djelatnostima, ili o njihovim porodicama ili komšijama.¹⁹⁸ Nakon ispitivanja su, kako se čini, neke zatočenike smatrali “nevinima”, odnosno, da nisu krivi.¹⁹⁹ Na osnovu dokaza se može zaključiti da su zatočenici, zavisno od kategorije u koju su raspoređeni, bili izabrani za zlostavljanje ili za premještaj u logor Omarska. Prema iskazu svjedoka M, ispitivači su htjeli da otkriju ljude koji su bili za nešto odgovorni, pa su navečer pripremani spiskovi, a ljude sa tih spiskova bi obično odvodili napolje.²⁰⁰ Svjedok P je izjavio da se Modić, izgleda, služio nekim drugim spiskovima imena dok ga je ispitivao.²⁰¹ Prema svjedočenju Salka Saldumovića, Došen je novim zatočenicima iz prostorije 2 rekao da prilikom ispitivanja treba da kažu sve što znaju, jer će ih inače odvesti u Omarsku i nasmrtniti dok ne kažu istinu.²⁰²

¹⁸⁹ Svjedok DJ, T. 4710.

¹⁹⁰ Svjedok DJ, T. 4651.

¹⁹¹ Svjedok C, T. 906; svjedok P, T. 3103, 3180-81; Senad Kenjar, T. 3581; svjedok V, T. 3801; svjedok X, T. 4063.

¹⁹² Svjedok C, T. 905-06; svjedok F, T. 1388-89; Fikret Hidić, T. 2351-53; svjedok O, T. 3050; svjedok W, T. 3883.

¹⁹³ Svjedok A, T. 597; svjedok C, T. 905-06; svjedok W, T. 3883; Husein Ganić, T. 5044; svjedok DM, T. 5083-84; svjedok DN, T. 5130-31.

¹⁹⁴ Svjedok F, T. 1414, 1487-89; svjedok M, T. 2702; svjedok DN, T. 5130-31.

¹⁹⁵ Svjedok C, T. 905-06; svjedok F, T. 1413; Jusuf Arifagić, T. 1632; Fikret Hidić, T. 2385; svjedok M, T. 2745-46; Salko Saldumović, T. 3481-82; svjedok DG, T. 4609; svjedok DJ, T. 4720-22, 4741.

¹⁹⁶ Svjedok C, T. 981.

¹⁹⁷ Svjedok DJ, T. 4705.

¹⁹⁸ Svjedok A, T. 597, 681; svjedok B, T. 814; svjedok C, T. 906, 940; svjedok F, T. 1413; svjedok G, T. 1705; svjedok H, T. 1792; Fikret Hidić, T. 2385; Hajrudin Zubović, T. 2616; svjedok M, T. 2746; svjedok P, T. 3103, 3181-82; Salko Saldumović, T. 3481-82; Senad Kenjar, T. 3570-71; svjedok V, T. 3776; svjedok W, T. 3883, 3922; svjedok X, T. 4063; svjedok DG, T. 4604-05; svjedok DJ, T. 4651; svjedok DR, T. 5563.

¹⁹⁹ Svjedok O, T. 3050.

²⁰⁰ Svjedok M, T. 2702.

²⁰¹ Svjedok F, T. 1499; svjedok P, T. 3103.

²⁰² Salko Saldumović, T. 3462.

D. Premlaćivanja i zlostavljanja

1. Opšta atmosfera u logoru

84. Gotovo svi svjedoci zatočeni u logoru Keraterm izjavili su da su bili podvrgavani fizičkom i psihološkom zlostavljanju ili da su vidjeli kako druge podvrgavaju istom.²⁰³ Zlostavljanje je započelo tri do sedam dana nakon osnivanja logora i bilo svakodnevna pojava.²⁰⁴ Ko god je želio da tuče zatočenike mogao je to činiti po vlastitom nahođenju.²⁰⁵ Premlaćivanja su se uglavnom odvijala noću, u prostorijama i van njih, u blizini smetlišta ili u prostoriji koja je bila posebno namijenjena premlaćivanju.²⁰⁶ Zatočenike je obično prozivao stražar.²⁰⁷ Neke bi premlatili i vratili ih u prostorije. Druge bi ubili i njihova tijela vratili u prostoriju u kojoj su boravili, ili ostavili na smetlištu i zatim odnijeli sljedećeg dana.²⁰⁸ Premlaćivanja su vršili logorski stražari i posjetioци logora, pojedinačno ili zajedno.

85. Osim što su bili neposredno podvrgavani zlostavljanju, većina zatočenika je takođe bila očevidac zlostavljanja drugih. Jednom prilikom je svjedok F morao sjediti pola sata u prostoriji 1 i gledati kako zatvorenike tuku palicama za bejzbol, gumenim palicama, štapovima, šakama i nogama.²⁰⁹ Svjedok N je izjavio da su jedne večeri, nakon što su ga zaključali u njegovu prostoriju, zatvorenike iz drugih prostorija tukli pred prostorijom 3, uz stravičnu vrisku.²¹⁰

86. Sve to stvaralo je atmosferu terora, a zatočenici su živjeli u stalnom strahu od mogućeg zlostavljanja. Efekat tog zlostavljanja mogli su jasno vidjeti svi oni koji su posjećivali logor. Prema iskazu svjedokinje K, kad je posjetila svog supruga u logoru svi zatočenici su bili u užasnom stanju i strah im se jasno ocrtavao na licu.²¹¹

87. Žrtve premlaćivanja nisu nikada prijavljivale takve incidente jer su se bojale stražara.²¹² Prema riječima jednog svjedoka, svaki zatvorenik koji se potužio na zlostavljanje bio bi ubijen i sljedećeg dana bačen na smetlišta.²¹³

88. Sa zatočenicima koji su ispitani postupalo se malo bolje.²¹⁴ Zlostavljanje se, izgleda, ponekad vršilo nasumično,²¹⁵ ili za zabavu onih koji su ga vršili. Prema iskazu svjedoka X, stražari bi

²⁰³ Svjedok M, T. 2699; Hajrudin Zubović, T. 2585; Ranko Došen, T. 4914; svjedok DR, T. 5572.

²⁰⁴ Svjedok V, T. 3806; svjedok I, T. 2088; Salko Saldumović, T. 3480-81; svjedok M, T. 2700.

²⁰⁵ Svjedok M, T. 2700.

²⁰⁶ Svjedok C, T. 913, 926; svjedok F, T. 1415-16; Jusuf Arifagić, T. 1573; svjedok M, T. 2702.

²⁰⁷ Svjedok C, T. 913; svjedok L, T. 2506, 2507; svjedok DM, T. 5108.

²⁰⁸ Svjedok G, T. 1706; svjedok C, T. 913, 972; svjedok Z, T. 4205-09, 4237-42, 4261.

²⁰⁹ Svjedok F, T. 1393-94.

²¹⁰ Svjedok D, T. 1077; svjedok N, T. 2839-40.

²¹¹ Svjedokinja K, T. 2259-60.

²¹² Svjedok D, T. 1164; Husein Ganić, T. 5042, 5053.

redovito tokom dana naredili jednom logorašu da lovi drugog, pa bi tog logoraša, ako ne bi ulovio onog drugog, premlatili vojnici. Stražari bi takođe tjeroali zatočenike da pjevaju “četničke” pjesme.²¹⁶ Ponekad bi stražari stavili neko mrtvo tijelo u tačke i zatim prisilili zatvorenika da maršira gurajući ih pred sobom.²¹⁷ Prema iskazu svjedoka DP, logoraši su bili prisiljeni da mole prema islamskom običaju, čak i ako su bili katolici.²¹⁸ Bilo je prilika i kad se činilo da su određeni zatočenici posebno odabrani kao meta zlostavljanja.²¹⁹

89. Ljude su često podvrgavali zlostavljanju radi iznude novca, ili radi rješavanja nekih starih računa, ili radi vraćanja dugova još od prije sukoba.²²⁰ Izgleda da su zatočenici koji su etiketirani kao “ekstremisti” bili izloženi najgorem tretmanu. Svjedok B je posvjedočio da mu se sredinom jula kao sobnom starješini obratio neki policajac ili vojnik i zatražio da ga informiše o dvojici “ekstremista”. Kad je odgovorio da takvih osoba nema u njegovoj prostoriji dobio je batina policijskom palicom. To se desilo u Fuštarovoj smjeni i u njegovom prisustvu. Fuštar je tada zatražio spisak i prozvao dva čovjeka koja je pretukao.²²¹ Neki zatočenici odabrani su za “poseban tretman”, što je značilo da ih je svako mogao tući, pa čak i ubiti. Njih su stavili blizu vrata, kako bi u svakom trenutku bili “na raspolaganju” za zlostavljanje.²²²

2. Premlaćivanja od strane stražara

90. Stražari i vojnici bi ulazili i izlazili iz logora, bez obzira na smjenu u koju su bili raspoređeni.²²³ Stražari su nosili vojne maskirne uniforme različitih vrsta, većina ih je imala automatske puške, a oficiri su nosili pištolje.²²⁴ Prema iskazu svjedoka M, obični stražari ponašali su se “zvjerski”; ponekad su bili pijani i mogli su se ponašati prema zatočenicima kako su htjeli, ako nije bilo nikoga da ih zaustavi.²²⁵ Pretresno vijeće je saslušalo brojne iskaze o premlaćivanjima koja su počinili neutvrđeni stražari.

91. Fikret Avdić, konobar, radio je u kafiću nedaleko od željezničke stanice u Prijedoru. Prozvali su ga noću, između 18. i 20. jula 1992., i pretukli ga. Donijeli su ga natrag pred prostoriju

²¹³ Svjedok G, T. 1781.

²¹⁴ Svjedok C, T. 888, 952.

²¹⁵ Svjedok P, T. 3100; svjedok V, T. 3759.

²¹⁶ Svjedok X, T. 4022; svjedok DJ, T. 4679.

²¹⁷ Svjedok X, T. 4105.

²¹⁸ Svjedok DP, T. 5286.

²¹⁹ Svjedok P, T. 3099, 3102; Salko Saldumović, T. 3502-03.

²²⁰ Svjedok B, T. 816; svjedok N, T. 2838-40; Salko Saldumović, T. 3490; svjedok S, T. 3654, 3657; svjedok DM, T. 5108-10.

²²¹ Svjedok B, T. 773-74, 842-48.

²²² Svjedok G, T. 1701-03; svjedok DP, T. 5283-87.

²²³ Svjedok M, T. 2815; svjedok S, T. 3654-55.

²²⁴ Senad Kenjar, T. 3585.

²²⁵ Svjedok F, T. 1394; svjedok M, T. 2818; Jusuf Arifagić, T. 1651.

2 i rekli logorašima da ga unesu. Bio je veoma teško ozlijeđen, u nesvijesti, i povraćao je krv. Umro je sljedećeg jutra. Tijelo su mu odnijeli iza prostorije 4, na mjesto gdje su držali tijela prije nego što bi ih uklonili.²²⁶

92. Srbin Jovo Radočaj doveden je 23. juna 1992. za vrijeme smjene braće Banovića. Prema iskazu svjedoka E, Čupo Banović ga je prozvao i tukao ga palicom za bejzbol dok su drugi stražari vikali: “Ovako mi kažnjavamo srpske izdajice.”²²⁷ Prema riječima svjedoka I, Banović je rekao Jovi Radočaju: “Ti, Srbin, pa da se učlaniš u SDA. Trebalo bi te ofuriti kao ovcu za Bajram.”²²⁸ Čulo se stenjanje i bolni krici. Kad su ga vratili u prostoriju, Jovo Radočaj je bio obliven krvlju i prekriven tragovima od udaraca i modricama; umro je rano ujutro. Kad je počela nova smjena, tijelo Jove Radočaja i još dvojice odnesena su na smetlište. Tijelo Jove Radočaja je odneseno i zakopano na groblju.²²⁹

93. Prema iskazu svjedoka H, kad je nekoliko dana prije zatvaranja logora otišao da napuni bocu vodom, Čupo Banović ga je pitao da li zna da mora da plati vodu. Zatim je skinuo cipele i njima udario svjedoka H po glavi, slomivši mu nos. Kako se Došen približavao logoru na svom motociklu, Banović je uzeo nož i pokušao da ubode svjedoka H u lijevu stranu tijela. Svjedok H se zaštitio rukom gdje je zadobio posjekotinu od nekih 10 do 13 centimetara.²³⁰ Svjedok H smatra da mu je Došenov dolazak spasio život.²³¹

94. I drugi svjedoci su dali iskaze o premlaćivanju, među njima i svjedok A,²³² svjedok B,²³³ svjedok C,²³⁴ svjedok W²³⁵ i Fikret Hidić.²³⁶

3. Premlaćivanja od strane posjetilaca

95. Posjetioci su uglavnom dolazili noću, naoružani puškama, i radili su šta su željeli.²³⁷ Među njima su bili Zoran Žigić, Dušan (Duško) Knežević (po nadimku Duća), Goran Lajić i Faca.²³⁸ Žigić i Duća nisu slijedili ničije naredbe i radili su šta im se prohtjelo.²³⁹

²²⁶ Svjedok F, T. 1424; svjedok H, T. 1805-06, 1845-46, 1895; Salko Saldumović, T. 3465; Senad Kenjar, T. 3583-85, 3541.

²²⁷ Svjedok E, T. 1250.

²²⁸ Svjedok I, T. 2130-31, korigovana verzija.

²²⁹ Svjedok B, T. 775-77; svjedok D, T. 1129-30; svjedok E, T. 1250-52; Ante Tomić, T. 1961-62; svjedok I, T. 2050-51, 2086, 2118; svjedok Z, T. 4213; svjedok DP, T. 5274, 5294-95.

²³⁰ Svjedok H, T. 1816-17.

²³¹ Svjedok H, T. 1817, 1903.

²³² Svjedok A, T. 613-16, 685.

²³³ Svjedok B, T. 816.

²³⁴ Svjedok C, T. 926-28, 986-87.

96. Od svih posjetioca najveći strah sijao je upravo Žigić, koji je dolazio tući ljude bez obzira koja je smjena bila dežurna.²⁴⁰ Žigić bi provodio mnogo vremena pokušavajući da iznudi novac od zatočenika.²⁴¹ Svjedok Z je izjavio da je u ljeto 1992. čuo Žigića kako govori da će otići u Keraterm i Omarsku da premlati “Turčine” ili “balije”.²⁴² Žigić je imao “posebnu ekipu” koja je okupljena radi “specijalnog tretmana” za određene zatočenike.²⁴³

97. Jednog dana je došao Knežević i rekao da mu je poginuo brat ili bratić. Naredio je svima iz Kozarca da izađu napolje. Izašlo je oko 22 ljudi koji su poredani po pisti ispred prostorija 1 i 2, rečeno im je da kleknu i da u tom položaju nekoliko puta pužu prema baraci i natrag. Pošto je tlo bilo prekriveno šljunkom, raskrvavili su koljena i dlanove ruku. Nakon toga im je naređeno da se poredaju u dva reda jedan nasuprot drugom i da kleknu. Žigić ih je željeznom šipkom udario po leđima, dok ih je drugi vojnik redom udario u lice ili u vrat. Tada im je Žigić rekao da ustanu i da se svako bori sa osobom koja mu stoji nasuprot, jer će inače dobiti batina. Kad je došao red na svjedoka G pojavio se Došen, rekao Žigiću da prestane i zatočenike poslao natrag u prostoriju 2.²⁴⁴

98. Oko 13 ili 14. juna 1992., Duća i ostali tukli su zatvorenike iz prostorije 3. Drugi zatvorenici, koji su bili zaključani u svojim prostorijama, čuli su šta se događa napolju. Ljudi iz prostorije 3 vrištali su od boli uslijed ozljeda koje su im nanesene.²⁴⁵ Duća je takođe znao izabrati dvojicu zatvorenika i prisiliti ih da se međusobno tuku.²⁴⁶ Svjedok D je posvjedočio da su ga Duća i ostali tokom noći tukli gumenim palicama. Nakon što je pozvao Došena u pomoć, batinanje je prestalo i pojavio se Došen koji je naredio stražarima da prestanu.²⁴⁷

99. U logoru Keraterm su počinjena i silovanja. Jedna žena je rekla svjedokinji K da ju je u jednoj kancelariji u Keratermu silovao Nedeljko Timarac, a zatim i drugi muškarci redom, cijelu noć. Potom su je izveli napolje i rekli joj da sjedi na kamenu. U neko doba je naišao stražar i lupio je nogom.²⁴⁸

²³⁵ Svjedok W, T. 3880, 3928.

²³⁶ Fikret Hidić, T. 2338-40, 2342-50.

²³⁷ Svjedok M, T. 2818-19; svjedok DM, T. 5085; svjedok DO, T. 5229.

²³⁸ Svjedok A, T. 680; svjedok B, T. 775-78; svjedok E, T. 1251-52; svjedok F, T. 1391; svjedok G, T. 1707; svjedok H, T. 1802; svjedok M, T. 2702-03, 2824; svjedok P, T. 3136-37; svjedok S, T. 3654; svjedok DN, T. 5214.

²³⁹ Svjedok A, T. 711.

²⁴⁰ Svjedok G, T. 1707, 1760; svjedok V, T. 3807; svjedok X, T. 4026.

²⁴¹ Svjedok W, T. 3907, 3878-79, 3923-27.

²⁴² Svjedok Z, T. 4215-16; svjedok DO, T. 5241.

²⁴³ Svjedok B, T. 775-76; svjedok E, T. 1294; svjedok F, T. 1700-01.

²⁴⁴ Svjedok G, T. 1707-09, 1729; svjedok DP, T. 5284-86.

²⁴⁵ Ante Tomić, T. 1955-56.

²⁴⁶ Ante Tomić, T. 1956.

²⁴⁷ Svjedok D, T. 1085-88, 1191.

²⁴⁸ Svjedokinja K, T. 2267-72.

100. I drugi svjedoci su govorili o premlaćivanjima koja su vršili posjetioci logora. Među njima i svjedok A,²⁴⁹ svjedok B,²⁵⁰ svjedok E²⁵¹ i svjedok V.²⁵²

E. Masakr u prostoriji 3

101. Tokom poslijepodneva i večeri 24. jula 1992. u logoru Keraterm se moglo vidjeti mnogo više vojnika no što je bilo uobičajeno.²⁵³ Jedan svjedok je izjavio da su vojnici nosili uniformu bivše Jugoslavenske narodne armije (JNA), a dotični svjedok dotad nije vidio ni jednog stražara u logoru da nosi tu uniformu.²⁵⁴ Osobe koje su tog poslijepodneva došle u logor nisu bili redovni stražari u Keratermu.²⁵⁵ Neko vrijeme prije no što se masakr desio, na pisaći ili jedaći stol ispred prostorije 3 postavljen je mitraljez.²⁵⁶

102. U otprilike 15:00 ili 16:00 sati, zatočenici iz prostorije 3 vraćeni su u prostoriju i vrata su zaključana.²⁵⁷ Neposredno nakon toga u prostoriju je ubačen neki plin.²⁵⁸ Neki zatvorenici pokušali su da sruše vrata, na što su vojnici odgovorili rafalom.²⁵⁹ Prema iskazima nekoliko svjedoka koji su preživjeli masakr u prostoriji 3, ispaljeno je niz rafala.²⁶⁰ Nekoliko ljudi ispred svjedoka N, koji je bio blizu vrata u prostoriji 3, pogođeno je mecima i troje ili četvero njih palo je na njega. Kao što je svjedok N rekao: “To je bila moja sreća u nesreći, jer su ti meci – oni su primali metke koji su napolju bili ispaljeni. Skakali su od metaka koji su ih pogađali. Bilo je stravično. Kao u paklu, noć u paklu.”²⁶¹ Meci su ulazili u prostoriju kroz staklene prozore i vrata, odbijajući se o plohe diljem prostorije.²⁶² Osim ovih svjedočenja o masakru, postoji i obilje dokaza koje su iznijeli svjedoci koji su te noći bili zatočeni u drugim dijelovima logora.²⁶³

²⁴⁹ Svjedok A, T. 593-96, 677-78.

²⁵⁰ Svjedok B, T. 775-76.

²⁵¹ Svjedok E, T. 1247-48, 1257-60.

²⁵² Svjedok V, T. 3818, 3753-55.

²⁵³ Svjedok B, T. 861-62; svjedok F, T. 1431; svjedok L, T. 2509; Hajrudin Zubović, T. 2582; svjedok M, T. 2810; Senad Kenjar, T. 3593; svjedok S, T. 3624, 3679-80; svjedok X, T. 4060.

²⁵⁴ Svjedok W, T. 3948-49.

²⁵⁵ Svjedok A, T. 639.

²⁵⁶ Svjedok A, T. 639-40; svjedok F, T. 1431; svjedok G, T. 1771; Hajrudin Zubović, T. 2582; svjedok M, T. 2706; svjedok R, T. 3327-28; svjedok S, T. 3627; svjedok V, T. 3779-81.

²⁵⁷ Svjedok L, T. 2535.

²⁵⁸ Svjedok H, T. 1812; svjedok L, T. 2511; svjedok N, T. 2862; svjedok R, T. 3333-35.

²⁵⁹ Svjedok R, T. 3334-35; svjedok DJ, T. 4669; svjedok DN, T. 5164.

²⁶⁰ Svjedok R, T. 3335; svjedok L, T. 2512-14; svjedok B, T. 788-90; svjedok DN, T. 5164-67.

²⁶¹ Svjedok N, T. 2862.

²⁶² Svjedok N, T. 2863-64.

²⁶³ Svjedok C, T. 921-23; svjedok E, T. 1263; Jusuf Arifagić, T. 1588-89; svjedok G, T. 1768-69; svjedok H, T. 1812; Fikret Hidić, T. 2362, 2367; Hajrudin Zubović, T. 2583; svjedok M, T. 2707-08; svjedok S, T. 3626-27; svjedok L, T. 2516; svjedok R, T. 3335-36.

103. Mrtvi i ranjeni, ukupno oko 160 do 200 muškaraca, odvezeni su kamionom.²⁶⁴ Niko više nije vidio ni jedno od tijela koja su uklonjena tog jutra.²⁶⁵

²⁶⁴ Svjedok B, T. 791; Jusuf Arifagić, T. 1591; svjedok L, T. 2517; svjedok H, T. 1813-15; svjedok C, T. 924-25; svjedok M, T. 2709; svjedok N, T. 2869-70; svjedok V, T. 3760.

²⁶⁵ Svjedok B, T. 791; svjedok L, T. 2517-18; Hajrudin Zubović, T. 2583; svjedok N, T. 2870; svjedok R, T. 3336-38.

IV. ODMJERAVANJE KAZNE

A. Mjerodavno pravo

104. Odredbe Statuta i Pravilnika koje uređuju odmjerenje kazne su sljedeće:

Članak 24

Krivične sankcije

1. Krivične sankcije koje izriče pretresno vijeće ograničene su na kaznu zatvora. Prilikom određivanja kazne zatvora pretresno vijeće imaće u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.
2. Prilikom izricanja kazni, pretresna vijeća uzimaju u obzir faktore poput težine krivičnog djela i individualnih prilika osuđenika.
3. Uz kaznu zatvora, pretresna vijeća mogu naložiti povrat eventualne imovine i imovinske koristi stečene kriminalnim postupanjem, uključujući i sredstvima prisile, pravim vlasnicima.

Pravilo 101

Kazne

- (A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.
- (B) Prilikom određivanja kazne pretresno vijeće uzima u obzir faktore spomenute u članu 24(2) Statuta, kao i faktore kao što su:
- (i) sve otežavajuće okolnosti;
 - (ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude;
 - (iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije;
 - (iv) koliko je osuđeni izdržao od bilo koje kazne koju je sud bilo koje države izrekao za isto djelo, kao što je spomenuto u članu 10(3) Statuta.
- (C) Osuđenom će se uračunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.

B. Faktori relevantni za odmjerenje kazne

1. Opšti faktori

105. Pretresno vijeće je nedavno, u predmetu *Todorović*,²⁶⁶ iznijelo faktore koje treba uzeti u obzir prilikom odmjerenja kazne pojedinom optuženom. Oni obuhvataju težinu krivičnog djela i sve olakšavajuće okolnosti, kao i opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.

(a) Težina zločina

106. Član 24 Statuta zahtijeva da pretresno vijeće prilikom izricanja kazni uzme u obzir, između ostalog, težinu krivičnog djela. Kao što je Žalbena vijeće ponovo naglasilo u drugostepenoj presudi u predmetu *Čelebići*, “težina djela jeste prvenstveno polazište za odmjerenje kazne.”²⁶⁷ Žalbena vijeće je takođe izjavilo:

Utvrđivanje težine zločina zahtijeva razmatranje osobitih okolnosti predmeta, kao i oblika i stepena učestvovanja optuženih u zločinu.²⁶⁸

107. Da bi moglo procijeniti težinu krivičnih djela koja je počinio svaki od optuženih, a u svjetlu činjenice da se osuđujuća presuda zasniva na potvrdnom izjašnjanju o krivici, bilo bi primjereno da Pretresno vijeće detaljno opiše inkriminisano ponašanje koje je u osnovi svake od osuđujućih presuda²⁶⁹ i da razmotri otežavajuće faktore. To je učinjeno u nastavku ove presude.

108. Što se tiče otežavajućih okolnosti, Pretresno vijeće primjećuje da je Žalbena vijeće u predmetu *Čelebići* smatralo da “samo stvari koje su protiv optuženog dokazane van razumne sumnje mogu biti osnov za izricanje kazne optuženom ili biti uzete u obzir radi otežavanja te kazne.”²⁷⁰

(b) Olakšavajuće okolnosti

109. Pravilo 101 (B)(ii) Pravidnika propisuje da prilikom određivanja kazne pretresno vijeće mora uzeti u obzir “sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude.”

²⁶⁶ *Tužilac protiv Stevana Todorovića*, predmet br. IT-95-9/1-S, Presuda o kazni, 31. juli 2001. (u daljnjem tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Todorović*).

²⁶⁷ *Tužilac protiv Delalića i drugih*, predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (u daljnjem tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*), par. 731; *vidi i* Presudu o kazni u predmetu *Todorović*, par. 31.

²⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731.

110. Za razliku od otežavajućih okolnosti, koje moraju biti dokazane van svake razumne sumnje, olakšavajuće okolnosti se trebaju utvrditi samo ocjenjivanjem vjerovatnoće.²⁷¹

111. “Značajna” saradnja optuženog sa tužiocem jedina je olakšavajuća okolnost koja je Pravilnikom propisana kao obavezan faktor koji Pretresno vijeće mora da razmatra. Pretresno vijeće je u predmetu *Todorović* smatralo da odluka o tome je li saradnja optuženog bila značajna “ovisi o opsegu i kvaliteti informacija koje obezbijedi”.²⁷² Pretresno vijeće je saslušalo i razmotrilo očitovanja o saradnji u ovom predmetu. Međutim, ono je zaključilo da ista nemaju dovoljno težine da bi uticala na njegovu odluku.

(c) Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

112. Član 24 stav 1 Statuta i pravilo 101 (B)(iii) Pravilnika propisuju da prilikom određivanja kazne pretresno vijeće mora da uzme u obzir opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije. Žalbena vijeće je protumačilo ovu odredbu u smislu da pretresno vijeće mora da uzme u obzir praksu sudova bivše Jugoslavije, ali da dotična praksa nema obavezujuću snagu u odnosu na njegovo diskreciono pravo pri izricanju kazne.²⁷³

113. S tim u vezi, ovo Pretresno vijeće je konsultovalo relevantne odredbe Krivičnog zakona Socijalističke Republike Jugoslavije (u daljnjem tekstu: Krivični zakon SFRJ).

114. Član 142 tog zakona predviđa kaznu od pet godina zatvora do smrtne kazne za onoga ko

naredi da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovječna postupanja... nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja; raseljavanje ili preseljavanje... protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja... ili ko izvrši neko od navedenih djela...

115. Član 38 Krivičnog zakona SFRJ propisuje da za krivična djela za koja je propisana smrtna kazna sud može, umjesto nje, izreći maksimalnu kaznu zatvora od dvadeset godina.

116. Riječju, Pretresno vijeće zaključuje da bi, prema krivičnim odredbama koje su u relevantno vrijeme bile na snazi u bivšoj Jugoslaviji, za krivično djelo progona za koje je svaki od optuženih osuđen bila izrečena kazna od 5 do 20 godina zatvora.

²⁶⁹ Koje je izneseno u relevantnim sporazumima o potvrdnom izjašnjanju o krivici.

²⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763.

²⁷¹ *Tužilac protiv Kunarca i drugih*, predmet br. IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001. (u daljnjem tekstu: presuda u predmetu *Kunarac*), par. 847, koja se pominje u Došenovom podnesku o kazni, par. 23.

²⁷² Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 86.

²⁷³ *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-A bis, Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000. (u daljnjem tekstu: presuda o žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*), par. 21.

2. Faktori koji se tiču svakog pojedinog optuženog

117. Premda su se Duško Sikirica, Damir Došen i Dragan Kolundžija izjasnili da su krivi za jedno krivično djelo - progon kao zločin protiv čovječnosti, način na koji je ovaj zločin počinjen, oko čega je postignut sporazum, razlikuje se od optuženog do optuženog. Osim toga, za svakog optuženog važe drugačije otežavajuće i olakšavajuće okolnosti. Stoga će se težina krivičnog djela i olakšavajući faktori razmatrati pojedinačno u odnosu na svakog optuženog.

(a) Duško Sikirica

(i) Težina krivičnog djela

a. Krivično ponašanje kao osnov za osuđujuću presudu

118. Duško Sikirica je stigao u Keraterm kao komandir obezbjeđenja 14. juna 1992. ili malo kasnije (ali nipošto ranije), a nastavio je da obavlja svoje dužnosti do 27. jula 1992., ili otprilike tog datuma.²⁷⁴ Premda je Sikirica obavljao neke administrativne radnje²⁷⁵ nije imao nikakvu funkciju u efektivnom upravljanju Keratermom, za što je bio zadužen Živko Knežević iz Stanice policije Prijedor II pod opštom nadležnošću Sime Drljače iz Kriznog štaba.²⁷⁶ Sikirica nije imao čin i imao je jednako radno iskustvo kao i oni u odnosu na koje je bio “prvi među jednakima” zahvaljujući dužnostima koje mu je dodijelio Živko Knežević. Funkcija koja mu je dodijeljena davala mu je vrlo ograničenu vlast nad njegovim jednako rangiranim kolegama rezervistima, pa, premda je imao ovlaštenje da događaje ili osobe prijavi Živku Kneževiću, nije imao moć da kažnjava podređene osobe.²⁷⁷ Kao komandir obezbjeđenja, Sikirica nije bio zadužen da se brine za adekvatnu prehranu, odjeću, vodu, medicinsku pomoć i zadovoljavajuće uslove smještaja (uključujući sanitarna rješenja). Imao je, međutim, ovlaštenje da dopusti porodici ili prijateljima da donesu hranu nekom zatočeniku, a imao je i ovlaštenje da postupa po vlastitom nahođenju i u nekim drugim situacijama.²⁷⁸

²⁷⁴ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 5; svjedok B, T. 761-62; svjedok C, T. 897; svjedok E, T. 1291-93.

²⁷⁵ Na primjer, bilježenje imena zatočenih u Keratermu i podnošenje izvještaja Živku Kneževiću u vezi sa dolaskom na dužnost stražara ili njihovim molbama za odobrenje dopusta. Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 8.

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ *Ibid.*

119. U nastavku se iznose dokazi koji upućuju na njegov položaj.²⁷⁹ Neki logoraši su svjedočili da im je rečeno da je Sikirica nadređen komandirima smjene,²⁸⁰ dok su drugi objasnili da im se Sikirica predstavio i rekao im na kojem je položaju.²⁸¹ Neki drugi zatočenici saznali su za Sikiričin položaj od ostalih zatočenika ili jednostavno posmatrajući način na koji su mu se ljudi obraćali u logoru.²⁸² Sikirica je rješavao organizaciona pitanja u logoru. Bio je prisutan u logoru svaki dan od 07:00 do otprilike 16:00 sati. Nosio je vojnu uniformu²⁸³ i obično bi sjedio u baraci ispred glavne zgrade, gdje su pristizali novi zatočenici.²⁸⁴ Tamo bi Sikirica zapisivao imena novopridošlih logoraša.²⁸⁵ Sikirica je takođe dočekivao civile koji su dolazili u posjetu i vodio ih logorom.²⁸⁶ Kad god su trebali nešto važno logoraši bi se obraćali Sikirici, a ne komandirima smjena.²⁸⁷

i. Ubistvo

120. Sikirica je priznao da je u Keratermu ubio iz vatrenog oružja jednog neimenovanog zatočenika u blizini nužnika.²⁸⁸ O tom su incidentu iskaz dala tri svjedoka. Salko Saldumović je bio na putu do nužnika kad je vidio Sikiricu kako razgovara s nekim mladićem. Na povratku, deset minuta kasnije, vidio je Sikiricu kako ispaljuje metak u glavu tog čovjeka. Salko Saldumović se brzo vratio u nužnik i tamo se zadržao nekih 10 do 15 minuta; na povratku je vidio tog čovjeka kako leži na zemlji, a Sikirice više nije bilo. Salko Saldumović je vidio Sikiricu s leđa i iz profila, a bio je 2 do 3 metra udaljen od njega kad ga je vidio kako puca.²⁸⁹ Drugi svjedok je bio Senad Kenjar, koji je vraćajući se s nužnika vidio čovjeka kako leži na zemlji i Sikiricu kako stoji do njega. Svjedok je protrčao kraj njih natrag do svoje prostorije; kasnije su mu rekli da je tog čovjeka ubio Sikirica.²⁹⁰

²⁷⁹ Postoje dokumentarni dokazi o položaju koji je zauzimao Sikirica: "Službena zabilješka" datirana 4. jula 1992. koju je sastavio Sikirica kao "komandir obezbjeđenja "Keraterm"": dokazni predmet D40/1 i dokazni predmeti D45/1, D46/1.

²⁸⁰ Svjedok B, T. 753.

²⁸¹ Svjedok E, T. 1275, 1294; svjedok J, T. 2263-64.

²⁸² *Npr.*, svjedok N, T. 2884; Salko Saldumović, T. 3454; svjedok W, T. 3880-81; svjedok X, T. 4013.

²⁸³ Svjedok E, T. 1275; svjedok F, T. 1405.

²⁸⁴ Svjedok A, T. 604, 611; svjedok B, T. 821. Većina zatočenika stigla je danju: svjedok F, T. 1421.

²⁸⁵ Hajrudin Zubović, T. 2563-64; svjedok M, T. 2689-90, 2724-25.

²⁸⁶ Svjedok F, T. 1406. Jusuf Arifagić je posvjedočio da je vidio Sikiricu kako vodi Drljaču i druge dostojanstvenike po logoru: T. 1592-93.

²⁸⁷ Svjedok B, T. 822-24. Postoje dokazi da je 4. augusta Sikirica vodio logoraše ljekaru u prijedorsku bolnicu: svjedok R, T. 3352-57.

²⁸⁸ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 5.

²⁸⁹ Salko Saldumović, T. 3455-56, 3486-88.

²⁹⁰ Svjedok je izjavio da je to saznao ili od Dževada Kulasića, ili od Salka Saldumovića koji je rekao: "Upravo sam vidio kako ubijaju čovjeka"; Senad Kenjar, T. 3547. Premda nema dodatnih dokaza koji bi upućivali da se radi o istom onom incidentu koji je prepričao Salko Saldumović, postoji podudarnost vremena, mjesta i vrste incidenta koja upućuje na zaključak da je to doista tako. Treći očevidac ovog incidenta jeste svjedok H, T. 1809-10, 1839-45.

121. Što se tiče masakra u prostoriji 3, ne postoje dokazi da je Sikirica bio prisutan u logoru Keraterm u razdoblju u kojem se pripremao masakr, ni da je znao da će do njega doći. Ne postoje dokazi ni da je bio prisutan za vrijeme počinjenja ovog djela, kao ni da je u njemu na bilo koji način učestvovao.²⁹¹ Sikirica priznaje da je u svojstvu komandira obezbjeđenja imao formalnu dužnost da spriječi ulazak u logor osoba koje nisu radile u logoru, a koje su ušle, naoružane mitraljezima i drugim automatskim oružjem, i počinile masakr.²⁹²

122. Sikirica priznaje da postoje značajni dokazi u vezi s ubistvima i lišavanjem života drugih imenovanih pojedinaca u Keratermu tokom vremena kada je tamo obavljao svoje dužnosti.²⁹³ Postoje dokazi da su počinioци mnoge od tih osoba zlostavljali, a zatim ih i ubili radi materijalne koristi, dok su druge ubili zbog njihovog ranga i položaja u društvu i zbog njihove pripadnosti određenoj etničkoj skupini ili nacionalnosti.²⁹⁴

ii. Premlaćivanje

123. Duško Sikirica priznaje da postoje dokazi o premlaćivanju mnogih zatočenika tokom njihovog boravka u Keratermu, a počinioци su često bile osobe koje nisu radile u logoru.²⁹⁵ Premlaćivanja su žrtvama nanijela teške tjelesne i duševne povrede.²⁹⁶

124. Kao što je već opisano, nove zatvorenike bi po dolasku pretresli i zapisali im imena na ulazu u logor. Neke zatvorenike bi i pretukli. Neki svjedoci su izjavili da su vidjeli Sikiricu pored barake za vaganje prilikom premlaćivanja novih zatočenika.²⁹⁷ Svjedok B je konkretno posvjedočio da je jednog dana grupa od 12 zatočenika iz Kureva dovedena do barake na ulazu u logor. Zatočenike su tukli na travi nasuprot barake i ostavili ih tamo da prenoće. Svjedok je rekao da je Sikirica prisustvovao premlaćivanju, ali da lično nije nikoga tukao.²⁹⁸

iii. Seksualni nasrtaj i silovanje

125. Priznato je da je manji broj žena silovan u Keratermu.²⁹⁹ Ne postoje dokazi da je Sikirica znao za takve incidente ni da je bio u poziciji da naknadno sazna za takve incidente.³⁰⁰ Sikirica

²⁹¹ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 7.

²⁹² *Ibid.* Vidi paragrafe 101-103.

²⁹³ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 5.

²⁹⁴ *Ibid.*

²⁹⁵ *Ibid.*

²⁹⁶ *Ibid.* Vidi paragrafe 84-100.

²⁹⁷ Prema iskazu svjedoka A, Sikirica mora da je bio prisutan za vrijeme premlaćivanja, sjedeći u baraci: T. 611-12. Svjedok F je vidio da je Sikirica u nekoliko navrata bio prisutan premlaćivanju novih zatočenika: T. 1420-21.

²⁹⁸ Svjedok B, T. 780-81.

²⁹⁹ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 6.

priznaje da postoje dokazi da su određeni zatočnici bili prisiljeni da vrše spolne radnje protiv svoje volje.³⁰¹

iv. Maltretiranje, ponižavanje i psihološko zlostavljanje

126. Sikirica priznaje da postoje dokazi o ponižavanju, maltretiranju i psihološkom zlostavljanju zatočenika u logoru Keraterm, čime je stvorena opšta atmosfera terora.³⁰² Priznaje takođe da su ubijanja i premlaćivanja nanijela logorašima duševne povrede.³⁰³ Ta su djela izvršavali neki stražari, a ponekad i pripadnici vojske i drugi koji su neovlašteno i nekažnjeno ulazili u logor, a koji su redovito i često zlostavljali zatočenike, obično na diskriminacionim osnovama.³⁰⁴

v. Držanje u zatočeništvu u nehumanim uslovima

127. Sikirica priznaje da postoje obimni dokazi da su bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugi ne-Srbi bili izloženi nehumanim uslovima tokom svog zatočeništva u logoru Keraterm.³⁰⁵ Kao što je ranije opisano, ti uslovi su obuhvatali: nedovoljnu hranu i vodu; neadekvatnu medicinsku njegu i liječenje; pretrpanost i manjak svježeg zraka i kretanja; i neadekvatnost higijenskih rješenja.³⁰⁶ Takvi uslovi su već postojali kad se Sikirica javio na dužnost u Keratermu i nastavili su postojati sve vrijeme koje je proveo na toj dužnosti.³⁰⁷

b. Otežavajuće okolnosti

i. Argumenti strana

128. Optužba kaže da Sikirica priznaje da je imao određenu, premda ograničenu komandnu odgovornost, koja je izvirala iz njegove funkcije komandira obezbjeđenja u objektu Keraterm.³⁰⁸ Kaže i da je Sikirica pripadao komandnoj strukturi logora³⁰⁹ i da je najmanje jednom prilikom Sikirica prijavio ponašanje Zorana Žigića svojim nadređenima u komandnom lancu.³¹⁰ Stoga optužba tvrdi, na temelju svih dokaza koji su izvedeni pred Pretresnim vijećem i na temelju

³⁰⁰ *Ibid.*

³⁰¹ *Ibid.* Vidi paragraf 99.

³⁰² Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 4.

³⁰³ *Ibid.*, str. 5.

³⁰⁴ *Ibid.*, str. 4. Vidi paragrafe 84-103.

³⁰⁵ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 6-7.

³⁰⁶ Vidi paragrafe 62-78.

³⁰⁷ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Sikirice, str. 4.

³⁰⁸ Pretres o kazni, T. 5669.

³⁰⁹ *Ibid.*

³¹⁰ *Ibid.*

Sporazuma o potvrdnom izjašnjavanju o krivici, da je Sikirica imao komandnu odgovornost, makar bila ograničena, za sveukupne uslove u logoru, uključujući zlostavljanje zatočenika.³¹¹

129. Optužba naglašava da je Sikirica priznao da je lično ustrijelio jednog zatočenika blizu nužnika u logoru, a što potvrđuje i svjedočenje dvojice svjedoka, Salka Saldumovića³¹² i Senada Kenjara.³¹³ Optužba navodi da ne postoje dokazi da je zatočenik na bilo koji način izazvao to ubistvo.³¹⁴ Optužba tvrdi da činjenica da je ubistvo počinjeno danju i naočigled kako zatočenika, tako i stražara, mora da je ostavila utisak da je takvo ponašanje prihvatljivo, a sigurno je pridonijela i cjelokupnoj atmosferi terora koja je vladala u logoru tokom ljeta 1992. godine.³¹⁵

130. Optužba tvrdi da dokazi otkrivaju da su neke zatočenike³¹⁶ nasmrtno pretukli stražari koje je Sikirica bio ovlašten da nadzire i posjetioci logora u odnosu na koje je Sikirica, kao komandir obezbjeđenja, imao “formalnu” dužnost da spriječi njihov ulazak, s obzirom da je znao kakve bi to posljedice moglo imati po zatočenike za koje je bio dužan da se brine.³¹⁷ Sa tim u vezi, optužba tvrdi da je Sikirica, kao komandir obezbjeđenja u logoru, snosio određenu odgovornost za sva djela progona koja su u relevantno vrijeme počinjena u logoru.³¹⁸

131. Optužba nadalje tvrdi da Sikirica snosi odgovornost za masakr u prostoriji 3 stoga što je, kao komandir obezbjeđenja, kontrolisao ko izlazi i ko ulazi u logor.³¹⁹ Optužba upućuje na činjenicu da je Sikirica bio uključen u čišćenje organizovano dan nakon masakra,³²⁰ i da je ostao u logoru barem do 27. jula 1992.; optužba tvrdi da to pokazuje da je Sikirica bio spreman da nastavi raditi u svojstvu komandira obezbjeđenja bez obzira na to što je izvršen masakr.³²¹

132. Odbrana tvrdi da kod procjenjivanja činjeničnih osnova na kojima se zasniva zločin prednost treba dati Sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice, pošto taj dokument, opštom saglasnošću strana, “tačno opisuje vinost optuženog”.³²² Ako, tvrdi odbrana, neka od činjeničnih pitanja pokrenutih u Sikiričinom podnesku o kazni odudaraju od Sporazuma o

³¹¹ *Ibid.*

³¹² Salko Saldumović, T. 3455-56.

³¹³ Podnesak optužbe o kazni, par. 49; Senad Kenjar, T. 3547.

³¹⁴ Pretres o kazni, T. 5670.

³¹⁵ Podnesak optužbe o kazni, par. 52; Pretres o kazni, T. 5670.

³¹⁶ U Keratermu je ubijeno nekoliko zatočenika, uključujući Emsuda Bahonjića: svjedok V, T. 3753; Besima Hergića: svjedok F, T. 1424; Zvezdaša: svjedok G, T. 1713; Dževada Karabegovića: svjedok A, T. 613-16; Džemala Mešića: Senad Kenjar, T. 3539-41; Safeta Mešića zvanog Špija: svjedok G, T. 1717; Jovu Radočaja: svjedok D, T. 1080; i Dragana Tokmadžića: svjedok I, T. 2055.

³¹⁷ Podnesak optužbe o kazni, par. 50-51; Pretres o kazni, T. 5669-70.

³¹⁸ Podnesak optužbe o kazni, par. 55.

³¹⁹ *Ibid.*, par. 53.

³²⁰ Svjedok A, T. 647-48.

³²¹ Podnesak optužbe o kazni, par. 54.

³²² Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice, str. 4.

potvrdom izjašnjavanju o krivici, u tom slučaju prednost treba dati Sporazumu o potvrdom izjašnjavanju o krivici.³²³

133. Odbrana napominje da Sikirica priznaje da je bio “komandir obezbjeđenja” u Keratermu. Dakle, u tom pogledu je prihvaćeno da mu se pripisuje određena, premda ograničena, komandna odgovornost.³²⁴

134. Premda je Sikirica bio u nadređenom položaju u odnosu na stražare u logoru, njegova formalna nadređenost, tvrdi odbrana, trebala bi se razmatrati u svjetlu cijelog niza faktora.³²⁵ Prvo, nije imao ovlaštenje da nekoga kažnjava. To ovlaštenje, tvrdi odbrana, bilo je u rukama Živka Kneževića i Sime Drljače.³²⁶ Drugo, Duško Sikirica je imao obavezu da takva pitanja prijavljuje tim nadređenima, a oni sve vrijeme nisu preduzimali nikakve radnje.³²⁷ Prema tome, mada Sikirica prihvata da je imao zakonsku dužnost u odnosu na komandire smjena i stražare u logoru, odbrana tvrdi da se u svjetlu karaktera tih ovlaštenja njegova komandna odgovornost ne bi uopšte trebala smatrati otežavajućim faktorom, ili samo djelimično.³²⁸

135. Premda je, kako tvrdi odbrana, Sikirica imao teoretsku dužnost da spriječi masakr u prostoriji 3, on nije bio prisutan pripremanju istog niti je znao da će do njega doći.³²⁹

136. Što se tiče konkretnog ubistva, odbrana primjećuje da je ono počinjeno vatrenim oružjem koje je uzrokovalo trenutnu smrt žrtve i da ne postoje dokazi da je ono bilo popraćeno prethodnim djelima mučenja, premlaćivanja ili ponižavanja žrtve.³³⁰

137. Što se tiče opštih uslova u logoru Keraterm, premda se postupanje sa zatočenicima u Keratermu ne može okvalifikovati kao zadovoljavajuće, odbrana tvrdi da logor nije bilo ono mjesto koje je optužba prikazala Pretresnom vijeću u svom pretpretresnom podnesku i uvodnoj riječi. Premda uslovi koji su vladali u tom objektu mogu da se smatraju otežavajućom okolnošću, nju svakako ublažava, tvrdi odbrana, karakter Sikiričinog položaja vlasti u logoru.³³¹

³²³ Pretres o kazni, T. 5695.

³²⁴ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa (RP) 10105.

³²⁵ Pretres o kazni; T. 5697.

³²⁶ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa 10105.

³²⁷ *Ibid.*

³²⁸ *Ibid.*, stranica spisa 10103.

³²⁹ *Vidi* Sporazum o potvrdom izjašnjavanju o krivici Sikirice, par. 10(j).

³³⁰ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa 10103.

³³¹ *Ibid.*, stranica spisa 10102.

ii. Zaključak

138. Optužba tvrdi da Sikiričin nadređeni položaj u logoru treba uzeti u obzir kao otežavajući faktor u odnosu na zločin koji je počinio. Sa tim u vezi, Pretresno vijeće primjećuje da je Duško Sikirica priznao da je bio “komandir obezbjeđenja” u logoru Keraterm i da je, kao takav, imao “formalnu dužnost da spriječi ulazak osoba koje ne rade u logoru”;³³² doista, Sikirica u svom podnesku prihvata “određenu, premda ograničenu, komandnu odgovornost”.³³³

139. Prema tome, Pretresno vijeće smatra da propust koji je Duško Sikirica učinio u okviru svoje dužnosti da spriječi neovlaštene osobe da ulaze u logor radi zlostavljanja zatočenika predstavlja otežavajući faktor.

140. Osim toga, Pretresno vijeće smatra da položaj vlasti koji je Duško Sikirica imao u logoru predstavlja otežavajući faktor u odnosu na ubistvo jednog od zatočenika u logoru, za koje se optuženi izjasnio da je kriv. Kao što opisuju očevici, ubistvo je počinjeno naočigled kako zatočenika, tako i stražara.³³⁴ Pretresno vijeće se slaže sa tvrdnjom optužbe da ovo djelo mora da je ostavilo utisak da se takvo ponašanje ohrabruje (ili da se, u najmanju ruku, ne kažnjava) i da mora da je doprinijelo cjelokupnoj atmosferi terora koja je u predmetno vrijeme vladala u logoru.

(ii) Olakšavajuće okolnostia. Argumenti strana

141. Premda se potvrdno izjašnjavanje o krivici treba općenito uzeti u obzir kao olakšavajući faktor kod odmjeravanja kazne,³³⁵ optužba primjećuje da tome u ovom slučaju treba pridati vrlo malo težine, s obzirom da Sikirica nije pokazao da se kaje.³³⁶

142. Odbrana pak tvrdi da bi, uprkos činjenici da se Sikirica izjasnio da je kriv u kasnom stadiju postupka, njegovo potvrdno izjašnjavanje o krivici trebalo u velikoj mjeri uzeti u obzir³³⁷ jer je važno da je ono pridonijelo utvrđivanju istine o zločinu koji je počinio.³³⁸

³³² Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Sikirice, par. 10(j).

³³³ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa 10105.

³³⁴ *Vidi* paragraf 120.

³³⁵ Podnesak optužbe o kazni, par. 56. Takav sud je iznesen u nekoliko predmeta pred Međunarodnim krivičnim sudom za Ruandu, kao i u Presudi o kazni u predmetu *Todorović*, par. 75-82.

³³⁶ *Ibid.*, par. 77, gdje se citira drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 127, koja se pominje u Podnesku optužbe o kazni, par. 56.

³³⁷ Pretres o kazni, T. 5690.

³³⁸ *Ibid.*, T. 5688.

143. Zdrav razum nalaže, tvrdi odbrana, da bi pragmatična sudska politika trebala nastojati da ohrabruje one koji su krivi da se i izjasne da su krivi. Jasno, ako se optuženi potvrdno izjasni o krivici na početku suđenja, utoliko bolje.³³⁹ Međutim, tvrdi odbrana, postoji još jedan aspekt rada Međunarodnog suda koji se ovdje pominje: radi se o procesu utvrđivanja istine.³⁴⁰ Odbrana tvrdi da je izvođenje dokaza tokom ovog suđenja dalo jasniju sliku, kako uloge koju je imao Sikirica, tako i samih događaja u Keratermu, a koja se razlikuje od slike koju je prikazala optužba na početku suđenja.³⁴¹

144. Da se Duško Sikirica izjasnio da je kriv za progon na početku suđenja, tvrdi odbrana, pitanje je da li bi optužba prihvatila činjeničnu osnovu koju je sada prihvatila i koja tačno opisuje vinost Sikirice.³⁴² Prema tome, da nije bilo suđenja, Sikiričina vinost se ne bi mogla pravilno prikazati. Iz tog razloga odbrana poziva Pretresno vijeće da uzme u obzir Sikiričino potvrdno izjašnjenje o krivici kao da se desilo na samom početku suđenja i kao da je nakon toga održano suđenje o užem pitanju stvarnog karaktera njegove funkcije u Keratermu.³⁴³ Valja takođe primijetiti da je tokom postupka Sikiričina odgovornost za progon sužena na događaje u Keratermu.

145. Prema tvrdnjama odbrane, nemio režim uveden je u Keratermu neko vrijeme prije Sikiričinog stupanja na dužnost; drugim riječima, nije ga on stvorio. Odbrana tvrdi da bi bilo krajnje teško promijeniti situaciju nakon što je već utvrđen obrazac, uzimajući u obzir Sikiričina ograničena ovlaštenja.³⁴⁴

146. Izvještaj upravnika Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija otkriva da se Sikirica primjereno ponašao sve vrijeme svog boravka u pritvoru.³⁴⁵ Štaviše, odbrana primjećuje da se optuženi tokom suđenja primjerno ponašao i da nije pokazao nepoštivanje prema Međunarodnom sudu.³⁴⁶

147. Odbrana iznosi argumente da Sikirica nije bio prethodno osuđivan, da je oženjen i da ima dvoje djece. Postoje razumni izgledi da se, kao takav, može vratiti u zajednicu kojoj pripada njegov dom. Nema ništa što bi upućivalo na to da on predstavlja trajnu opasnost.³⁴⁷

³³⁹ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa 10102.

³⁴⁰ Pretres o kazni, T. 5694.

³⁴¹ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa 10102.

³⁴² *Ibid.*, stranica spisa 10101.

³⁴³ *Ibid.*

³⁴⁴ Pretres o kazni, T. 5703.

³⁴⁵ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa 10099.

³⁴⁶ Pretres o kazni, T. 5717.

³⁴⁷ Podnesak Sikirice o kazni, stranica spisa 10100.

b. Zaključak

148. Pretresno vijeće smatra da faktor koji se prvenstveno mora uzeti u obzir za ublažavanje kazne Duška Sikirice jeste njegova odluka da se potvrdno izjasni o krivici, premda će takođe uzeti u obzir njegovo kajanje.

149. Potvrdno izjašnjavanje o krivici olakšava posao Međunarodnog suda na dva načina. Prvo, potvrdnim izjašnjavanjem o krivici prije početka suđenja optuženi će prištediti Međunarodnom sudu vrijeme i napor koje zahtijeva dugotrajna istraga i suđenje. Drugo, potvrdno izjašnjavanje o krivici je korisno za Pretresno vijeće bez obzira na trenutak u kojem se iznese, jer ono direktno pridonosi jednom od temeljnih ciljeva Međunarodnog suda: njegovoj funkciji utvrđivanja istine. Kao što je rečeno u predmetu *Todorović*, “potvrdno izjašnjavanje o krivici je uvijek važno u svrhu utvrđivanja istine o zločinu.”³⁴⁸

150. Shodno tome, optuženom koji se prije početka suđenja izjasni da je kriv po optužbama kojima se tereti obično će se potvrdno izjašnjavanje o krivici maksimalno uzeti u obzir, dok će se onom koji se izjasni da je kriv u bilo kojem trenutku tokom suđenja to priznanje uzeti u obzir u određenoj mjeri, ali ne u onoj mjeri u kojoj bi se uzelo da se izjasnio da je kriv prije početka suđenja.

151. Stoga Pretresno vijeće smatra da bi se potvrdno izjašnjavanje o krivici Duška Sikirice, premda zakašnjelo, u određenoj mjeri trebalo uzeti u obzir.

152. U predmetu *Todorović* se navodi sljedeće: “Da bi se kajanje uzelo kao olakšavajuća okolnost... Pretresno vijeće se mora uvjeriti da je izraženo kajanje iskreno.”³⁴⁹ Sa tim u vezi, Pretresno vijeće uzima u obzir izjavu Duška Sikirice sa pretresa o kazni u kojoj kaže: “Duboko žalim zbog svega šta se desilo u Keratermu dok sam bio tamo. Mogu samo da osjećam žaljenje za sve živote koji su izgubljeni i živote koji su uništeni u Prijedoru, u Keratermu, a ja sam, nažalost, doprinio uništavanju tih života.”³⁵⁰ Pretresno vijeće je mišljenja da su njegovi izrazi kajanja bili iskreni i oni će se uzeti u obzir za ublažavanje kazne.

³⁴⁸ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 81 (naglasak dodan).

³⁴⁹ *Ibid.*, par. 89 (citati ispušteni).

³⁵⁰ Pretres o kazni, T. 5718-19.

(b) Damir Došen(i) Težina krivičnog djelaa. Inkriminisano ponašanje kao osnov za osuđujuću presudu

153. Damir Došen je bio vođa smjene od otprilike 6 do 12 ljudi u logoru Keraterm od 3. juna do početka augusta 1992. On je u tom svojstvu imao ograničenu vlast, premda nije imao čin i premda je bio istog ranga kao i drugi stražari u njegovoj smjeni.³⁵¹ Nije imao moć da ikoga kažnjava. Došen nije imao nikakvu ulogu u upravljanju logorom i nije bio odgovoran da se stara za obezbjeđivanje adekvatne hrane, odjeće, vode, medicinske pomoći i zadovoljavajućeg smještaja.³⁵²

154. O Došenovom položaju u logoru dali su svoj iskaz brojni svjedoci. Svjedok A je rekao, na primjer, da su Došen i Kolundžija bili komandiri smjene i da su nosili uniforme bez vojnih oznaka.³⁵³ Svjedok C je rekao da su vođe smjene bili Fuštar, Došen i Kolundžija: njihova uloga je bila da zaključavaju i otključavaju prostorije u kojima su spavali zatočenici, da stražarima dijele zaduženja i daju naloge.³⁵⁴ Ante Tomić je takođe izjavio da je svakodnevno viđao Došena u plavoj policijskoj uniformi: svjedok ga je okvalifikovao kao komandira smjene po tome što je nosio ključeve od prostorija, otvarao i otključavao vrata ili naređivao stražarima da to čine; a svjedok je i čuo da je optuženi komandir smjene iz priča drugih logoraša.³⁵⁵ Došena su okvalifikovali kao komandira smjene i drugi svjedoci, odnosno svjedok D,³⁵⁶ svjedok P,³⁵⁷ Salko Saldumović³⁵⁸ i svjedok W.³⁵⁹

i. Premlaćivanje

155. Postoje dokazi da su se u Došenovoj smjeni dešavala premlaćivanja, a on sam priznaje da je znao za njih.³⁶⁰ Premlaćivanjem su žrtvama nanesene teške tjelesne i duševne povrede.³⁶¹ Neke žrtve su svjedočile o incidentima kojima je Došen prisustvovao, kao i o drugim incidentima koji su se

³⁵¹ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Došena, str. 6.

³⁵² *Ibid.*

³⁵³ Svjedok A, T. 742.

³⁵⁴ Svjedok C, T. 898.

³⁵⁵ Ante Tomić, T. 1951-52. Tomić je pomenuo i četvrtog čovjeka, "Tomu".

³⁵⁶ Svjedok D, T. 1074, 1171, 1227-28.

³⁵⁷ Svjedok P, T. 3111.

³⁵⁸ Salko Saldumović, T. 3461-62.

³⁵⁹ Svjedok W, T. 3876-77.

³⁶⁰ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Došena, str. 6.

³⁶¹ *Ibid.*, str. 4.

desili za vrijeme Došenove smjene, ali u njegovoj odsutnosti. Postoje takođe dokazi da je pokušao da spriječi zlostavljanje zatočenika u slučajevima kada je znao da će doći do premlaćivanja.³⁶²

156. O premlaćivanjima kojima je Došen prisustvovao postoje sljedeći dokazi: Ante Tomić je posvjedočio da se Došen nakratko pojavio nakon što je Duća Knežević tukao zatvorenike iz prostorije 3, dok su zatočenici još uvijek vrištali od boli uslijed ozljeda koje su im nanesene,³⁶³ a svjedok X je rekao da su Došen i stražari znali natjerati logoraše da jedan drugog love i da je Došen bio prisutan kad su tukli ljude.³⁶⁴

157. Svjedok N je opisao jedan drugi incident sličnog karaktera, kad su 23. jula 1992. on i drugi logoraši iz prostorije 3 (otprilike 200 ljudi) izvedeni napolje i prisiljeni da leže na travi ispred prostorije 3, a da se ne pomaknu. Morali su satima da leže na užarenom suncu; dok su bili tamo, Došen je sjedio na stolici u blizini s puškom u ruci i prijetio da onaj koji se pomakne neće više ustati.³⁶⁵

158. Kao što je primijećeno, postoje takođe dokazi da je bilo premlaćivanja u Došenovoj smjeni mada on nije bio prisutan. Na primjer, svjedok B je rekao da su njega i mnoge druge pretukli u Došenovoj smjeni, kao i Dragu Tokmadžića (Hrvata) koji je podlegao batinama.³⁶⁶ Svjedok D kaže da su ga te noći za vrijeme Došenove smjene toliko teško pretukli da je viknuo: “Kajine, ubijaju me.” Došen se pojavio i rekao stražarima da prestanu da tuku svjedoka i premlaćivanje je prestalo.³⁶⁷ Jusuf Arifagić je izjavio da premlaćivanja nisu bila toliko česta u Došenovoj smjeni: “ako je fizički bio tamo i imao kontrolu nad tim, onda nije bilo toliko premlaćivanja i zlostavljanja. Međutim... ako je bila dežurna njegova smjena, a njega nije bilo, odmah bi počelo.”³⁶⁸

159. Najzad, postoje dokazi da je Došen intervenisao odnosno sprečavao premlaćivanja. Svjedok H je izjavio da mu je jednom prilikom Došenov dolazak spasio život kad je na njega nasrnuo Čupo Banović.³⁶⁹ Hajrudin Zubović je rekao da je po dolasku u Keraterm stajao u redu sa zatočenicima koje je Čupo Banović ispitivao i zlostavljao, i da ga je Došen na Sikiričinu intervenciju dvaput zaustavio i rekao mu da pusti zatvorenike na miru: nakon drugog upozorenja Banović ga je

³⁶² Sporazum o potvrđnom izjašnjanju o krivici Došena, str. 6.

³⁶³ Ante Tomić, T. 1955-56.

³⁶⁴ Svjedok X, T. 4022-23.

³⁶⁵ Svjedok N, T. 2842-43, 2849, 2944-50.

³⁶⁶ Svjedok B, T. 775-78.

³⁶⁷ Svjedok D, T. 1081-85, 1186-89.

³⁶⁸ Jusuf Arifagić, T. 1575.

³⁶⁹ Svjedok H, T. 1816-17, 1903.

poslušao i udaljio se.³⁷⁰ Svjedok G je opisao kako je jednom prilikom Žigić poredao logoraše u dva reda, tukao ih i tjerao da se tuku, sve dok se nije pojavio Došen i rekao Žigiću da prestane.³⁷¹

ii. Maltretiranje, ponižavanje i psihološko zlostavljanje

160. Damir Došen je priznao da su mnoge zatočenike tukli tokom njihovog boravka u logoru Keraterm i da su premlaćivanja žrtvama nanijela teške fizičke i duševne povrede, a očevicima takvih događaja duševne povrede. To je uvelike pridonijelo stvaranju atmosfere terora u Keratermu.³⁷² Dotična djela počinili su neki stražari, a ponekad i pripadnici vojske i drugi koji su neovlašteno ulazili u logor, a koji su redovito i često tukli i zlostavljali zatočenike.³⁷³

iii. Držanje u zatočeništvu u nehumanim uslovima

161. Došen priznaje da postoje obimni dokazi da su bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugi ne-Srbi bili izloženi nehumanim uslovima tokom svog zatočeništva u logoru Keraterm.³⁷⁴ Kao što je ovdje već opisano, ti uslovi su obuhvatali: nedovoljnu hranu i vodu; neadekvatnu medicinsku njegu i liječenje; pretrpanost i manjak svježeg zraka i kretanja; i neadekvatnost higijenskih rješenja.³⁷⁵

b. Otežavajuće okolnosti

i. Argumenti strana

162. Optužba tvrdi da je Došen kao vođa smjene od otprilike 6 do 12 ljudi³⁷⁶ imao određeni položaj vlasti u logoru Keraterm i da se nazivao “komandiro”.³⁷⁷

163. Optužba tvrdi da je Damir Došen, kao policajac iz rezervnog sastava u logoru, imao obavezu da poštuje redovne dužnosti i odgovornosti policajca čak i za vrijeme sukoba,³⁷⁸ što znači da je bio dužan da spriječi zlostavljanje svih građana.³⁷⁹

³⁷⁰ Hajrudin Zubović, T. 2567.

³⁷¹ Svjedok G, T. 1707-09.

³⁷² Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Došena, str. 4.

³⁷³ *Ibid.* Vidi paragrafe 84-100.

³⁷⁴ *Ibid.*, str. 4-6.

³⁷⁵ Vidi paragrafe 62-78.

³⁷⁶ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Došena, par. 11 i T. 742-43, 891, 1094, 1171, 1408, 1951, 2561, 3110, 3112-13, 3622, 3750, 3876-77, citirano u Podnesku o kazni optužbe, par. 59; pretres o kazni, T. 5674.

³⁷⁷ Salko Saldumović, T. 3462, pomenuto u Podnesku o kazni optužbe, par. 59.

³⁷⁸ Dušan Lakčević, T. 5533, pomenuto u Podnesku o kazni optužbe, par. 65; pretres o kazni, T. 5675.

³⁷⁹ Pretres o kazni, T. 5675.

164. Optužba nadalje tvrdi da psihijatrijskom i psihološkom vještačenju, koje je Došen izveo kao dokaz svoje nesposobnosti da vrši ikakvu rukovodeću ulogu,³⁸⁰ treba pridati vrlo malo dokazne težine; ono se gotovo u cijelosti zasniva na razgovorima sa Došenom bez ikakve objektivne i nezavisne verifikacije,³⁸¹ koji su vođeni devet godina nakon što je bio na položaju vođe smjene.³⁸² Optužba tvrdi da ne postoje dokazi da je Došen u relevantno vrijeme bio u nekom zdravstvenom ili psihijatrijskom stanju koje bi uticalo na njegovu sposobnost obavljanja dužnosti vođe smjene u Keratermu. Optužba tvrdi da je takvo njegovo stanje eventualno nastupilo nakon što je otišao iz logora.³⁸³

165. Optužba tvrdi da je Došen počinio djela progona u otežavajućim okolnostima.³⁸⁴ Optužba primjećuje da je Došen, kao komandir smjene i policajac, zloupotrijebio povjerenje koje mu je dato,³⁸⁵ a žrtve u Keratermu bile su posebno ranjive i bespomoćne.³⁸⁶

166. Optužba tvrdi da bi činjenica da je zločin progona u kojem je Došen učestvovao počinjen u više navrata tokom jednog dužeg vremenskog perioda trebala predstavljati otežavajući faktor.³⁸⁷ Nadalje, zatočenici u logoru Keraterm podvrgavani su posebno degradirajućim i ponižavajućim postupcima.³⁸⁸

167. Odbrana napominje da je Damir Došen krivično odgovoran na osnovu svog položaja vođe smjene od 6 do 12 ljudi, koji je imao određena ovlaštenja u logoru. Nije mu povjerena neka javna dužnost i stoga se ne može smatrati da je zloupotrijebio dato mu povjerenje.³⁸⁹ Odbrana primjećuje da je optužba ovdje po prvi puta posegnula za konceptom “povjerenja građana” koje navodno za sobom povlači Došenov položaj rezervnog policajca.³⁹⁰ Odbrana smatra da ovaj koncept odgovornosti nije priznat u Pravilniku ni u praksi Međunarodnog suda i da ga kao takvog treba odbaciti.³⁹¹

³⁸⁰ Psihijatrijsko vještačenje dr Dušice Lecić-Tosevski, dokazni predmet D41/2, Dušica Lecić-Tosevski, T. 5584; psihološko vještačenje Ane Najman, dokazni predmet D19/2.

³⁸¹ Ana Najman, T. 5384-87; Dušica Lecić-Tosevski, T. 5587.

³⁸² Podnesak optužbe o kazni, par. 67.

³⁸³ *Ibid.*, u kom se citiraju T. 558 i 5592; dokazni predmeti D41/2 i D19/2.

³⁸⁴ Podnesak optužbe o kazni, par. 76.

³⁸⁵ *Ibid.*, par. 77; pretres o kazni, T. 5674, 5681.

³⁸⁶ Podnesak optužbe o kazni, par. 78.

³⁸⁷ *Ibid.*, par. 79.

³⁸⁸ *Ibid.*

³⁸⁹ Došenov podnesak o kazni, par. 16-17.

³⁹⁰ Pretres o kazni, T. 5724.

³⁹¹ *Ibid.*, T. 5725.

168. Štaviše, odbrana tvrdi da je Došen imao samo neka ovlaštenja i veoma ograničenu kontrolu nad stražarima koji su bili jednakog ranga kao i on.³⁹² Stoga se ovaj element ne može smatrati otežavajućom okolnošću,³⁹³ naročito zato što je to bila suština njegovog tamošnjeg položaja.³⁹⁴

169. Odbrana nadalje tvrdi da ni usaglašene činjenice ni navodi izrečeni za vrijeme pretresa ne upućuju na to da je Došen podvrgao ikojeg zatočenika zlostavljanju, ponižavanju ili degradaciji.³⁹⁵

170. Odbrana takođe tvrdi da Došen jeste priznao da su uslovi zatočeništva bili veoma teški,³⁹⁶ ali i da je učinio sve što je bilo u njegovoj moći da pomogne zatočenicima i da ih u najvećoj mogućoj mjeri zaštiti.³⁹⁷

171. Shodno tome, odbrana tvrdi da nema otežavajućih faktora u vezi sa zločinom progona koji je počinio Došen.

ii. Zaključak

172. Pretresno vijeće je mišljenja da položaj Damira Došena kao vođe smjene predstavlja otežavajući faktor u vezi sa ovim zločinom. Bio je na položaju od povjerenja koje je zloupotrijebio: dopustio je da se vrši progon upravo onih ljudi koje je trebao da zaštiti i tolerisao je vršenje nasilja nad njima. Međutim, stepen otežavajućeg faktora mora biti ograničen u svjetlu ograničenog karaktera njegovih ovlaštenja.

173. Pretresno vijeće smatra da se ni jedno od drugih pitanja koje iznosi optužba ne može protumačiti kao otežavajući faktor u vezi sa zločinom progona za koji je Damir Došen osuđen.

(ii) Olakšavajuće okolnosti

a. Argumenti strana

174. Optužba tvrdi da, bez obzira što je potvrdno izjašnjavanje o krivici obično olakšavajuća okolnost,³⁹⁸ optuženi mora pokazati određeni stepen skrušenosti i iskrenosti. Optužba dalje tvrdi da

³⁹² Došenov podnesak o kazni, par. 18; pretres o kazni, T. 5725.

³⁹³ Došenov podnesak o kazni, par. 18; pretres o kazni, T. 5725-26.

³⁹⁴ Pretres o kazni, T. 5726.

³⁹⁵ Pretres o kazni Došena, par. 19-20; pretres o kazni, T. 5726.

³⁹⁶ Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Došena, par. 10, pomenuto u Došenovom podnesku o kazni, par. 21; pretres o kazni, T. 5726.

³⁹⁷ Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici Došena, par. 13-14, pomenuto u Došenovom podnesku o kazni, par. 21.

³⁹⁸ *Tužilac protiv Dražena Erdemovića*, predmet br. IT-96-22, Presuda o kazni, 5. mart 1998. (u daljnjem tekstu: presuda o kazni u predmetu *Erdemović*); drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*; *Tužilac protiv Kambande*, predmet br. ICTR-

zbog toga što je do potvrdnog izjašnjavanja došlo kasno svjedoci nisu bili pošteđeni svjedočenja, a naročito unakrsnog ispitivanja, i da je u ovom slučaju uštedeno vrlo malo vremena.³⁹⁹ Shodno tome, tvrdi se, Došenovom potvrdnom izjašnjavanju o krivici treba pridati malu težinu.⁴⁰⁰

175. Međutim, optužba se slaže da je bitno što je Damir Došen, osoba srpske nacionalnosti iz prijedorske regije, priznao da je kriv i da je počinio rečeni zločin.⁴⁰¹ Prema riječima optužbe, takvo priznanje se dešava vrlo rijetko⁴⁰² i optužba smatra da je to značajno za proces pomirenja.⁴⁰³

176. Optužba prihvata da je Damir Došen izrazio određeno kajanje zatočenicima još za svog boravka u Keratermu.⁴⁰⁴ Međutim, optužba podsjeća da postoje i dokazi da je Došen rekao da su zatočenci u prostoriji 3 zaslužili svoju sudbinu,⁴⁰⁵ i da se kajanje koje je izrazio u vrijeme kada su krivična djela bila činjena mora odvagnuti u odnosu na taj dokaz.⁴⁰⁶ Štaviše, optužba tvrdi da se u psihijatrijskom vještačenju dr Kmetić, koje se odnosi na Došena, kajanje uopšte ne pominje.⁴⁰⁷

177. Optužba tvrdi da Damir Došen nije uspio dokazati da je u vrijeme kada su se desila krivična djela patio od smanjene uračunljivosti.⁴⁰⁸ Prema navodima optužbe, premda su postojali različiti faktori koji su eventualno izazvali posttraumatski stresni poremećaj, dokazi upućuju da Damir Došen nije patio od tog poremećaja u Keratermu.⁴⁰⁹ Sa tim u vezi, optužba primjećuje da je Došen bio sposoban da nastavi obavljati svoje dužnosti čak i nakon masakra u prostoriji 3 i da je mogao da funkcioniše u društvu nakon što je napustio logor.⁴¹⁰ Nadalje, optužba tvrdi da su se tegobe od kojih Damir Došen boluje prvi puta u velikom intenzitetu pojavio nakon što je saznao da je pod istragom i nakon što je stavljen u pritvor.⁴¹¹ Stoga, optužba smatra da Došen u najgorem slučaju boluje od posttraumatskog stresnog poremećaja, a ne od smanjene uračunljivosti, i da Pretresno vijeće ne bi trebalo da smanjuje kaznu zbog njegovog stanja.⁴¹²

97-23-A, Presuda, 19. oktobar 2000.; Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, na koje se optužba poziva u svom podnesku o kazni, par. 80.

³⁹⁹ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 81., na koju se optužba poziva u svom podnesku o kazni, par. 80.

⁴⁰⁰ Podnesak optužbe o kazni, par. 80.

⁴⁰¹ Pretres o kazni, T. 5676-77.

⁴⁰² *Ibid.*, T. 5677.

⁴⁰³ *Ibid.*

⁴⁰⁴ *Ibid.*, T. 5676.

⁴⁰⁵ Podnesak optužbe o kazni, par. 75; pretres o kazni, T. 5676.

⁴⁰⁶ Pretres o kazni, T. 5676.

⁴⁰⁷ *Ibid.*, T. 5677.

⁴⁰⁸ *Ibid.*

⁴⁰⁹ *Ibid.*, T. 5677-78.

⁴¹⁰ *Ibid.*, T. 5678.

⁴¹¹ *Ibid.*

⁴¹² *Ibid.*

178. Premda je prije počinjenja zločina Došen bio osoba dobrog karaktera i premda je u to vrijeme i naknadno pretrpio nevolje lične prirode,⁴¹³ optužba tvrdi da odbrana nije uspjela da uspostavi vezu između tih nevolja i krivičnih djela koja su se desila u Keratermu. Shodno tome, optužba smatra da ovaj faktor ne opravdava značajno smanjivanje kazne.⁴¹⁴

179. Odbrana napominje da su neki svjedoci optužbe izjavili da je Došen imao prijatelje muslimanske nacionalnosti i da nikada nije pravio razliku među ljudima na osnovu njihove nacionalnosti.⁴¹⁵ Odbrana dalje tvrdi da je sedam svjedoka koji su bili zatočeni u logoru Keraterm svjedočilo u prilog Došena.⁴¹⁶

180. Odbrana primjećuje da Došen nije mogao da izbjegne vojnu mobilizaciju⁴¹⁷ i da su neki svjedoci odbrane posvjedočili da im je Došen rekao da se nalazi u Keratermu protiv svoje volje i da ne može više da obavlja tu dužnost.⁴¹⁸

181. Odbrana tvrdi da se u Sporazumu o potvrdom izjašnjavanju o krivici Došena pominju dokazi da je Došen koristio svoj uticaj da poboljša uslove u logoru.⁴¹⁹ Sa tim u vezi, odbrana primjećuje da su mnogi svjedoci izjavili da su u vrijeme kad je Došen bio na dužnosti ljudi imali dovoljno vremena da pristojno pojedju;⁴²⁰ mogli su dobivati hranu;⁴²¹ bilo je vode;⁴²² zatočenike nisu nikada tukli kada je on bio u blizini,⁴²³ ili bi Došen pokušao da spriječi premlaćivanja;⁴²⁴ zatočenici su mogli da izlaze iz svojih prostorija;⁴²⁵ Došen nije nikoga zlostavljao ni tukao;⁴²⁶ i pomagao je zatočenicima da idu u bolnicu ili da dobiju medicinsku njegu.⁴²⁷ Odbrana naglašava da su neki svjedoci izjavili da je Došen pokušao da razgovara sa zatočenicima⁴²⁸ i da se uopšte prijateljski odnosio prema njima.⁴²⁹ Odbrana takođe ističe da su neki svjedoci odbrane izjavili da im je Došen

⁴¹³ Podnesak optužbe o kazni, par. 81 i br. 206 u kojima se pominje smrt njegovog sina dojenačke dobi i njegovog oca, pretres o kazni, T. 5678.

⁴¹⁴ Pretres o kazni, T. 5680.

⁴¹⁵ Svjedok A, T. 714, 718; svjedok B, T. 825; svjedok H, T. 1798; svjedok M, T. 2784; pretres o kazni, T. 5727. *Vidi takođe* svjedok DN, T. 5141; Karlo Petrinović, T. 5312-13; svjedok DQ, T. 5342-43, 5346.

⁴¹⁶ Pretres o kazni, T. 5729.

⁴¹⁷ *Ibid.*, T. 5727.

⁴¹⁸ Svjedok DN, T. 5142; svjedok DO, T. 5244.

⁴¹⁹ Sporazum o potvrdom izjašnjavanju o krivici Došena, par. 13, a što je pomenuto u Došenovom podnesku o kazni, par. 25-27; pretres o kazni, T. 5728.

⁴²⁰ Svjedok A, T. 592.

⁴²¹ Svjedok DG, T. 4610; Husein Ganić, T., 5049-50.

⁴²² Svjedok B, T. 764, 826.

⁴²³ Svjedok A, T. 625-26; Jusuf Arifagić, T. 1652; Senad Kenjar, T. 3582.

⁴²⁴ Svjedok G, T. 1708, 1756; svjedok I, T. 2115, 2118; svjedok P, T. 3106, 3203; svjedok S, T. 3667, 3669; svjedok DP, T. 5272.

⁴²⁵ Svjedok B, T. 825; svjedok C, T. 955; svjedok W, T. 3910.

⁴²⁶ Svjedok A, T. 625-26, 702; svjedok B, T. 826; Senad Kenjar, T. 3582.

⁴²⁷ Svjedok A, T. 710; svjedok B, T. 825; svjedok F, T. 1427, Jusuf Arifagić, T. 1564; svjedok H, T. 1806, 1888; Senad Kenjar, T. 3582; svjedok W, T. 3910, 3917; Husein Ganić, T. 5037.

⁴²⁸ Jusuf Arifagić, T. 1651; Ante Tomić, T. 1994; Salko Saldumović, T. 3498; svjedok DG, T. 4610; svjedok DN, T. 5142, 5144; svjedok DO, T. 5244; svjedok DR, T. 5565; svjedok DM, T. 5089; pretres o kazni, T. 5728.

⁴²⁹ Svjedok DG, T. 4610; svjedok DN, T. 5142, 5144; svjedok DR, T. 5565.

pomogao uz veliki lični rizik.⁴³⁰ Štaviše, odbrana tvrdi da je Došen učinio sve to neovisno o tome je li te ljude poznao od prije ili ne.⁴³¹

182. Odbrana ističe da je Damir Došen u relevantno vrijeme imao 25 godina i da je završio samo osnovnu školu.⁴³² Odbrana podcrtava da je Došen izgubio svoje prvo dijete, sina,⁴³³ neposredno pred izbijanje sukoba,⁴³⁴ i da mu je otac umro u februaru 2000., odnosno tri mjeseca nakon njegovog hapšenja.⁴³⁵

183. Povrh toga, odbrana primjećuje da je Došenova supruga nezaposlena i da živi sa njihovo dvoje djece u dobi od 8 godina i 16 mjeseci,⁴³⁶ i sa njegovom majkom koja pati od teških psihičkih poremećaja.⁴³⁷ Odbrana tvrdi da Došenova porodica živi u Prijedoru u vrlo teškim materijalnim okolnostima.⁴³⁸ Odbrana tvrdi da ove lične okolnosti treba da se uzmu u obzir za ublažavanje kazne.⁴³⁹

184. Odbrana ističe da se Damir Došen nalazi u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija dvije godine i da je upravnik Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija izjavio u svom izvještaju da se Došen primjereno ponaša u pritvoru.⁴⁴⁰

185. Odbrana tvrdi da je Došen izrazio svoje kajanje i da duboko žali zbog onih koji su propatili u Keratermu.⁴⁴¹ Odbrana tvrdi da su neki svjedoci izjavili da su vidjeli kako se Došen ispričava zbog zlostavljanja u logoru,⁴⁴² kako izjavljuje da se ne slaže sa politikom Srpske demokratske stranke i da smatra da krivce treba prijaviti policiji.⁴⁴³ Neki svjedoci su posvjedočili da je Došen mnogo puta plakao dok se nalazio u logoru.⁴⁴⁴ Stoga, odbrana smatra da je Damir Došen izrazio svoje kajanje još 1992. godine, u vrijeme kada je počinjeno krivično djelo, i da to mora imati posebnu težinu kao olakšavajuća okolnost.⁴⁴⁵

⁴³⁰ Svjedok DN, T. 5144; svjedok DP, T. 5271.

⁴³¹ Pretres o kazni, T. 5728.

⁴³² Došenov podnesak o kazni, par. 29-30; pretres o kazni, T. 5727.

⁴³³ Dokazni predmeti D15/2, D16/2, D17/2.

⁴³⁴ Došenov podnesak o kazni, par. 29-30; pretres o kazni, T. 5727.

⁴³⁵ Pretres o kazni, T. 5731, 5325-28.

⁴³⁶ *Ibid.*, T. 5730-31.

⁴³⁷ Dokazni predmeti D19/2, D41/2, na koje se Došen poziva u svom podnesku o kazni, par. 29-30; pretres o kazni, T. 5731.

⁴³⁸ Pretres o kazni, T. 5731.

⁴³⁹ Došenov podnesak o kazni, par. 29-30.

⁴⁴⁰ Izvještaj o ponašanju, 19. septembar 2001., dokazni predmet D50/2, na koji se Došen poziva u svom podnesku o kazni, par. 31; pretres o kazni, T. 5733.

⁴⁴¹ Došenov podnesak o kazni, par. 32.

⁴⁴² Svjedok A, T. 626; Jusuf Arifagić, T. 1596; svjedok P, T. 3138; pretres o kazni, T. 5730.

⁴⁴³ Jusuf Arifagić, T. 1596, 1663.

⁴⁴⁴ Svjedok A, T. 713; svjedok F, T. 1504; Jusuf Arifagić, T. 1663.

⁴⁴⁵ Došenov podnesak o kazni, par. 33.

186. Odbrana smatra da je Došenovo potvrdno izjašnjavanje o krivici imalo velikog uticaja na realizaciju jedne od najvažnijih funkcija Međunarodnog suda, a to je shvatanje da je krivično djelo počinjeno i da odgovorni moraju za nj da odgovaraju.⁴⁴⁶ Povrh toga, odbrana primjećuje da je potvrdno izjašnjavanje o krivici imalo velikog odjeka u Prijedoru, jer pokazuje pripadnicima srpske nacionalnosti da postoje ljudi koji su dovoljno hrabri da priznaju da se zlo desilo,⁴⁴⁷ i da to predstavlja primjer za sve one “koji bi trebali da ustanu i da priznaju svoju krivicu, i da tako doprinesu onome što je danas toliko potrebno u Bosni i Hercegovini: istini, pravdi i pomirenju.”⁴⁴⁸ Odbrana ističe da je tim činom Damir Došen uvelike pridonio činjenici da danas u Prijedoru ljudi mnogo slobodnije govore o zločinu i odgovornosti za zločine, a što doprinosi važnim funkcijama Međunarodnog suda, odnosno, utvrđivanju istine i pomirenju.⁴⁴⁹ Stoga, odbrana tvrdi da bi se Došenovo priznanje krivice trebalo uzeti u obzir kao olakšavajući faktor.⁴⁵⁰

187. Odbrana tvrdi da su Došenovo potvrdno izjašnjavanje o krivici i sporazum sa optužbom pomogli da se skрати postupak.⁴⁵¹ Povrh toga, odbrana smatra važnim elementom činjenicu da se Došen odrekao svog prava na ulaganje žalbe u slučaju da Pretresno vijeće izrekne kaznu u granicama utvrđenima u Sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici.⁴⁵²

188. Prema navodima odbrane, drugostepena presuda u predmetu *Čelebići* utvrdila je da, u slučaju kada se optuženi želi pozvati na smanjenu uračunljivost za ublažavanje kazne, isti mora pokazati da postoji vjerovatnoća da je takvo stanje postojalo u relevantno vrijeme.⁴⁵³

189. Odbrana smatra da je u relevantno vrijeme Došen proživio višestruke traume i stresove, a to su: smrt njegovog prvog djeteta i situacija u Keratermu.⁴⁵⁴ Odbrana ističe da je vještakinja dr Lecić-Tosevski okvalifikovala obje situacije kao akutne stresne reakcije, koje su se naknadno pretvorile u posttraumatski stresni poremećaj, a jedina razlika između akutne stresne reakcije i posttraumatskog stresnog poremećaja jeste u trajanju i intenzitetu simptoma.⁴⁵⁵ Odbrana smatra da je akutna stresna reakcija prouzročena gubitkom djeteta teško narušila Došenu sposobnost da adekvatno reaguje na

⁴⁴⁶ *Ibid.*, par. 36.

⁴⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁴⁸ Pretres o kazni, T. 5733.

⁴⁴⁹ *Ibid.*

⁴⁵⁰ Došenov podnesak o kazni, par. 36.

⁴⁵¹ Pretres o kazni, T. 5733.

⁴⁵² *Ibid.*, T. 5733-34.

⁴⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590, na koju se Došen poziva u svom podnesku o kazni, par. 38.

⁴⁵⁴ Dušica Lecić-Tosevski, T. 5580, dokazni predmet D41/2, str. 5, 6.

⁴⁵⁵ Dušica Lecić-Tosevski, T. 5581.

dogadaje i okolnosti u kojima se našao.⁴⁵⁶ Odbrana tvrdi da Došenovo psihičko stanje, kako u vrijeme počinjenja djela tako i danas, predstavlja olakšavajući faktor.⁴⁵⁷

190. Odbrana tvrdi da Došen boluje od posttraumatskog stresnog poremećaja kronične vrste, generalizovanog anksioznog poremećaja i snažnog depresivnog poremećaja rekurentnog tipa.⁴⁵⁸ Takođe ističe da je Došenovo ponašanje okarakterizovano ovisnošću, pasivnošću, hipersenzibilnošću, emocionalnom ranjivošću, sa povećanom anksioznošću i strahovima, željom da bude prihvaćen, te da je nesposoban preuzeti rukovodeću ulogu.⁴⁵⁹ Odbrana se poziva na dr Lecić-Tosevski koja je zaključila da, u svjetlu ustanovljene dijagnoze i nasljednih svojstava, postoje izgledi za razvoj još teže depresije, uz opasnost od samoubistva.⁴⁶⁰

191. Odbrana primjećuje da su oba vještačenja sastavljena u skladu sa standardima psihijatrijskog i psihološkog vještačenja i proučavanja ličnosti.⁴⁶¹

b. Zaključak

192. Pretresno vijeće će razmotriti sljedeće faktore za ublažavanje kazne Damira Došena: njegovo potvrdno izjašnjavanje o krivici, njegovo kajanje, i pomoć koju je pružio nekim zatočenicima u logoru Keraterm.

193. Što se tiče njegovog potvrdnog izjašnjavanja o krivici, Pretresno vijeće smatra, iz istih razloga koji su navedeni u odnosu na Sikiricu, da bi se ono u određenoj mjeri trebalo uzeti u obzir kod odmjeravanja kazne Damira Došena, uprkos činjenici da je do istog došlo kasno.

194. Kao što je ranije primijećeno u odnosu na Sikiricu, u predmetu *Todorović* se navodi: "Pretresno vijeće se mora uvjeriti da je izraženo kajanje iskreno". U svojoj izjavi na pretresu o kazni, Damir Došen je priznao da su ljudi koji su bili zatočeni u logoru Keraterm "bili nevini i duboko su patili. Nad tim ljudima je počinjen zločin i spreman sam da preuzmem svoj dio odgovornosti za taj zločin...".⁴⁶² Dalje je rekao da mu je "žao svakog čovjeka koji je propatio, svake porodice koja je izgubila nekoga svoga, svakog djeteta koje je izgubilo oca".⁴⁶³ Pretresno vijeće smatra da je kajanje koje je Damir Došen izrazio u vezi sa zločinom koji je počinio iskreno. Stoga će se ono pri odmjeravanju kazne smatrati olakšavajućim faktorom, premda ograničenog efekta.

⁴⁵⁶ Došenov podnesak o kazni, par. 39; pretres o kazni, T. 5732.

⁴⁵⁷ Došenov podnesak o kazni, par. 39; pretres o kazni, T. 5732-33.

⁴⁵⁸ Dušica Lecić-Tosevski, T. 5579-80.

⁴⁵⁹ Dokazni predmet D41/2, str. 11; dokazni predmet D19/2, str. 12 (odbrana citirala kao str. 13).

⁴⁶⁰ Došenov podnesak o kazni, par. 40.

⁴⁶¹ *Ibid.*, par. 42.

⁴⁶² Pretres o kazni, T. 5736.

⁴⁶³ *Ibid.*, T. 5737.

195. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir dokaze da je Došen kao vođa smjene često postupao sa namjerom da poboljša stravične uslove koji su vladali u logoru Keraterm, u odnosu na neke konkretne zatočenike.⁴⁶⁴ Vijeće smatra da ovakvi postupci Damira Došena predstavljaju olakšavajući faktor u svrhu odmjeravanja kazne.

196. Odbrana tvrdi da kao olakšavajuću okolnost pri odmjeravanju kazne treba, osim iznesenih razmatranja, uzeti i Došenovu smanjenu računljivost. Vijeće smatra da u datim okolnostima ovog predmeta to ne predstavlja olakšavajući faktor, i to iz sljedećih razloga.

197. Žalbeno vijeće je u predmetu *Čelebići* utvrdilo da se pravilo 67(A)(ii)(b) Pravilnika, prema kojem odbrana mora obavijestiti optužbu o svojoj namjeri da iznese posebnu odbranu, uključujući odbranu smanjenom računljivošću, mora tumačiti u smislu da se optuženi može pozvati na smanjenu računljivost radi ublažavanja kazne. Žalbeno vijeće je dalje ocijenilo da, ako se optuženi pozove na smanjenu računljivost radi ublažavanja kazne, onda mora dokazati postojanje tog stanja ocjenom vjerovatnoće, drugim riječima, mora dokazati da je vjerovatnije da je takvo stanje postojalo u relevantnom vremenu, nego da nije.⁴⁶⁵

198. Zaključak dr Lecić-Tosevski nakon pregleda Damira Došena jeste da postoje dokazi da je u relevantno vrijeme patio od akutnih stresnih reakcija uslijed smrti njegovog prvog djeteta i uslijed situacije u Keratermu, koje su se kasnije pretvorile u posttraumatski stresni poremećaj.⁴⁶⁶ Tokom svog svjedočenja, dr Lecić-Tosevski je izjavila da jedina razlika između akutne stresne reakcije i posttraumatskog stresnog poremećaja jeste u trajanju i intenzitetu simptoma.⁴⁶⁷ Drugi vještak, dr Najman, nije se u svom izvještaju bavila konkretnim pitanjima smanjene računljivosti, već je smatrala da Došen pati od ranjivosti, “depresivnosti” i nesigurnosti, naročito nakon traumatizujuće smrti njegovog prvog djeteta.⁴⁶⁸

199. Pretresno vijeće zaključuje da stanje u kojem se Damir Došen nalazio u vrijeme kada su zločini počinjeni nije bilo takvo da bi dovelo do ublažavanja kazne.

⁴⁶⁴ Vidi paragrafe 60, 74 - 77, 83, 93, 98, 158 – 59.

⁴⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590.

⁴⁶⁶ Dušica Lecić-Tosevski, T. 5580-82.

⁴⁶⁷ *Ibid.*, T. 5581.

⁴⁶⁸ Dokazni predmet D19/2; Ana Najman, T. 5369-71.

(c) Dragan Kolundžija(i) Težina krivičnog djelaa. Krivično ponašanje kao osnov za osuđujuću presudu: držanje u zatočeništvu u nehumanim uslovima

200. Dragan Kolundžija je bio vođa smjene u logoru Keraterm od početka juna do 25. jula 1992. godine. Prije nego što je unaprijeđen u vođu smjene bio je stražar u logoru.⁴⁶⁹ Kao vođa smjene imao je određenu kontrolu nad 6 do 12 stražara iz njegove smjene, a time i određenu vlast u logoru Keraterm.⁴⁷⁰ Kolundžija priznaje da je bio u poziciji da utiče na svakodnevno funkcionisanje logora tokom svog dežurstva.⁴⁷¹

201. Nekoliko svjedoka je dalo iskaz o Kolundžijinom položaju u logoru. Na primjer, svjedok A je izjavio da je Kolundžija bio komandir smjene i da je nosio uniformu koja se sastojala od maskirnih hlača i maslinastozelene košulje, ali bez oznaka čina.⁴⁷² Svjedok F je izjavio da je Kolundžija bio jedan od komandira smjene, a svaki od njih imao je ključeve od prostorija i odlučivao ko će da dobije vode.⁴⁷³ Hajrudin Zubović takođe je okvalifikovao Kolundžiju kao vođu smjene.⁴⁷⁴

202. Ne postoje dokazi da je Kolundžija lično zlostavljao zatočenike, ni da je tolerisao zlostavljanje zatočenika od strane drugih.⁴⁷⁵ Kolundžija prihvata da postoje dokazi da se zlostavljanje redovito vršilo u logoru Keraterm tokom razdoblja kada je bio vođa smjene⁴⁷⁶ i prihvata odgovornost što je nastavio da radi kao vođa smjene premda je bio svjestan nehumanih uslova u logoru.⁴⁷⁷

203. Kolundžija konkretno priznaje da postoje obimni dokazi da su bosanski Muslimani, bosanski Hrvati i drugi ne-Srbi bili izloženi nehumanim uslovima tokom svog zatočeništva u logoru Keraterm.⁴⁷⁸ Kao što je ranije opisano, ti uslovi su uključivali: nedovoljnu hranu i vodu; neadekvatnu medicinsku njegu i liječenje; pretrpanost i manjak svježeg zraka i kretanja;

⁴⁶⁹ Usaglašene činjenice, str. 1, 3-4. Kolundžija se otprilike 30. jula 1992. vratio u logor u drugačijem svojstvu.

⁴⁷⁰ Usaglašene činjenice, str. 2-3.

⁴⁷¹ *Ibid.*

⁴⁷² Svjedok A, T. 629, 742.

⁴⁷³ Svjedok F, T. 1407-09.

⁴⁷⁴ Hajrudin Zubović, T. 2561-62.

⁴⁷⁵ Usaglašene činjenice, str. 3.

⁴⁷⁶ Sporazum o potvrdnom izjašnjanju o krivici Kolundžije, str. 1.

⁴⁷⁷ Usaglašene činjenice, str. 3-4.

⁴⁷⁸ *Ibid.*, str. 2.

neadekvatnost higijenskih rješenja,⁴⁷⁹ i, povrh toga, ponižavanje, maltretiranje i psihološko zlostavljanje zatočenika koje je vodilo stvaranju opšte atmosfere terora.⁴⁸⁰

b. Otežavajuće okolnosti

i. Argumenti strana

204. Optužba priznaje da su gotovo svi svjedoci posvjedočili da Kolundžija nije lično zlostavljao zatočenike, ni tolerisao zlostavljanje istih, da je, štaviše, često u tome sprečavao stražare iz svoje smjene, i da je takođe pokušao da spriječi neke posjetioce da zlostavljaju odnosno ubijaju zatočenike za koje je bio zadužen tokom svoje smjene.⁴⁸¹ Međutim, optužba upućuje na to da je zadržao svoj posao i položaj vođe smjene, premda je bio svjestan uslova u kojima su držali zatočenike, sve do nakon masakra u prostoriji 3 koji se desio tokom njegove smjene.⁴⁸²

205. Premda postoje dokazi, kaže optužba, da je Kolundžija privilegovano tretirao određene zatvorenike, onnije taj privilegovani tretman dao svim zatočenicima.⁴⁸³ Premda Kolundžijina dobra djela, tvrdi optužba, nisu bila usmjerena samo na one koje je poznavao, zatočenici koje je poznavao uvijek su imali privilegovani tretman.⁴⁸⁴ Optužba ističe, na primjer, da su muškarce iz mjesta Brdo danima držali zatvorene u prostoriji bez hrane i vode, pa i za vrijeme Kolundžijine smjene.⁴⁸⁵

206. Premda je mnogo svjedoka izjavilo da je Kolundžijina smjena bila “najbolja smjena”,⁴⁸⁶ optužba tvrdi da su uslovi u svakom slučaju bili stravični i nehumani.⁴⁸⁷ Povrh toga, tvrdi se da je Kolundžija prihvatio unapređenje sa stražara na vođu smjene, a da je bio potpuno upoznat sa premlaćivanjima i ubijanjima koja se događaju, kao i sa užasnim uslovima u logoru.⁴⁸⁸

207. Optužba takođe tvrdi da je Kolundžija bio u istoj situaciji kao i Došen, utoliko što je kao rezervni policajac imao obavezu da zaštititi ljude.⁴⁸⁹

208. Odbrana tvrdi da Kolundžija kao vođa smjene nije imao moć da disciplinuje ili kažnjava stražare koji su se loše ponašali u njegovoj smjeni; mogao je samo da prijavi njihovo ponašanje

⁴⁷⁹ *Vidi* paragrafe 62 – 65, 67 – 78.

⁴⁸⁰ Usaglašene činjenice, str. 3. *Vidi* paragrafe 84 – 100.

⁴⁸¹ Podnesak optužbe o kazni, par. 86; pretres o kazni, T. 5682.

⁴⁸² Podnesak optužbe o kazni, par. 86.

⁴⁸³ *Ibid.*, par. 87; pretres o kazni, T. 5682-83.

⁴⁸⁴ *Ibid.*, pretres o kazni, T. 5684.

⁴⁸⁵ *Ibid.*

⁴⁸⁶ Podnesak optužbe o kazni, par. 87; pretres o kazni, T. 5683.

⁴⁸⁷ Podnesak optužbe o kazni, par. 87; pretres o kazni, T. 5683.

⁴⁸⁸ Podnesak optužbe o kazni, par. 87; pretres o kazni, T. 5682, 5684.

⁴⁸⁹ Pretres o kazni, T. 5685.

nadređenom. Odbrana ističe da je to u Došenovom slučaju prihvaćeno.⁴⁹⁰ Prema navodima odbrane, ne postoje dokazi da je Kolundžija bio na nadređenom položaju, a da nije reagovao da spriječi odnosno kazni zlostavljanje;⁴⁹¹ štaviše, postoje dokazi koji upućuju na suprotno.⁴⁹² Povrh toga, odbrana tvrdi da se od Kolundžije nije moglo očekivati da će imati ikakvog uticaja na stražare u drugim smjenama kad je bio odsutan.⁴⁹³

209. Odbrana tvrdi da Kolundžija, kao vođa smjene, nije imao moć da promijeni osnovne uslove pretrpanosti, prehrane, pomanjkanja vode i neadekvatne sanitarne i higijenske uslove u logoru.⁴⁹⁴ Odbrana primjećuje da optužba nije podastrla dokaze da je Kolundžija imao takvo ovlaštenje,⁴⁹⁵ nego da, naprotiv, postoje dokazi da takvog ovlaštenja nije bilo.⁴⁹⁶ Odbrana dalje tvrdi da je optužba to i priznala u Došenovom slučaju.⁴⁹⁷ Odbrana tvrdi da je Kolundžija pokušao da poboljša one uslove nad kojima je imao određenu kontrolu.⁴⁹⁸

ii. Zaključak

210. Pretresno vijeće nalazi da je Dragan Kolundžija bio na sličnom položaju u logoru kao Došen, odnosno, bio je vođa smjene sa ograničenim ovlaštenjima. Time što je nastavio da radi kao vođa smjene, premda je bio svjestan uslova, zloupotrijebio je svoj položaj od povjerenja. To predstavlja otežavajuću okolnost u njegovom slučaju, premda ograničenog stepena, u skladu sa njegovim položajem.

(ii) Olakšavajuće okolnosti

a. Argumenti strana

211. U vezi sa olakšavajućim okolnostima, optužba primjećuje da je Kolundžija priznao da je kriv nakon što je optužba u potpunosti provela postupak izvođenja dokaza, ali prije iznošenja svoje

⁴⁹⁰ Sporazum o potvrđnom izjašnjanju o krivici Došena, par. 11, koji se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 27.

⁴⁹¹ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 26.

⁴⁹² *Ibid.*, str. 26-27, gdje se pominje svjedok DK, T. 4798 i Dušan Lakčević, T. 5483-86.

⁴⁹³ *Ibid.*

⁴⁹⁴ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 27, pretres o kazni, T. 5757.

⁴⁹⁵ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 27, pretres o kazni, T. 5757.

⁴⁹⁶ Dušan Lakčević, T. 5486; svjedok DK, T. 4800.

⁴⁹⁷ Sporazum o potvrđnom izjašnjanju o krivici Došena, par. 11, koji se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 27; pretres o kazni, T. 5757.

⁴⁹⁸ Pretres o kazni, T. 5757.

odbrane.⁴⁹⁹ Optužba tvrdi da je doduše prištedio Pretresnom vijeću određeno vrijeme, ali da bi bilo bolje da se ranije izjasnio da je kriv.⁵⁰⁰

212. Odbrana tvrdi da je Kolundžija, priznavši krivicu za zločin progona, pokazao značajan stepen kajanja. Odbrana ističe da Međunarodni sud smatra da je potvrdno izjašnjavanje o krivici dokaz iskrenosti⁵⁰¹ i dokaz kojim se utvrđuje istina,⁵⁰² te da se potvrdno izjašnjavanje o krivici mora ohrabrivati s obzirom da je to rijetka pojava.⁵⁰³ Odbrana primjećuje da je u ovom predmetu Kolundžijino kajanje osobitog intenziteta, pošto je rekao da želi da prizna krivicu čak i ako bude izrečena oslobađajuća presuda.⁵⁰⁴

213. Takođe, premda se Kolundžija nije prvom prilikom izjasnio krivim, odbrana smatra da je ipak Međunarodnom sudu uštedio vrijeme i novac, budući da odbrana još nije počela sa izvođenjem dokaza kada je Kolundžija promijenio svoju izjavu o krivici u potvrdnu.⁵⁰⁵ Osim toga, odbrana primjećuje da je Kolundžija, odrekavši se prava na ulaganje žalbe na Odluku po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuće presude, na odluku kojom se odbija njegov zahtjev da optužba sprovede dodatno objelodanjivanje i na “osuđujuću presudu (ako takva bude izrečena)”, uštedio vrijeme i sredstva Međunarodnom sudu.⁵⁰⁶ Nadalje, odbrana ističe da je Kolundžijino potvrdno izjašnjavanje o krivici možda podstaklo i potvrdno izjašnjavanje o krivici njegovih saoptuženih, što je takođe skratilo trajanje cjelokupnog suđenja.⁵⁰⁷ Odbrana tvrdi da se potvrdno izjašnjavanje o krivici mora ohrabrivati smanjivanjem kazne.⁵⁰⁸

214. Odbrana takođe tvrdi da se Kolundžiji ne smije zamjeriti činjenica da se kasno izjasnio da je kriv, jer, u slučaju da je Kolundžija to ranije učinio, Pretresno vijeće ne bi znalo istinu o tome šta se desilo u logoru, a Kolundžija bi dobio mnogo težu kaznu dužeg trajanja zatvora, što bi bilo nepravedno.⁵⁰⁹

215. Odbrana tvrdi da Kolundžija nije nikada bio slobodan subjekt koji je mogao da postupa po svom nahođenju: bio je mobilizovan u ratno doba, nije bio dobrovoljac, i tada mu je naređeno da

⁴⁹⁹ Podnesak optužbe o kazni, par. 88; pretres o kazni, T. 5685.

⁵⁰⁰ Podnesak optužbe o kazni, par. 88.

⁵⁰¹ Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16, a što se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 23; pretres o kazni, T. 5768.

⁵⁰² Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 81, a što se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 23.

⁵⁰³ Mišljenje sudije Cassesea u drugostepenoj presudi u predmetu *Erdemović*. Odbrana takođe primjećuje da je, prije Kolundžijinog predmeta, od 47 predmeta koji su okončani ili u kojima se očekuje početak suđenja pred Međunarodnim sudom, samo u 3 slučaja došlo do potvrdnog izjašnjavanja o krivici.

⁵⁰⁴ Pretres o kazni, T. 5769.

⁵⁰⁵ Podnesak optužbe o kazni, par. 88; pretres o kazni, T. 5765.

⁵⁰⁶ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 23; pretres o kazni, T. 5765.

⁵⁰⁷ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 24; pretres o kazni, T. 5767.

⁵⁰⁸ Pretres o kazni, T. 5767.

⁵⁰⁹ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 24; pretres o kazni, T. 5767.

obavlja dužnosti rezervnog policijskog stražara bez čina.⁵¹⁰ Odbrana dalje tvrdi da bi Kolundžija završio u zatvoru da je dezertirao.⁵¹¹ Odbrana navodi da se Kolundžija nije slagao sa onime šta se događalo u logoru.⁵¹² Premda se ne može iznijeti odbrana na osnovu činjenice da se radilo o “naređenju nadređenih”, odbrana se poziva na član 7 stav 4 Statuta i tvrdi da se okolnost da je podređeni morao da sluša naređenja može uzeti u obzir za ublažavanje kazne.⁵¹³

216. Odbrana tvrdi da postoje dokazi da se Kolundžija u nekoliko navrata požalio svom nadređenom Živku Kneževiću na uslove u logoru Keraterm i na ponašanje osoba koje su neovlašteno ulazile u logor,⁵¹⁴ i naglašava da optužba nije podastrla dokaze da se Kolundžija nije žalio.⁵¹⁵ Odbrana takođe ističe da je Dragan Kolundžija, nakon masakra u prostoriji 3, ljutit bacio svoju pušku pred noge Živka Kneževića i nekoliko dana se nije javljao na dužnost.⁵¹⁶

217. Odbrana tvrdi da su mnogi svjedoci izjavili da je Kolundžija pomogao da se zatočenicima zaštite od nasilja, uz značajan lični rizik.⁵¹⁷ Postoje dokazi da je jednom prilikom spriječio vojnika da puca na prostoriju u kojoj su boravili zatočenicima,⁵¹⁸ da je spriječio stražare odnosno osobe koje su neovlašteno ulazile u logor da tuku zatočenicima,⁵¹⁹ i da je govorio zatočenicima da se vrate u svoju prostoriju kad bi došlo do premlaćivanja.⁵²⁰ Jedan svjedok je izjavio da je Kolundžija činio sve što je bilo u njegovoj moći;⁵²¹ drugi je posvjedočio da mu je Kolundžija rekao da će se vratiti kući.⁵²²

218. Odbrana tvrdi da Međunarodni sud može uzeti u obzir ograničeni obim nasilja kao olakšavajući faktor.⁵²³ Odbrana ističe da Kolundžija nikada nije zlostavljao zatočenicima, ni tolerisao zlostavljanje zatočenika u logoru,⁵²⁴ i da je ulagao izvanredan trud, često na vlastiti rizik, da pomogne da ublaži uslove.⁵²⁵ Odbrana tvrdi da po pitanju premlaćivanja ne postoji zajednički nazivnik između tri optužena; naime, u Kolundžijinoj smjeni nije bilo premlaćivanja.⁵²⁶ Odbrana se

⁵¹⁰ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 24; svjedok DN, pomenuto u T. 5746.

⁵¹¹ Pretres o kazni, T. 5748, gdje se pominju dvije osobe koje se nisu odazvale pozivu na mobilizaciju: jedna je osuđena na dvije godine zatvora, a druga na osam godina zatvora.

⁵¹² Kolundžijin podnesak o kazni, str. 24; svjedok A, pomenuto u T. 5746-47.

⁵¹³ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 24; pretres o kazni, T. 5752.

⁵¹⁴ Svjedok DK, T. 4803-06; pretres o kazni, T. 5749-51.

⁵¹⁵ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 29.

⁵¹⁶ Pretres o kazni, T. 5751.

⁵¹⁷ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 31; pretres o kazni, T. 5754.

⁵¹⁸ Svjedok A, T. 627-32, što se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 31; pretres o kazni, T. 5754-55.

⁵¹⁹ Svjedok W, T. 3878-950, što se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 31-32; svjedok E, T. 1269-300, što se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 35; svjedok A, što je pomenuto u pretresu o kazni, T. 5754-57.

⁵²⁰ Svjedok A, T. 627-32, što je pomenuto u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 31; pretres o kazni, T. 5755-56.

⁵²¹ Svjedok DM, T. 5093.

⁵²² Svjedok X, T. 4117.

⁵²³ Pretres o kazni, T. 5752.

⁵²⁴ Pošto je optužba ovo prihvatila u Sporazumu o potvrđnom izjašnjanju o krivici Kolundžije, odbrana je odlučila da neće dati ni jedan primjer, već se pozvala na svjedoka S, T. 3676; Salko Saldumović, T. 3527; svjedok DN, T. 5151-52, *vidi* Kolundžijin podnesak o kazni, str. 33; pretres o kazni, T. 5752.

⁵²⁵ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 32.

⁵²⁶ Pretres o kazni, T. 5754.

poziva na iskaze mnogih svjedoka i tvrdi da Kolundžija nije nikoga sprečavao da ide u nužnik; hrana, voda, lijekovi i insekticidi su stizali u logor i bivali distribuisani; zatočenici su mogli da izlaze iz prostorija na svjež zrak; zatočenici su imali dovoljno vremena da pristojno jedu; dok je on bio u blizini nije bilo ubijanja ni zlostavljanja; zatočenici su mogli da se peru; dopuštao je ljudima da se koriste telefonom; dopuštao je zatočenicima da dobivaju pokrivače; i odveo je nekolicinu logoraša da posjete svoje porodice.⁵²⁷ Odbrana ističe da je odvodio zatočenike kući da se operu, otuširaju i okupaju.⁵²⁸ Odbrana primjećuje da su mnogi svjedoci izjavili da su za Kolundžijinu smjenu smatrali da je najbolja i najbezbjednija.⁵²⁹ Jedan svjedok je izjavio da se Kolundžija prema njemu uvijek pristojno odnosio,⁵³⁰ drugi svjedok ga je nazvao ljubaznom osobom,⁵³¹ a treći dobrim čovjekom.⁵³² Odbrana takođe ističe da je jedan svjedok izjavio da Kolundžija nije poslušao naređenje starješine i da je mogao da bude kažnjen što je ljudima dopuštao da izlaze napolje iz svojih prostorija.⁵³³ Odbrana dalje navodi da su neki svjedoci izjavili da više ne bi bili živi da nije bilo Kolundžije.⁵³⁴

219. Odbrana prihvata da je Kolundžija poznavao mnoge zatočenike, pošto je bio rođen u Prijedoru gdje je odrastao sa njima.⁵³⁵ Odbrana, pozivajući se na iskaze svjedoka i izjave bivših zatočenika,⁵³⁶ osporava tvrdnju optužbe da je Kolundžija privilegovano tretirao samo one koje je poznavao.⁵³⁷

220. Odbrana takođe primjećuje da se Kolundžija ponašao prema zatočenicima iz prostorije 3 jednako kao i prema ostalim zatočenicima: jedan bivši zatočenik je izjavio da se Kolundžija pobrinuo, čim je čuo da ljudi u prostoriji 3 nisu ništa dobili da jedu, da zatočenici iz te sobe prvi dobiju hranu tog dana.⁵³⁸

⁵²⁷ *Vidi* Kolundžijin podnesak o kazni, str. 33-40, u kojem se citiraju svjedok A, T. 561-745; svjedok B, T. 745-864; svjedok C, T. 896; svjedok E, T. 1269-300; Fikret Hidić, T. 2355-68; svjedok M, T. 2798-802; svjedok O, T. 3022-25; Salko Saldumović, T. 3528; Senad Kenjar, T. 3592; svjedok DK, T. 4752-877; svjedok DN, T. 5132-211; pretres o kazni, T. 5757-59.

⁵²⁸ Pretres o kazni, T. 5757.

⁵²⁹ *Vidi* Kolundžijin podnesak o kazni, str. 33-40, u kom se citiraju svjedok A, T. 561-745; svjedok C, T. 896; Hajrudin Zubović, T. 2654-58; Senad Kenjar, T. 3592; svjedok DN, T. 5132-211; pretres o kazni, T. 5762.

⁵³⁰ Svjedok J, T. 2166.

⁵³¹ Salko Saldumović, T. 3528.

⁵³² Svjedok DN, T. 5157.

⁵³³ *Vidi* Kolundžijin podnesak o kazni, str. 37; u kom se citira svjedok P, T. 3219-3133; pretres o kazni, T. 5748-49.

⁵³⁴ Svjedok A, svjedok B, pomenuti na pretresu o kazni, T. 5762.

⁵³⁵ Pretres o kazni, T. 5760.

⁵³⁶ Svjedok DN, T. 5155; izjave svjedoka zavedene 8. oktobra 2001. (u daljnjem tekstu: izjave svjedoka), str. 30, 33, 56 i 64, pomenute na pretresu o kazni, T. 5758-60.

⁵³⁷ Pretres o kazni, T. 5758.

⁵³⁸ Izjave svjedoka, str. 64.

221. Odbrana tvrdi da je bilo razumno očekivati, uzevši sve dokaze u obzir, da će Kolundžija biti oslobođen svih optužbi; stoga se njegova odluka da se izjasni krivim može smatrati dodatnim i uvjerljivim dokazom njegovog kajanja.⁵³⁹

222. Odbrana tvrdi da Kolundžija dosad nije krivično osuđivan,⁵⁴⁰ i da je prije i nakon rata bio uzornog karaktera.⁵⁴¹ Odbrana je predočila svjedočenja, kako Hrvata tako i Muslimana, da Kolundžija nije nikada vršio diskriminaciju nad pripadnicima drugih nacionalnosti ili vjerskih grupa.⁵⁴² Odbrana primjećuje da je čak 41 žrtva logora muslimanske ili hrvatske nacionalnosti govorila pred Pretresnim vijećem u prilog Dragana Kolundžije.⁵⁴³

223. Odbrana se poziva na izvještaj upravnika Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija, u kojem se navodi da se Kolundžija uvijek ponašao kao džentlmen, da se uvijek pridržavao Pravilnika o pritvoru,⁵⁴⁴ da je bio od pomoći svojim kolegama pritvorenicima i s poštovanjem se odnosio prema njima, čime je omogućio da život bude snošljiviji za sve koji se nalaze u pritvoru.⁵⁴⁵ Odbrana navodi da se ovaj izvještaj poklapa sa Kolundžijinim ponašanjem u Keratermu.⁵⁴⁶

224. Odbrana ističe da je Pretresno vijeće smatralo u predmetu *Furundžija* da dob i porodična situacija optuženog predstavljaju važne faktore.⁵⁴⁷ Odbrana navodi da Kolundžija danas ima 41 godinu, postarije roditelje⁵⁴⁸ i da ima mogućnosti za buduće zaposlenje.⁵⁴⁹ Odbrana smatra da bi njegov povratak u normalan život u Prijedoru mogao da pomogne ponovnom uspostavljanju etničkog sklada.⁵⁵⁰

225. Odbrana navodi da je Kolundžija već teško kažnjen zbog svog učestvovanja u Keratermu i da je već izgubio gotovo dvije i pol godine života u zatvoru, te da je odvojen od svoje supruge, sina

⁵³⁹ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 40.

⁵⁴⁰ *Ibid.*; izjave svjedoka, pomenute na pretresu o kazni, T. 5769.

⁵⁴¹ Odbrana se pozivala na izjave svjedoka, od kojih su 23 svjedočili o karakteru, a od čega su 11 muslimanske nacionalnosti, osmero njih su bivši zatočnici logora, osmero su hrvatske nacionalnosti, a dvoje su Jehovini svjedoci koji žive u Prijedoru.

⁵⁴² Kolundžijin podnesak o kazni, str. 40; svjedok A, koji se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 14; svjedok DK, T. 4752-877, koji se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 38; izjave svjedoka, str. 1, 16; pretres o kazni, T. 5762-63.

⁵⁴³ Pretres o kazni, T. 5762.

⁵⁴⁴ Pravilnik o pritvoru osoba koje čekaju na suđenje ili žalbeni postupak pred Međunarodnim sudom ili su iz nekog drugog razloga pritvorene po ovlaštenju ovog Suda, IT/38/Rev. 8.

⁵⁴⁵ Izvještaj o ponašanju, 19. septembra 2001., dokazni predmet D4/3, koji se pominje u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 40; pretres o kazni, T. 5770.

⁵⁴⁶ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 41.

⁵⁴⁷ Pretres o kazni, T. 5770; sa pozivanjem na predmet br. IT-95-17/1-T, *Tužilac protiv Ante Furundžije*, Presuda, 10. decembar 1998., par. 284.

⁵⁴⁸ Pretres o kazni, T. 5770.

⁵⁴⁹ Pisma koja su uputila preduzeća koja su spremna da zaposle Kolundžiju, zavedena 8. oktobra 2001., pomenuta tokom pretresa o kazni, T. 5770.

⁵⁵⁰ Pretres o kazni, T. 5771.

i kćeri,⁵⁵¹ i od svojih postarijih roditelja.⁵⁵² Odbrana takođe ističe da se psihološko stanje Dragana Kolundžije značajno pogoršalo tokom razdoblja koje je proveo u pritvoru.⁵⁵³

226. Odbrana tvrdi da bi iz pomenutih razloga kazna trebala biti ublažena u najvećoj mogućoj mjeri.⁵⁵⁴

b. Zaključak

227. Pretresno vijeće uzima u obzir sljedeće faktore za ublažavanje kazne: potvrdno izjašnjavanje o krivici Dragana Kolundžije i njegovo povoljno postupanje sa zatočenicima.

228. Pretresno vijeće primjećuje da se Kolundžija, za razliku od saoptuženih, izjasnio da je kriv prije početka izvođenja dokaza odbrane, mada nakon što je optužba završila sa iznošenjem svojih dokaza. Iz razloga koji su razmotreni u odnosu na potvrdno izjašnjavanje o krivici Sikirice i Došena,⁵⁵⁵ a imajući u vidu dodatnu uštedu za Međunarodni sud zahvaljujući Kolundžijinom ranijem priznanju krivice, Pretresno vijeće nalazi da bi se potvrdno priznanje o krivici Dragana Kolundžije, iako do njega nije došlo na početku postupka, trebalo gotovo maksimalno uzeti u obzir.

229. Pretresno vijeće je saslušalo obimne dokaze o nastojanju Dragana Kolundžije da mnogim zatočenicima olakša teške uslove u logoru Keraterm.⁵⁵⁶ Na osnovu svjedočenja o njegovom dobrohotnom stavu prema zatočenicima, Vijeće smatra da bi Draganu Kolundžiji trebalo značajno umanjiti kaznu.

2230. Kao što je ranije primijećeno u odnosu na Sikiricu i Došena, Pretresno vijeće se mora uvjeriti da je izraženo kajanje iskreno. U tom pogledu, Pretresno vijeće uzima u obzir izjavu kojom se Dragan Kolundžija obratio Pretresnom vijeću tokom pretresa o kazni, a u kojoj je rekao: “Izražavam žaljenje i kajanje za sve što je učinjeno, i što sam ja učinio u situacijama kad sam mogao da učinim i više, a nisam. Svjestan sam da ovime ne mogu ništa da nadoknadim svojim Prijedorčanima, ali se nadam da ću doprinijeti novom početku. Moje kajanje sigurno neće ukloniti

⁵⁵¹ Izjave svjedoka, str. 9-10, koje se pominju u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 41.

⁵⁵² Pretres o kazni, T. 5771.

⁵⁵³ Izvještaj dr Petrović i Izvještaj prof. Jovana Marića, koji se pominju u Kolundžijinom podnesku o kazni, str. 41; pretres o kazni, T. 5772, gdje se pominje, između ostalog, i jedan događaj zbog kojeg je Međunarodni sud bio prisiljen da odgodi jednu sjednicu.

⁵⁵⁴ Kolundžijin podnesak o kazni, str. 41.

⁵⁵⁵ *Vidi* paragrafe 150 i 193.

⁵⁵⁶ *Vidi* paragrafe 67 – 73, 75 – 77.

ožiljke bolne prošlosti, ali se iskreno nadam da će pomoći da zarastu rane.”⁵⁵⁷ Po mišljenju Pretresnog vijeća, ovi izrazi kajanja su iskreni i uzeće se u obzir za ublažavanje kazne.

⁵⁵⁷ Pretres o kazni, T. 5743.

V. ODMJERAVANJE KAZNE OD STRANE PRETRESNOG VIJEĆA

231. Pošto je odredilo koja će bitna pitanja uzeti u obzir, Pretresno vijeće će sada, za svakog od optuženih, utvrditi koju težinu valja pripisati svakom pojedinom faktoru prilikom odmjeravanja kazne. Sa tim u vezi, Pretresno vijeće podsjeća da je imperativna obaveza pretresnog vijeća da prilikom određivanja kazne “individualizira kaznu kako bi bila odraz individualnih prilika optuženog i težine zločina”.⁵⁵⁸

232. Na samom početku, Pretresno vijeće primjećuje da je svaki pojedini optuženi osuđen za zločin progona, zločin protiv čovječnosti, koji je, po mišljenju Vijeća, “sam po sebi vrlo težak”.⁵⁵⁹ Za ovaj zločin, kao i za ostale zločine protiv čovječnosti, potrebno je da djela optuženih budu povezana sa rasprostranjenim i sistematskim napadom na civilno stanovništvo za koji su optuženi znali.⁵⁶⁰ Povrh toga, progon je jedini zločin pobrojan u članu 5 Statuta za koji je potrebna diskriminatorna namjera, i koji, po svojoj prirodi, može da uključuje i druge zločine. Pretresno vijeće u predmetu Blaškić, a nedavno i ovo Pretresno vijeće u predmetu *Todorović*, utvrdilo je da zbog tih distinktivnih obilježja zločin progona opravdava težu kaznu.⁵⁶¹

1. Duško Sikirica

233. Težina zločina Duška Sikirice razlikuje se od one njegovih saoptuženih po širini inkriminisanog ponašanja koje je u osnovi zločina i, što je još važnije, po stepenu njegove direktne lične uključenosti u zločine. Jedino je on osuđen zato što je počinio ubistvo u logoru, ustrijelivši jednog od zatočenika iz blizine naočigled drugih zatočenika i logorskih stražara. Kao što je ranije konstatovano, taj zločin dodatno je otežan njegovom funkcijom komandira obezbjeđenja u logoru.

234. Primarni faktor koji je Pretresno vijeće uzelo u obzir za ublažavanje kazne Duška Sikirice jeste njegovo potvrdno izjašnjavanje o krivici. U obzir su uzeti i njegovi izrazi kajanja. Valja primijetiti da bi Sikirica dobio mnogo dužu kaznu da se nije izjasnio da je kriv u datim okolnostima ovog predmeta, čak i kad se uzme u obzir da je do izjašnjavanja došlo kasno.

235. Pretresno vijeće je u slučaju Duška Sikirice odlučilo da petnaest godina zatvora predstavlja primjerenu kaznu.

⁵⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717.

⁵⁵⁹ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 32 i 113.

⁵⁶⁰ Presuda o žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 271; *Tužilac protiv Kordića i drugih*, predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001., par. 178, 185.

⁵⁶¹ *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000., par. 785; Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 113.

236. Duško Sikirica se nalazi u pritvoru u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija otkad je uhapšen 25. juna 2000. U skladu sa pravilom 101(C), ima pravo da mu se u kaznu uračuna vrijeme provedeno u pritvoru, što iznosi 1 godinu, 4 mjeseca i 19 dana. U skladu sa pravilom 102(A), kazna počinje da teče od danas.

2. Damir Došen

237. Krivično djelo Damira Došena je teško, naročito u svjetlu činjenice da je osuđen za zločin progona. Međutim, Pretresno vijeće je prilikom procjenjivanja težine krivičnog djela imalo na umu da Sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici ne upućuje na to da je Damir Došen bio direktno uključen u premlaćivanja, premda je priznao da je bio svjestan da se premlaćivanja odvijaju u njegovoj smjeni.

238. Što se tiče faktora koji su uzeti u obzir za ublažavanje kazne, Pretresno vijeće smatra da potvrdno izjašnjavanje o krivici Damira Došena i dokazni materijal koji upućuje na obzir koji je iskazivao zatočenicima imaju primarnu važnost. U obzir su uzeti i izrazi kajanja Damira Došena, koje Pretresno vijeće smatra iskrenima.

239. Prema tome, Pretresno vijeće zaključuje da je pet godina zatvora primjerena kazna za Damira Došena.

240. Damir Došen se nalazi u pritvoru Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija otkad je uhapšen 25. oktobra 1999. U skladu sa pravilom 101(C), ima pravo da mu se u kaznu uračuna vrijeme provedeno u pritvoru, što iznosi 2 godine i 19 dana. U skladu sa pravilom 102(A), kazna počinje da teče od danas.

3. Dragan Kolundžija

241. Premda je Dragan Kolundžija osuđen za zločin progona, težina njegovog zločina je po mišljenju Pretresnog vijeća znatno umanjena činjenicom, koja je iznesena u Sporazumu o potvrdnom izjašnjavanju o krivici, da ne postoje dokazi o njegovoj direktnoj, ličnoj uključenosti u inkriminisano ponašanje koje je u osnovi zločina.⁵⁶²

242. Pretresno vijeće je razmotrilo sljedeće olakšavajuće okolnosti u odnosu na Dragana Kolundžiju. Prvo, za razliku od saoptuženih, on se izjasnio da je kriv prije nego što je počelo izvođenje dokaza odbrane. Drugo, mnogi bivši zatočnici koji su svjedočili u korist optužbe dali su

⁵⁶² Potvrdno izjašnjavanje o krivici Kolundžije, par. 1(C).

iskaz da je Dragan Kolundžija mnogo puta nastojao da ublaži grozne uslove koji su prevladavali u logoru.⁵⁶³ Ti olakšavajući faktori značajno su prevagnuli u korist znatnog smanjenja njegove kazne.

243. Prema tome, Pretresno vijeće je odredilo da je kazna od tri godine zatvora primjerena za Dragana Kolundžiju.

244. Dragan Kolundžija se nalazi u pritvoru u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija otkad je uhapšen 7. juna 1999. U skladu sa pravilom 101(C), ima pravo da mu se u kaznu uračuna vrijeme koje je proveo u pritvoru, što iznosi 2 godine, 5 mjeseci i 6 dana. U skladu sa pravilom 102(A), kazna počinje da teče od danas.

⁵⁶³ *Vidi* paragrafe 67 – 73, 75 – 77.

VI. DISPOZITIV

245. Iz gorenavedenih razloga, a uzevši u obzir argumente strana, dokaze izvedene na pretresu o kazni, te Statut i Pravilnik, **PRETRESNO VIJEĆE IZRIČE SLJEDEĆE KAZNE:**

Za DUŠKA SIKIRICU kaznu od 15 godina zatvora, u što mu se uračunava 1 godina, 4 mjeseca i 19 dana i to od dana izricanja ove presude o kazni, uz dodatno vrijeme koje bude proveo u pritvoru očekujući presudu po eventualnoj žalbi.

Za DAMIRA DOŠENA kaznu od 5 godina zatvora, u što mu se uračunavaju 2 godine i 19 dana i to od dana izricanja ove presude o kazni, uz dodatno vrijeme koje bude proveo u pritvoru očekujući presudu po eventualnoj žalbi.

Za DRAGANA KOLUNDŽIJU kaznu od 3 godine zatvora, u što mu se uračunavaju 2 godine, 5 mjeseci i 6 dana i to od dana izricanja ove presude o kazni, uz dodatno vrijeme koje bude proveo u pritvoru očekujući presudu po eventualnoj žalbi.

U skladu sa pravilom 103(C), svaki od osuđenika ostaje u pritvoru Međunarodnog suda do okončanja priprema za njegovo odvođenje u zemlju u kojoj će izdržavati kaznu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, pri čemu je mjerodavna engleska verzija.

/potpis na originalu/
Patrick Robinson, predsjedavajući

/potpis na originalu/
Richard May

/potpis na originalu/
Mohamed Fassi Fihri

Dana 13. novembra 2001.
U Hagu,
Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]